

ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΑΝΟΙΚΤΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΣΧΟΛΗ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ "ΕΠΙΣΤΗΜΕΣ ΤΗΣ ΑΓΩΓΗΣ"
ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ ΣΤΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Παίζοντας με τον μπαμπά: Αφηγήσεις πατεράδων για τα χαρακτηριστικά και τη σημασία του παιχνιδιού με τα παιδιά τους, τα έξι πρώτα χρόνια της ζωής.

Καλλιρρόη Μιχαλοπούλου

Επιβλέπουσα καθηγήτρια

Μαρία Βαϊράμη

Πάτρα, 2021

Παίζοντας με τον μπαμπά: Αφηγήσεις πατεράδων για τα χαρακτηριστικά και τη σημασία του παιχνιδιού με τα παιδιά τους, τα έξι πρώτα χρόνια της ζωής.

Playing with daddy: Fathers' stories about the characteristics and importance of playing with their children in the first six years of life.

Α' επιβλέπουσα καθηγήτρια: Δρ. Βαϊράμη Μαρία, Μέλος ΣΕΠ ΕΑΠ

Β' επιβλέπουσα καθηγήτρια: Δρ. Τσιτιρίδου Μαρία, Μέλος ΣΕΠ ΕΑΠ

1st supervisor: Dr. Vairami Maria, Collaborative Teaching Staff HOU

2nd supervisor: Dr. Tsitiridou Maria, Collaborative Teaching Staff HOU

Περίληψη

Το παιχνίδι εδώ και πολλά χρόνια αποτελεί πεδίο έρευνας, αφού τα οφέλη για το παιδί είναι πολλαπλά. Η μητέρα, ως το βασικό πρόσωπο φροντίδας, έχει υπάρξει το επίκεντρο μιας πληθώρας μελετών. Τα τελευταία χρόνια όμως ο πατέρας και η εμπλοκή του στο παιχνίδι άρχισαν να αποτελούν αντικείμενο παρόμοιων μελετών. Η παρούσα έρευνα επικεντρώνεται στο πρόσωπο του πατέρα και στο παιχνίδι με το παιδί. Διερευνώνται τα χαρακτηριστικά του παιχνιδιού ανάμεσα στον πατέρα και στο παιδί / στα παιδιά του κατά την προσχολική ηλικία, ο τρόπος εμπλοκής του στο παιχνίδι, οι θεωρήσεις του για τη σημασία του στην ανάπτυξη του παιδιού, αλλά και η σημασία του εσωτερικού μοντέλου που έχει σχηματίσει από το παιχνίδι και τη σχέση που είχε στην παιδική ηλικία με τον δικό του μπαμπά. Για την επίτευξη του σκοπού χρησιμοποιήθηκε ποιοτική μεθοδολογική προσέγγιση, με την ανάλυση συνεντεύξεων 15 πατεράδων. Συνολικά, η ανάλυση έδειξε πως οι πατεράδες παίζουν καθημερινά με τα παιδιά τους, ανεξαρτήτως ηλικίας. Τα οφέλη από την αλληλεπίδρασή τους είναι πολλαπλά, τόσο για το παιδί, όσο και για τον ίδιο τον πατέρα. Ο τρόπος που επιλέγουν να παίζουν, φανερά επηρεασμένοι και από το εσωτερικό μοντέλο που έχουν δημιουργήσει από τη δική τους παιδική ηλικία, καθώς και να αντιμετωπίσουν πιθανά συναισθηματικά ξεσπάσματα, συμβάλλει στη δημιουργία μιας ισορροπημένης δυαδικής σχέσης.

Λέξεις κλειδιά: παιχνίδι, πατέρας, παιχνίδι πατέρα-παιδιού, αλληλεπίδραση, προσχολική ηλικία, εσωτερικό μοντέλο

Abstract

Play for many years has been a field of research, since the benefits for the child are numerous. Many studies have focused on the mother as the main caregiver. In recent years, however, both the father and his involvement in playing have begun to be the subject of similar studies. The purpose of this research focuses on the father and more specifically on the characteristics of playing between father and his preschool child / children, his involvement in the game, his views on its importance in the development of the child, but also the importance of the internal model he has formed from playing with his father, as well as from their relationship. In order to achieve this goal, a qualitative methodological approach was used, with the analysis of 15 fathers' interviews. Overall, the analysis showed that fathers play on a daily basis with their children, regardless of their age. There are numerous benefits from their interaction for both of them. The way they choose to play, obviously influenced by the inner model they have created since their own childhood, as well as dealing with possible emotional outbursts, helps to create a balanced binary relationship.

Keywords: play, father, father-child play, interaction, preschool age, inner model

Περιεχόμενα

Περίληψη	3
Περιεχόμενα	5
Πρόλογος	9
Εισαγωγή	10
1. Θεωρητικό Υπόβαθρο	12
<i>1.1 Έννοια του Παιχνιδιού</i>	12
<i>1.2 Θεωρητικές Προσεγγίσεις Παιχνιδιού</i>	13
<i>1.3 Τύποι Παιχνιδιού</i>	15
<i>1.3.1. Σωματικό Παιχνίδι</i>	15
<i>1.3.2. Κοινωνικό Παιχνίδι</i>	16
<i>1.3.3. Παιχνίδι με Αντικείμενα</i>	17
<i>1.3.4. Παιχνίδι με τις Λέξεις</i>	18
<i>1.3.5. Παιχνίδι Ρόλων</i>	18
<i>1.4 Σημασία του Παιχνιδιού στην Ανάπτυξη</i>	19
<i>1.5 Παιχνίδι και Φύλο</i>	20
<i>1.6 Γονική Εμπλοκή και Σημασία Παιχνιδιών στην Ανάπτυξη</i>	21
<i>1.7 Πατρική Εμπλοκή στη Ζωή του Παιδιού</i>	21
<i>1.7.1. Παράγοντες Πατρικής Εμπλοκής στο Παιχνίδι</i>	22
2. Η σημασία του παιχνιδιού για το Δίδυμο Πατέρα-Παιδιού	25
<i>2.1 Ο Ρόλος του Πατέρα</i>	26

2.2 Αντισυμβατικότητα στο Παιχνίδι και η Σημασία του Απρόβλεπτου	28
2.3 Το Σωματικό Παιχνίδι με τον Πατέρα και τα άλλα Είδη Παιχνιδιού	29
2.4 Το Ποιοτικό Παιχνίδι με τον Πατέρα	32
2.5 Διαγενεαλογικές Διαφορές στην Αντιμετώπιση του Παιχνιδιού μεταξύ Πατέρα και Παιδιού/ιών	34
2.6 Σύνοψη Βιβλιογραφικής Επισκόπησης	35
3. Η Παρούσα Έρευνα - Στόχος και Ερευνητικά Ερωτήματα	35
4. Μέθοδος	39
4.1 Σχεδιασμός Μελέτης	39
4.2 Δείγμα	40
4.3 Εργαστηριακές Μετρήσεις	41
4.4 Διαδικασία Συλλογής Δεδομένων	42
4.5 Διαδικασία Ανάλυσης Δεδομένων	43
4.6 Εγκυρότητα και Αξιοπιστία	44
5. Αποτελέσματα	45
5.1 Θεματικό Άξονας 1: Περιγραφή Παιχνιδιού, Μορφή, Συχνότητα, Επιλογή Παιχνιδιού	45
5.1.1. Θέμα Α1. Συχνότητα/ Προτίμηση Ώρας και Ημέρας για Παιχίδι	46
5.1.2. Θέμα Α2. Είδος Παιχνιδιού, πιο Πρόσφατα και πιο Αγαπημένα	46
5.1.3. Θέμα Α3. Τρόπος Παιχνιδιού (πώς παίζετε;)	49
5.1.4. Θέμα Α4. Παιχνίδια που Αποφεύγονται ή Παίζονται Σπάνια	53

5.1.5. Θέμα Α5. Έναρξη Παιχνιδιού	56
5.1.6. Θέμα Α6. Επιλογές Παιχνιδιού - Αποφάσεις	58
5.2 Θεματικό Άξονας 2: Οφέλη και Σημασία στην Ανάπτυξη	61
5.2.1. Θέμα Β1. Περιγραφή του Παιδιού κατά τη Διάρκεια του Παιχνιδιού	61
5.2.2. Θέμα Β2. Ο Πατέρας κατά τη Διάρκεια του Παιχνιδιού	64
5.2.3. Θέμα Β3. Θετικά και Αρνητικά Ξεσπάσματα του Παιδιού σε Σχέση με το Παιχνίδι και Αντιμετώπισή τους	66
5.3 Θεματικό Άξονας 3: Θεωρήσεις Πατεράδων για τη Σημασία του Παιχνιδιού στην Καθημερινότητα και πώς αυτή την επηρεάζει	74
5.3.1. Θέμα Γ1. Οφέλη για το Παιδί	74
5.3.2. Θέμα Γ2. Οφέλη για τον Πατέρα	78
5.3.3. Θέμα Γ3. Σημασία του Παιχνιδιού	81
5.3.4. Θέμα Γ4. Παράγοντες που Επηρεάζουν θετικά το Παιχνίδι μεταξύ Πατέρα και Παιδιού	83
5.3.5. Θέμα Γ5. Παράγοντες που Επηρεάζουν Αρνητικά το Παιχνίδι μεταξύ Πατέρα και Παιδιού	84
5.4 Θεματικό Άξονας 4: Επιρροές από τον Πατέρα - Εσωτερικό Μοντέλο	85
5.4.1. Θέμα Δ1. Παιχνίδια που έπαιζαν οι Μπαμπάδες με τον Δικό τους Πατέρα	86
5.4.2. Θέμα Δ2. Επιρροές από το Παιχνίδι με τον Πατέρα τους	86
5.4.3. Θέμα Δ3. Στοιχεία που Απορρίπτουν από το Παιχνίδι με τον Πατέρα τους	89

5.4.4. Θέμα Δ4. Στοιχεία του Πατέρα που υιοθετούν	91
5.5 Κριτική Αποτίμηση των Αποτελεσμάτων	92
6. Συζήτηση	94
6.1 1 ^{ος} Θεματικός Άξονας	94
6.2 2 ^{ος} Θεματικός Άξονας	95
6.3 3 ^{ος} Θεματικός Άξονας	97
6.4 4 ^{ος} Θεματικός Άξονας	99
7. Περιορισμοί της Έρευνας	100
8. Προτάσεις για Μελλοντική Έρευνα	101
9. Συμπεράσματα	103
Βιβλιογραφικές Αναφορές	104
Παράρτημα 1: Έντυπο Συγκατάθεσης	113
Παράρτημα 2: Οδηγός Συνέντευξης	115
Παράρτημα 3: Δείγμα Απομαγνητοφωνημένης Συνέντευξης	118
Παράρτημα 4: Πιλοτική Συνέντευξη	137
Παράρτημα 5: Σύστημα Σημειογραφίας	151
Παράρτημα 6: Δείγμα Θεματικής Ανάλυσης	152
Δήλωση Γνησιότητας της Εργασίας	156

Πρόλογος

Θα ήθελα να ευχαριστήσω πολύ την οικογένειά μου και τους δικούς μου ανθρώπους που με στήριξαν σε όλη αυτήν την προσπάθεια. Στάθηκαν στο πλευρό μου αρωγοί παρά τις αντιξοότητες και μου έδωσαν δύναμη να υλοποιήσω τους στόχους μου.

Επίσης, την κα Βαϊράμη Μαρία, που από τη θέση της επιβλέπουσας καθηγήτριας στάθηκε δίπλα μου και με καθοδήγησε ώστε να καταφέρω να ολοκληρώσω την ερευνητική αυτή προσπάθεια. Ευχαριστίες οφείλω και στη Β' επιβλέπουσα καθηγήτρια Τσιτιρίδου Μαρία, για τη συνεισφορά της στην εκπόνηση της παρούσας εργασίας.

Τέλος, ένα μεγάλο ευχαριστώ στους 15 μπαμπάδες που αφιερώσανε χρόνο και ενέργεια, που κλειστήκανε στο μπάνιο για να καταφέρουμε να ολοκληρώσουμε τη συνέντευξη, που συνταξιδεύαμε καθώς οδηγούσανε, που διακόψανε τη δουλειά τους.

Εισαγωγή

Η παρούσα μελέτη βασίζεται σε δυο διαδεδομένες αντιλήψεις, οι οποίες έχουν επιβεβαιωθεί και ερευνητικά.

Η πρώτη αντίληψη αφορά στη σημασία των σχέσεων και των αλληλεπιδράσεων που δημιουργούνται μέσα στην οικογένεια, συγκεκριμένα ανάμεσα στους γονείς και τα παιδιά. Οι σχέσεις και οι αλληλεπιδράσεις αυτές θεωρούνται από τις σημαντικότερες, ή ακόμη και οι σημαντικότερες, που κάθε άνθρωπος αναπτύσσει καθόλη τη διάρκεια της ζωής του.

Η ξεχωριστή αλληλεπίδραση ανάμεσα σε γονείς και παιδιά αποτελεί σήμερα αντικείμενο μελέτης, ώστε να κατανοηθεί η μοναδικότητα του κάθε γονέα ως προς τη συνεισφορά του στην ανάπτυξη του παιδιού (Childers, L. B., 2010). Τα τελευταία χρόνια μάλιστα το ενδιαφέρον των αναπτυξιολόγων και των μελετητών στρέφεται στο πρόσωπο του πατέρα. Η σημασία του χρόνου που αφιερώνει στο παιχνίδι, η συνεχώς αυξανόμενη εμπλοκή του στο μέγλωμα του παιδιού, η αναγνώριση της επιρροής του καθώς και η διαφοροποίησή του από τους πατεράδες προηγούμενων γενεών αναγνωρίζονται πλέον και αποτελούν αντικείμενο επιστημονικής έρευνας.

Η δεύτερη αντίληψη αφορά στη σημασία του παιχνιδιού στη ζωή και στην καθημερινότητα του παιδιού. Σύμφωνα με τους Whitebread, Neale, Jensen, Liu, Solis, Hopkins, Hirsh-Pasek, & Zosh (2017), η δραστηριότητα του παιχνιδιού, η ενεργή συμμετοχή σε αυτό, η αλληλεπίδραση και η προσποίηση είναι δυνατό να οδηγήσουν σε υψηλά επίπεδα χαράς, σε νέα γνώση και εμπειρίες, καθώς και σε δημιουργικούς και καινοτόμους τρόπους σκέψης και επίλυσης προβλημάτων.

Η σημασία του παιχνιδιού στην ανάπτυξη του παιδιού έχει αναγνωριστεί και από τον Οργανισμό Ηνωμένων Εθνών. Το παιχνίδι αποτελεί αναφαίρετο δικαίωμα των παιδιών από τη στιγμή της γέννησής τους (Ginsburg, 2007). Κινητοποιείται από την εσωτερική ανάγκη του παιδιού για ευχαρίστηση, κοινωνικοποίηση, εξερεύνηση του υλικού ή φανταστικού κόσμου. Μέσα από αυτό το παιδί αναπτύσσεται ψυχοσυναισθηματικά, γνωρίζοντας τον εαυτό του, και αναγνωρίζεται ως μέλος μιας κοινωνίας (Kernan, 2007). Αναπτύσσει τις μεταγνωστικές του ικανότητες, μαθαίνει πώς να μαθαίνει και αποκτά επίγνωση των προσωπικών του αναγκών (Whitebread, 2012).

Η αποδοχή των δυο παραπάνω αντιλήψεων, σε συνδυασμό με τη διαπίστωση πως ο πατέρας, συγκριτικά με τη μητέρα, περνά τον περισσότερο χρόνο της ενασχόλησής του, παίζοντας με το παιδί (Paquette, 2004) διαμόρφωσαν τον σκοπό της παρούσας έρευνας που εξειδικεύεται στη μελέτη των χαρακτηριστικών και των οφελών από το παιχνίδι με τον μπαμπά.

1. Θεωρητικό υπόβαθρο

1.1 Έννοια του Παιχνιδιού

Το παιχνίδι, ως εννοιολογική κατασκευή, αποτελεί πεδίο έρευνας εδώ και πολλά χρόνια και εξακολουθεί να κεντρίζει το ενδιαφέρον της επιστημονικής κοινότητας. Πιο συγκεκριμένα, μελετάται ο αντίκτυπος του παιχνιδιού στην ανάπτυξη των παιδιών και οι πιθανές συνδέσεις του με βιολογικούς και περιβαλλοντικούς παράγοντες, καθώς και με ποικίλες αναπτυξιακές ικανότητες γνωστικού, κοινωνικό-συναισθηματικού και συμπεριφορικού χαρακτήρα.

Από τη μελέτη της βιβλιογραφίας είναι δύσκολο να ορισθεί το τι ακριβώς είναι το παιχνίδι. Υπάρχουν όμως ερμηνείες της σημασίας του, της φύσης του και της θέσης που αυτό κατέχει στη ζωή των παιδιών.

Σύμφωνα με τον Gray (2013), αν και το παιχνίδι είναι δύσκολο να ορισθεί, μπορεί να προσδιορισθεί από μία ποικιλία διαφορετικών χαρακτηριστικών. Το παιχνίδι παρομοιάζεται με έναν «αστερισμό» χαρακτηριστικών που πηγάζουν από τα κίνητρα ή τις νοητικές ικανότητες του ατόμου, οι οποίες συγκροτούν την παρατηρούμενη συμπεριφορά. Ωστόσο, για τη βαθύτερη κατανόηση της έννοιας του παιχνιδιού, ο Gray έλαβε υπόψη κάποιους ορισμούς που είναι ευρέως διαδεδομένοι στην επιστήμη της συμπεριφοράς, με σκοπό τη διαμόρφωση ενός πολυδιάστατου ορισμού.

Ο Huizinga (1955, όπ. αναφ. στο Gray, 2013) όρισε το παιχνίδι ως μια ελεύθερη δραστηριότητα, η οποία δίνει στο άτομο την ευκαιρία να ξεφύγει ενσυνείδητα από την καθημερινότητα, απορροφώντας το έντονα και απόλυτα. Τόνισε επίσης, ότι το παιχνίδι είναι μια δραστηριότητα που δεν περιλαμβάνει συγκεκριμένο σκοπό, ενώ δεν μπορεί να προκύψει συμφέρον από αυτό.

Ένας ακόμη διαδεδομένος ορισμός προέρχεται από τον Vygotsky (1978), ο οποίος χαρακτήρισε το παιχνίδι ως τη δραστηριότητα που πραγματοποιείται από τα παιδιά και περιλαμβάνει την έμφυτη επιθυμία δράσης, την επινόηση μιας φανταστικής κατάστασης και το σχεδιασμό των κανόνων, οι οποίοι επινοούνται από τα ίδια τα παιδιά.

Ο Rubin και οι συνεργάτες του (1983, όπ. αναφ. στο Gray, 2013), χαρακτήρισαν το παιχνίδι ως τη συμπεριφορά που είναι εγγενώς υποκινούμενη, δεν επικεντρώνεται σε κάποιο συγκεκριμένο σκοπό, είναι ενεργή, ελέγχεται από το ίδιο το παιδί, περιλαμβάνει φαντασία και είναι απαλλαγμένη από κανόνες που επιβάλλονται από άλλους, κυρίως από ενήλικες.

Βάσει των παραπάνω ορισμών, ο Gray (2009· 2013) συμπέρανε ότι για να θεωρηθεί μια δράση ως παιχνίδι, θα πρέπει να περιλαμβάνει πέντε θεματικά χαρακτηριστικά. Υποστηρίζει λοιπόν ότι το παιχνίδι, αφορά μια ενέργεια, η οποία πρέπει να είναι αυτοεπιλεγμένη και αυτοκατευθυνόμενη από τα παιδιά, να περιλαμβάνει εσωτερικά κίνητρα, να καθοδηγείται από εσωτερικούς κανόνες, να χαρακτηρίζεται από φαντασία και να λαμβάνει χώρα σε ένα ενεργό, αλλά μη αγχωτικό περιβάλλον.

1.2. Θεωρητικές Προσεγγίσεις Παιχνιδιού

Το παιχνίδι αποτελεί για το παιδί, ήδη από τη βρεφική ηλικία, έναν φυσικό και θεμελιώδη τρόπο μάθησης και προσέγγισης της ολόπλευρης ανάπτυξής του (Raul 2012).

Οι υποστηρικτές της ψυχοδυναμικής θεωρίας, υποστηρίζουν ότι το παιχνίδι αποτελεί σημείο ανακούφισης, καθώς όλα τα συναισθήματα, οι ορμές και τα ένστικτα που καταπιέζονται από την επιβολή του υπereγώ και των κοινωνικών κανόνων,

αναδύονται στην επιφάνεια της φαντασίας και του συμβολισμού. Επίσης, οι ψυχαναλυτές τονίζουν ότι το παιχνίδι λειτουργεί ως μέσο κοινωνικής και συναισθηματικής έκφρασης, στο οποίο λαμβάνουν χώρα ισχυρά και έντονα εσωτερικά ένστικτα (Elkind, 1983).

Όπως ο Erickson (1958) έτσι και ο Piaget (1952, όπ. αναφ. στο Sutton-Smith, 1966· 1962), τονίζει ότι το παιχνίδι αποτελεί εγγενή διεργασία, η οποία εντείνει την πολυεπίπεδη ανάπτυξη του παιδιού σε γνωστικό, συναισθηματικό, βιολογικό και κοινωνικό επίπεδο. Το παιχνίδι αποτυπώνει, κατά τον ερευνητή, την υποκειμενική οπτική και αντίληψη του παιδιού για τον κόσμο. Επιπλέον, επισημαίνει ότι το παιχνίδι καλύπτει τις αναπτυξιακές ανάγκες του παιδιού για διερεύνηση και πειραματισμό με τον εαυτό του και τους άλλους, αφομοιώνοντας συνεχώς νέες εμπειρίες.

Ο Piaget (1952, όπ. αναφ. στο Feldman, 2010 ·1962) επισημαίνει ότι το παιδί επιλέγει διαφορετικό είδος παιχνιδιού ανάλογα με το στάδιο γνωστικής ανάπτυξης στο οποίο βρίσκεται. Κατά το στάδιο της αισθητηριο-κινητικής ανάπτυξης (2 μηνών - 1,5 ετών) το παιδί αναπτύσσει το σωματικό, κινητικό παιχνίδι. Όταν το παιδί περνάει στο στάδιο προλογικής νόησης (2 - 7 ετών), εκδηλώνει το συμβολικό παιχνίδι και μετέπειτα, κατά το στάδιο των συγκεκριμένων λογικών - νοητικών ενεργειών (7 - 11 ετών), το παιδί ανταποκρίνεται στο παιχνίδι με κανόνες (Hayes, 1998). Η παραπάνω διαδικασία μοιάζει με ριζοσπαστική μεταπήδηση (Κολιάδης, 1997).

Ο Vygotsky υιοθέτησε μια αρκετά διαφορετική οπτική σχετικά με την ανάπτυξη των παιδιών, κυρίως ως προς τον γνωστικό της χαρακτήρα, εισάγοντας τη θεωρία της Ζώνης Επικείμενης Ανάπτυξης. Τόνισε ότι ο χαρακτήρας της ανάπτυξης, προκύπτει από τις κοινωνικές συνδιαλλαγές των παιδιών με κάποιο άτομο, πρότυπο και καθοδηγητή, το οποίο είναι κυρίως ενήλικας, με απώτερο σκοπό το παιδί να μάθει

στρατηγικές διαχείρισης και αντιμετώπισης καταστάσεων για τη ζωή του. Το παιδί έχει την ικανότητα να εκτελέσει εν μέρει μία δραστηριότητα χωρίς τη στήριξη κάποιου άλλου, ωστόσο για να την ολοκληρώσει αποτελεσματικά χρειάζεται τη βοήθεια ενός ατόμου με περισσότερες δεξιότητες από αυτό. Η βοήθεια που δίνεται στο παιδί συμπληρώνει τις δυνατότητές του και το οδηγεί πιο πέρα από τις ήδη υπάρχουσες ικανότητες του, κάνοντας τη μετάβαση αυτή ομαλότερη (Lightfoot, Cole & Cole, 2014). Συνήθως, οι «σημαντικοί άλλοι» (π.χ. οι γονείς) παίρνουν τον ρόλο του εξωτερικού παράγοντα και αποτελούν πηγή υποστήριξης και παραγωγής καινούριων ερεθισμάτων. Γι' αυτόν τον λόγο, ο Vygotsky υποστηρίζει ότι η ενεργός εμπλοκή των ενηλίκων στο παιχνίδι και κυρίως των γονιών, έχει ουσιαστικό ρόλο στη σωματική, κοινωνικό-συναισθηματική, γνωστική και συμπεριφορική ανάπτυξη των παιδιών (Feldman, 2010).

1.3. Τύποι παιχνιδιού

Η συμπεριφορά που εκδηλώνει το παιδί σε ένα παιχνίδι, μεταβάλλεται ανάλογα με την αναπτυξιακή του φάση, καθώς παρατηρούνται αλλαγές στις ανάγκες και στις ικανότητές του. Βάσει διαφόρων θεωριών, όπως των Piaget και Vygotsky, έχουν διακριθεί πέντε τύποι παιχνιδιού, οι οποίοι αναλύονται παρακάτω (Anderson-McNamee & Bailey, 2010).

1.3.1. Σωματικό Παιχνίδι.

Περιλαμβάνει ένα μεγάλο εύρος φυσικών δραστηριοτήτων που εξυπηρετεί στην ανάπτυξη κινητικών και γνωστικών δεξιοτήτων (Smith & Pellegrini, 2008). Το σωματικό παιχνίδι κορυφώνεται στην προσχολική και πρώτη σχολική ηλικία και ενισχύει την αντοχή, την ανάπτυξη του κινητικού συντονισμού και της ισορροπίας (Byers & Walker, 1995). Όσον αφορά τον γνωστικό τομέα, η έρευνα των Pellegrini και Smith (1998, όπ. αναφ. στο Smith & Pellegrini, 2008) έχει δείξει ότι τα παιδιά

διατηρούν καλύτερη συγκέντρωση στις καθιστικές σχολικές εργασίες, όταν προηγουμένως έχουν επιδοθεί σε σωματικές δραστηριότητες, παρέχοντας ευκαιρίες ανάπτυξης γνωστικών διεργασιών. Επιπλέον, αναφορικά με την κοινωνικό-συναισθηματική ανάπτυξη, τα διαθέσιμα ερευνητικά δεδομένα των Pellegrini και Bohn (2005, όπ. αναφ. στο Whitebread και συνεργάτες, 2017), δείχνουν ότι το εν λόγω είδος παιχνιδιού σχετίζεται με την κοινωνική επάρκεια και τη συναισθηματική ρύθμιση των παιδιών.

1.3.2. Κοινωνικό Παιχνίδι

Κλασική παραμένει η θεωρία της Parten (1932 όπ. αναφ. στο Cheah, Nelson & Rubin, 2001) ως προς τη διάκριση των κατηγοριών του παιχνιδιού ανάλογα με τα επίπεδα κοινωνικότητας του. Η Parten διακρίνει το παιχνίδι σε έξι διαφορετικές κατηγορίες. Τέσσερις από αυτές αφορούν στην απλή παρατήρηση και στο μονήρες παιχνίδι και δυο στο κοινωνικό παιχνίδι, όπου και επισημαίνεται και ο ρόλος που αναλαμβάνει το παιδί σε μια δυαδική συνεργασία ή σε μια ομάδα. Επισημαίνει πως στα πρώτα στάδια του κοινωνικού παιχνιδιού υπάρχει αλληλεπίδραση χωρίς συνεργασία, ενώ στα επόμενα στάδια ακολουθεί η συνεργασία με σκοπό την επίτευξη ενός στόχου. Μελέτες που ακολούθησαν εκείνη της Parten αναλύουν το παιχνίδι και την εξέλιξη του από μονήρες σε κοινωνικό περαιτέρω και υπό νεότερα πρίσματα.

Το ελεύθερο παιχνίδι παρουσιάζεται κατά τη βρεφική περίοδο. Με το συγκεκριμένο παιχνίδι, το παιδί δραστηριοποιείται ελεύθερα, εξερευνώντας τα αντικείμενα του περιβάλλοντος, χωρίς να υπάρχει οργάνωση στον τρόπο που θα παίζει (Anderson-McNamee & Bailey, 2010). Μέσω του ελεύθερου παιχνιδιού, το παιδί μαθαίνει να χειρίζεται τα εξωτερικά αντικείμενα, αναπτύσσει την ικανότητα αυτοελέγχου και γενικότερα γνωρίζει τον τρόπο λειτουργίας του κόσμου (Rymanowicz, 2015). Κατά την περίοδο των 3 - 18 μηνών, εκδηλώνεται το μοναχικό

παιχνίδι, κατά το οποίο το βρέφος αφιερώνει πολλές ώρες παίζοντας μόνο του, χωρίς να έχει την ανάγκη να αλληλεπιδράσει με άλλα παιδιά. Το παιδί αφοσιώνεται εντελώς στο δικό του παιχνίδι, χωρίς ενδιαφέρον και περιέργεια για το παιχνίδι των άλλων (Feldman, 2010). Μέσω του μοναχικού παιχνιδιού, το παιδί διερευνά και γνωρίζει καλύτερα τον εαυτό του, οικοδομώντας μια ομαλή μετάβαση εξερεύνησης του έξω κόσμου. Επιπλέον, το παιδί μαθαίνει να αυτο-παρατηρείται, να αναπτύσσει νέες ατομικές και διαπροσωπικές ικανότητες, που θα συμβάλλουν στις μετέπειτα κοινωνικές αλληλεπιδράσεις (Rymanowicz, 2015). Κατά την πρώιμη παιδική ηλικία εμφανίζεται το παράλληλο παιχνίδι. Σε αυτό τα παιδιά συνυπάρχουν σε ένα χώρο, αλλά δεν αλληλεπιδρούν μεταξύ τους. Παίζουν πλάι-πλάι έχοντας την ευκαιρία να εξασκήσουν κοινωνικές δεξιότητες και να μάθουν την έννοια της ιδιοκτησίας («δικό μου») (Rymanowicz, 2015). Προς το τέλος της προσχολικής ηλικίας παρατηρείται το συντροφικό παιχνίδι. Το παιδί εστιάζει περισσότερο στην αλληλεπίδρασή του με έναν άλλο σύντροφο στο παιχνίδι, με στόχο το μοίρασμα και την ανταλλαγή (Feldman, 2010). Μαθαίνει πως «πρέπει» και πως «δεν πρέπει» να συμπεριφέρεται στους άλλους, αναπτύσσει την ιδέα του μοιράσματος και της συνεργασίας, βρίσκει μηχανισμούς επίλυσης προβλημάτων και αναπτύσσεται γλωσσικά (Anderson-McNamee & Bailey, 2010). Τέλος, το συνεργατικό παιχνίδι αντιπροσωπεύει την ουσιαστική διαδραστικότητα και συνδιαλλαγή των παιδιών, εφαρμόζοντας από κοινού τους κανόνες με τα άλλα παιδιά (Feldman, 2010). Μέσω του συνεργατικού παιχνιδιού, το παιδί έχει την ικανότητα να κατανοήσει κοινωνικούς κανόνες, υιοθετεί την ιδέα του ομαδικού πνεύματος, εξωτερικεύει τα συναισθήματά του και κατακτά μηχανισμούς επίλυσης συγκρούσεων (Anderson-McNamee & Bailey, 2010).

1.3.3. Παιχνίδι με Αντικείμενα

Το παιχνίδι με αντικείμενα αναφέρεται στον τρόπο χρήσης των αντικειμένων, ανάλογα με την αναπτυξιακή φάση των παιδιών. Κατά τη βρεφική ηλικία, τα μωρά χρησιμοποιούν τα αντικείμενα με τρόπο επαναλαμβανόμενο, βάζοντάς τα στο στόμα, κουνώντας ή πετώντας τα κάτω (Smith & Pellegrini, 2008). Κατά τη νηπιακή ηλικία, το παιδί αρχίζει να μαθαίνει πως να διαχειρίζεται τα αντικείμενα με τρόπο συμβολικό ή/και κατασκευαστικό. Η Sylva και οι συνεργάτες της (1976, όπ. αναφ. στο Smith & Pellegrini, 2008), αναφέρουν ότι αυτό το είδος παιχνιδιού επιτρέπει στα παιδιά να δοκιμάσουν νέους συνδυασμούς δράσεων και βελτιώνει τις αισθητηριακές δεξιότητες. Επιπλέον, ο Pellegrini (1992, όπ. αναφ. στο Smith & Pellegrini, 2008) υποστηρίζει ότι το παιχνίδι αντικειμένων συμβάλλει στην ακαδημαϊκή επίδοση και ιδιαίτερα στο μάθημα των μαθηματικών. Σε μία πρόσφατη έρευνα, οι Nath και Szücs (2014), υπέδειξαν μια θετική συνάφεια μεταξύ ικανοτήτων σε ένα έργο κατασκευής (π.χ. παζλ, λέγκο κ.ο.κ) και της επίδοσης του παιδιού στα μαθηματικά.

1.3.4. Παιχνίδι με τις Λέξεις

Τα μικρά παιδιά μιλούν συχνά στον εαυτό τους με παιχνιδιάρικο τρόπο και διάθεση, χρησιμοποιώντας χιουμοριστικά τη γλώσσα και συνδυάζοντας τις λέξεις με τη φαντασία, δημιουργώντας ρίμες (π.χ. «Είμαι αρουραίος. Είμαι πολύ ωραίος.»). Αυτό έχει ως αποτέλεσμα, τα παιδιά να αναπτύσσουν φωνολογικές, λεξιλογικές και γραμματικό-συντακτικές δεξιότητες και να διακρίνουν σταδιακά τον μεταφορικό από τον κυριολεκτικό λόγο. Κάποιες φωνολογικές δεξιότητες αναπτύσσονται όταν τα παιδιά παίζουν μοναχικά, παρατηρώντας τον εαυτό τους και τη σκέψη τους, αλλά και κοινωνικά, σε ένα κλίμα αλληλεπίδρασης με τους ομηλικούς τους (Smith & Pellegrini, 2008).

1.3.5. Παιχνίδι Ρόλων

Αναφέρεται στη διαδικασία κατά την οποία το παιδί χρησιμοποιεί συμβολικά ένα αντικείμενο ή αναλαμβάνει έναν ρόλο διαφορετικό από την πραγματικότητα. Για παράδειγμα, μπορεί να προσποιηθεί τη μαμά ενός μωρού-κούκλας. Το εν λόγω παιχνίδι αναπτύσσεται από την ηλικία των 15 μηνών με απλές ενέργειες, όπως με την προσποίηση της διαδικασίας μαγειρέματος και γεύματος ή τη δημιουργία μιας ιστορίας, κατά την οποία το νήπιο υποδύεται ένα άλλο πρόσωπο. Έρευνες δείχνουν ότι μέσω του παιχνιδιού ρόλων αναπτύσσονται τρεις γνωστικές ικανότητες. Πρόκειται για τη δημιουργικότητα, την αυτορρύθμιση και την ικανότητα επίλυσης προβλημάτων (Russ, 2018). Όσον αφορά την κοινωνική και γλωσσική ανάπτυξη, έρευνες έχουν δείξει ότι μέσω του παιχνιδιού ρόλων ενισχύεται η συνεργασία με τους άλλους, βελτιώνεται η λεκτική επικοινωνία και εμπλουτίζεται το λεξιλόγιο (Rowe, Salo, & Rubin, 2018). Επιπλέον, τα ερευνητικά στοιχεία υποστηρίζουν ότι αναπτύσσεται η ικανότητα κατανόησης της πρόθεσης των άλλων, καθώς και η δεξιότητα πραγματολογίας (Smith & Pellegrini, 2008).

1.4. Σημασία του παιχνιδιού στην Ανάπτυξη

Απ' όσα αναφέρθηκαν ήδη στην παράθεση των βασικών ειδών παιχνιδιού, γίνεται φανερό η σύνδεση του παιχνιδιού με την εκπαίδευση και τα οφέλη που αυτό μπορεί να προσφέρει στη διαδικασία. Το παιχνίδι αποτελεί μέσο μάθησης και συμμετοχής στην ομάδα με τους ομηλικούς, κυρίως για τα παιδιά προσχολικής και σχολικής ηλικίας (Leseman, Rollenberg & Rispen, 2001). Συγκεκριμένα, η θεωρία της Εποικοδομητικής Μάθησης στηρίζει την προαγωγή της γνώσης στο σχολικό περιβάλλον, μέσω της διαδραστικότητας του παιχνιδιού (Shuell, 2001). Βάσει της θεωρίας αυτής, μέσα σε ένα ευχάριστα οριοθετημένο πλαίσιο παιχνιδιού, η περιέργεια και το ενδιαφέρον αυξάνονται και τα κίνητρα για μάθηση ενισχύονται (Cetin-Dindar, 2015). Η εμπειρία του παιχνιδιού λειτουργεί ως μέσο μάθησης, συμβάλλοντας στην

ανάπτυξη της συμβολικής σκέψης, στη βελτίωση των γλωσσικών δεξιοτήτων και στην ανάπτυξη μηχανισμών για την επίλυση κοινωνικό-συναισθηματικών ζητημάτων, εντός και εκτός σχολικού πλαισίου (Stagnitti, Paatsch, Nolan & Campbell, 2020).

Ολοκληρώνοντας τη συζήτηση για τα οφέλη και τη συμβολή του παιχνιδιού στην ανάπτυξη των παιδιών, είναι σκόπιμο να αναφερθεί πως για τον κλάδο της νευροεπιστήμης, η διαδικασία του παιχνιδιού αποτελεί προγνωστικό δείκτη της υγιούς ανάπτυξης του εγκεφάλου (Tamis-LeMonda, Shannon, Cabrera & Lamb, 2004), ενώ οι ειδικοί της ψυχικής υγείας χρησιμοποιούν το παιχνίδι ως συμπληρωματικό εργαλείο νοομετρικής και ψυχομετρικής αξιολόγησης σε παιδιά. Όντως, μέσω του παιχνιδιού αναδύονται γνωστικά και ψυχοκοινωνικά στοιχεία που συμβάλλουν στη διερεύνηση και εκτίμηση διαταραχών νευροαναπτυξιακού χαρακτήρα, όπως π.χ. οι Διαταραχές Αυτιστικού Φάσματος (Anderson, Moore, Godfrey & Fletcher-Flinn, 2004). Τέλος, το παιχνίδι λειτουργεί και ως μέσο θεραπευτικής αποκατάστασης, όπως είναι για παράδειγμα η παιγνιοθεραπεία (Cattanagh, 2003). Αξίζει να αναφερθεί ότι το ποσοστό αποτελεσματικότητας της παιγνιοθεραπείας, εξαρτάται απόλυτα από το βαθμό γονικής εμπλοκής στην εν λόγω θεραπευτική αγωγή (Ray, Bratton, Rhine & Jones, 2001).

1.5. Παιχνίδι και Φύλο

Καθώς το παιδί αναπτύσσεται, αρχίζει να κατανοεί τη διαφορετικότητα ως προς τα χαρακτηριστικά των δύο φύλων. Μέχρι την ηλικία των δύο ετών, τα παιδιά παίζουν τα ίδια παιχνίδια ανεξαρτήτως φύλου. Στην ηλικία των 3 - 4 ετών, περίπου, το παιδί έχει την ικανότητα να προσδιορίσει το φύλο του και να αντιληφθεί πιο λεπτομερείς διαφορές, ως προς τα χαρακτηριστικά των ατόμων. Κατά συνέπεια, το παιδί κατακτά και τη δεξιότητα προτίμησης ενός παιχνιδιού από ένα άλλο (Feldman, 2010). Οι αναπτυξιακοί και βιολογικοί παράγοντες, καθώς και τα στερεότυπα ανάμεσα στα δυο φύλα, έχουν επιδραστικό χαρακτήρα ως προς τις προτιμήσεις των παιχνιδιών από τα

παιδιά. Τα κορίτσια προτιμούν παιχνίδια ρόλων, τα οποία αναδύουν λεκτικά και συναισθηματικά στοιχεία και τα οποία έχουν ως σκοπό τη σύναψη δεσμών με άλλα ομήλικα κορίτσια. Αντιθέτως, τα αγόρια προτιμούν πιο ενεργητικά, γεμάτα δράση και κίνδυνο παιχνίδια (Santer Griffiths & Goodall, 2007).

1.6. Γονική Εμπλοκή και Σημασία Παιχνιδιού στην Ανάπτυξη

Η γονική εμπλοκή περιλαμβάνει ένα ευρύ φάσμα συμπεριφορών, οι οποίες αντιπροσωπεύουν οποιαδήποτε εμπειρία ωθεί το παιδί στη μαθησιακή, γνωστική και κοινωνική διέγερση. Το όφελος του παιδιού από το παιχνίδι είναι μοναδικό και μακροπρόθεσμο, ωστόσο είναι σημαντικό να αναφερθεί ότι η ενθάρρυνση για παιχνίδι από τους «σημαντικούς άλλους», καθώς και η εμπλοκή τους σε αυτό, αποτελούν τον ακρογωνιαίο λίθο της ενδοατομικής και διατομικής εξέλιξής του (Giallo, Treyvaud, Cooklin & Wade, 2011). Τα ευρήματα της διαχρονικής μελέτης της Sylva, Melhuish, Sammons, Siraj-Blatchford & Taggart (2004), δείχνουν ότι όταν οι γονείς συμμετέχουν σε δραστηριότητες με τα παιδιά τους κατά την προσχολική ηλικία, όπως είναι το τραγούδι, η ζωγραφική, τα αριθμητικά και τα παιχνίδια με λέξεις, οι επισκέψεις σε θέατρα, μουσεία, βιβλιοθήκες, συμβάλλουν θετικά στη γνωστική, συναισθηματική και κοινωνική ανάπτυξη του παιδιού.

1.7. Πατρική Εμπλοκή στη Ζωή του Παιδιού

Διαχρονικά, η εμπλοκή του πατέρα στην ανάπτυξη και προσαρμογή των παιδιών θεωρείται σημαντική. Έχει παρατηρηθεί ότι η εξελικτική πορεία του ρόλου, των καθηκόντων και της συμπεριφοράς του πατέρα, έχει περάσει από διαφορετικές φάσεις. Παλαιότερα, η εμπλοκή του πατέρα ήταν μονοδιάστατη, καθώς αφορούσε την άσκηση ελέγχου, ηθικής και πειθαρχίας. Τις τελευταίες δεκαετίες, οι ραγδαίες κοινωνικό-οικονομικές αλλαγές, έχουν μεταβάλει ποικίλα στοιχεία στη δομή της οικογένειας και κατά συνέπεια του πατρικού ρόλου (Ivrendi & Isikoglu, 2010). Οι

κοινωνικές προσδοκίες και πεποιθήσεις για το ρόλο του πατέρα έχουν πλέον αλλάξει, καθώς ο σύγχρονος πατέρας παρέχει συστηματική φροντίδα και στήριξη στα παιδιά, ισότιμα με τη μητέρα (Goldscheider & Waite, 1991).

Σχετικά πρόσφατη έρευνα των Pleck και Masciadrelli (2004, όπ. αναφ. στο Giallo και συνεργάτες, 2013), υποστηρίζει ότι οι σύγχρονοι πατεράδες εμπλέκονται περισσότερο στη φροντίδα και ανατροφή των παιδιών τους, συγκριτικά με εκείνους των προηγούμενων γενεών. Τα πατριαρχικά πρότυπα και χαρακτηριστικά του παρελθόντος έχουν αδρανοποιηθεί και σήμερα η εμπλοκή του πατέρα στην ανατροφή των παιδιών είναι πολυδιάστατη. Συγκεκριμένα, ο σύγχρονος μπαμπάς είναι πιο στοργικός και εμπλέκεται συναισθηματικά σε όλα τα στάδια ανάπτυξης του παιδιού. (Pleck & Pleck, 1997). Σε πολλές έρευνες έχει βρεθεί ότι η αλληλεπίδραση πατέρα-παιδιού αυξάνεται, κυρίως στον τομέα του παιχνιδιού, το οποίο αποτελεί το κατεξοχήν διαμεσολαβητικό στοιχείο στην εν λόγω σχέση (Ivrendi & Isikoglu, 2010).

1.7.1. Παράγοντες Πατρικής Εμπλοκής στο Παιχνίδι

Η εμπλοκή των πατεράδων στο παιχνίδι και στις ψυχαγωγικές δραστηριότητες με τα παιδιά τους, επηρεάζεται από ποικίλους παράγοντες, όπως τα χαρακτηριστικά του παιδιού, τα κοινωνικό-δημογραφικά στοιχεία των πατεράδων, καθώς και από τις απόψεις πατεράδων σχετικά με το παιχνίδι. Οι παραπάνω παράγοντες φαίνεται να επιδρούν στη φύση, τη διάρκεια και τη συχνότητα συμμετοχής του πατέρα στις δραστηριότητες με τα παιδιά του, προσδιορίζοντας τη δυναμική των οικογενειακών σχέσεων (Giallo και συνεργάτες, 2013).

Μελέτες εντοπίζουν πως οι παράμετροι του φύλου και της ηλικίας των παιδιών, σχετίζονται με το είδος της συμπεριφοράς που εκδηλώνει ο πατέρας κατά τη διάρκεια του παιχνιδιού. Οι Lindsey και Mize (2001), υποστηρίζουν ότι οι πατεράδες που είχαν

αγόρια επέλεξαν περισσότερο το σωματικό παιχνίδι, σε σχέση με εκείνους με κορίτσια. Οι πατεράδες επιλέγουν να παίζουν με τους γιούς τους παιχνίδια «σκληρού» τύπου, ενώ με τις κόρες συνήθως επιλέγουν παιχνίδια που σχετίζονται με τον προφορικό λόγο και περισσότερο συναισθηματικής φύσης.

Όσον αφορά στον χρόνο που αφιερώνουν οι πατεράδες στα παιδιά τους, τα ευρήματα των Lindsey και Mize (2001) έδειξαν πως ασχολούνται σημαντικά περισσότερο με δραστηριότητες παιχνιδιού και συντροφιάς, όταν τα παιδιά τους διανύουν τη βρεφική και νηπιακή ηλικία, παρά όταν αυτά είναι μεγαλύτερα. Κατά τη βρεφική ηλικία, επιλέγονται παιχνίδια όπως τα πειράγματα, η πάλη, το γαργαλητό και η ανύψωση του βρέφους, π.χ. προσποιούμενοι πως είναι αεροπλανάκι (Hossain, Roopnarine, Ismail, Hashmi, & Sombuling, 2007). Αντίθετα, οι πατεράδες με μεγαλύτερα παιδιά αναφέρουν ότι προτιμούν τα παιχνίδια που πραγματοποιούνται σε εσωτερικό χώρο, όπως τα επιτραπέζια παιχνίδια και τα παιχνίδια ρόλων (Yeung, Sanberg, Davis-Kean, & Hofferth, 2001).

Τα κοινωνικό-δημογραφικά στοιχεία των πατεράδων, όπως η ηλικία, το μορφωτικό επίπεδο, η επαγγελματική και η οικογενειακή κατάσταση, φαίνεται πως επιδρούν στον χρόνο που αυτοί αφιερώνουν σε δραστηριότητες με τα παιδιά τους, καθώς και στις απόψεις τους σχετικά με το παιχνίδι. Αρχικά, η ηλικία των πατεράδων φαίνεται να σχετίζεται με τον τρόπο που αντιλαμβάνονται τη σημασία της εμπλοκής τους στο παιχνίδι, καθώς οι μεγαλύτεροι σε ηλικία διαφέρουν ως προς τα επίπεδα της ενέργειας, την ανατροφή τους και τις εμπειρίες τους από την παιδική ηλικία, με αποτέλεσμα να αφιερώνουν λιγότερο χρόνο στο παιχνίδι με τα παιδιά τους (Parke & Tinsley, 1987).

Όσον αφορά την εκπαίδευση, οι πατεράδες με υψηλό μορφωτικό επίπεδο έχουν υψηλότερο βαθμό αφοσίωσης στη φροντίδα των παιδιών τους (Tamis-LeMonda και συνεργάτες, 2004· Yeung και συνεργάτες, 2001), ενώ οι πατεράδες με χαμηλό μορφωτικό επίπεδο ανταποκρίνονται λιγότερο στις ανάγκες των παιδιών τους (Giallo και συνεργάτες, 2011), ίσως λόγω έλλειψης των κατάλληλων γνώσεων και δεξιοτήτων σχετικά με τις αναπτυξιακές ανάγκες των παιδιών τους (Bailey, 1993), αλλά συχνά και λόγω του δικού τους τρόπου ανατροφής.

Ανάλογα με τη φύση του επαγγέλματος του κάθε πατέρα, μεταβάλλεται και ο χρόνος που αυτός αφιερώνει στο παιχνίδι με το παιδί/τα παιδιά του. Η έρευνα του Yeung και συνεργατών (2001), δείχνει ότι ο μέσος όρος του χρόνου που αφιερώνει ο πατέρας είναι, περίπου, μιάμιση ώρα ημερησίως τις εργάσιμες ημέρες και τρεισήμισι ώρες το Σαββατοκύριακο. Αξίζει να αναφέρουμε πως η μη σταθερή επαγγελματική αποκατάσταση του πατέρα, έχει συσχετισθεί με μειωμένη πατρική ανταπόκριση και αλληλεπίδραση στο παιχνίδι με το παιδί του (Lee, Brook-Gunn, Schnur & Liaw, 1990).

Ένας ακόμη παράγοντας που έχει συνδεθεί με το βαθμό εμπλοκής του πατέρα στο παιχνίδι, αφορά στην ποιότητα της σχέσης του ζευγαριού. Τα διαθέσιμα ερευνητικά δεδομένα τονίζουν ότι οι πατέρες εμπλέκονται περισσότερο στις παιδικές δραστηριότητες, όταν και οι δυο γονείς προάγουν την εν λόγω συμμετοχή (Beitel & Parke, 1998· Grych & Clark, 1999). Ο βαθμός αλληλεπίδρασης μπαμπά και παιδιού κατά το παιχνίδι, εξαρτάται από το βαθμό λειτουργικότητας στη συζυγική σχέση, αλλά και από τη μητρική συμπεριφορά (Belsky, Gilstrap & Rovine, 1984). Η δημογραφική παράμετρος της οικογενειακής κατάστασης αποτελεί σημαντική μεταβλητή στην εμπλοκή των πατεράδων στο παιχνίδι των παιδιών τους, καθώς βρέθηκε ότι οι πατέρες που μεγαλώνουν μόνοι τους τα παιδιά τους συμμετέχουν λιγότερο στις δραστηριότητες παιχνιδιού και ανατροφής (Lee και συνεργάτες, 1990).

Οι πατρικές πεποιθήσεις και αντιλήψεις για το παιχνίδι αποτελούν επίσης, ισχυρό προβλεπτικό παράγοντα, στον τρόπο με τον οποίο οι πατέρες συμμετέχουν και συμπεριφέρονται στο παιχνίδι. Σύμφωνα με τους Johnson, Christie & Wardle (2005) υπάρχουν δύο αντικρουόμενες γονικές αντιλήψεις. Η μία γονική πεποίθηση υποστηρίζει ακράδαντα ότι το παιχνίδι είναι απαραίτητο συστατικό για την ομαλή ψυχο-κοινωνική προσαρμογή του παιδιού. Υπάρχει όμως και η γονική αντίληψη που τάσσεται κατά του παιχνιδιού, θεωρώντας πως αυτό έχει αρνητικό αντίκτυπο στη σχολική και ακαδημαϊκή επίδοση του παιδιού. Υποστηρίζεται δηλαδή πως το παιχνίδι αποσπά και αποπροσανατολίζει το παιδί από τους μαθησιακούς του στόχους. Οι γονείς που υποστηρίζουν τον ρόλο του παιχνιδιού, συμμετέχουν ενεργά στο παιχνίδι των παιδιών τους (Haight, Parke & Black, 1997), ενώ οι γονείς που τάσσονται εναντίον, δίνουν έμφαση στις πρώιμες ακαδημαϊκές δραστηριότητες, όπως στη διδασκαλία αριθμών ή γραμμάτων του αλφαβήτου (Johnson και συνεργάτες, 2005). Οι αντιλήψεις που υιοθετούν οι γονείς για τη δυναμική του παιχνιδιού στην ανάπτυξη του παιδιού τους, σχετίζεται με το είδος των παρεχόμενων ευκαιριών που έχουν τα παιδιά, ώστε να εμπλακούν στο παιχνίδι (Harkness, Zylicz, Super, Welles-Nyström, Bermúdez, Bonichini, Moscardino, & Mavridis, 2011). Μία μελέτη που διερεύνησε τις πατρικές αντιλήψεις για το παιχνίδι, έδειξε ότι οι πατέρες που συμμετείχαν συχνά σε ευχάριστες δραστηριότητες με τα παιδιά τους, είχαν θετικότερες αντιλήψεις για τη φύση του παιχνιδιού (Ivrendi & Isikoglu, 2010).

2. Η Σημασία του Παιχνιδιού για το Δίδυμο Πατέρα - Παιδιού

Ο ασφαλής δεσμός που αναπτύσσει το παιδί με τον γονέα, στα πρώτα χρόνια της ζωής του, μέσα από τη μεταξύ τους διάδραση και την ποιότητα του παιχνιδιού,

καθορίζει τη νοητική αλλά και τη συναισθηματική του ανάπτυξη. Το υποστηρικτικό περιβάλλον, η ενθάρρυνση, ο αυθορμητισμός και η επιλογή των καταλληλότερων στρατηγικών παιχνιδιού, ανάλογα με την ηλικία του παιδιού, αυξάνουν την αίσθηση του δεσίματος και του ανήκειν στον κόσμο (Kernan, 2007· Ginsburg, 2007). Όταν οι γονείς παρατηρούν το παιχνίδι του παιδιού ή συμμετέχουν σ' αυτό, έχουν τη μοναδική ευκαιρία να δουν και να βιώσουν τον δικό του κόσμο και να κατανοήσουν τις πραγματικές του ανάγκες. Με τον τρόπο αυτό, διευκολύνεται η μεταξύ τους επικοινωνία και το παιδί παίρνει το μήνυμα ότι οι γονείς του είναι παρόντες (Ginsburg, 2007).

2.1. Ο Ρόλος του Πατέρα

Παρότι η μητέρα συνεχίζει να παίζει τον κυρίαρχο ρόλο στην ανάπτυξη του παιδιού, αναγνωρίζεται όλο και περισσότερο η σημασία του χρόνου που αφιερώνουν για παιχνίδι οι πατεράδες στα παιδιά βρεφικής και προσχολικής ηλικίας (Lightfoot και συνεργάτες, 2014). Ο σύγχρονος πατέρας μοιράζεται με τη μητέρα τη συναισθηματική υποστήριξη, την εποπτεία και την πειθαρχία την ώρα του παιχνιδιού (Paquette, 2004). Είναι σύντροφος στο παιχνίδι και εμπλέκεται υποστηρικτικά, συναισθηματικά και καθοδηγητικά (Cabrera, Tamis-LeMonda, Bradley, Hofferth & Lamb, 2000). Η αυξανόμενη αυτή εμπλοκή του, τις τελευταίες δεκαετίες, η διαφορετική αλληλεπίδραση από τους πατεράδες του παρελθόντος, οι συντονισμένες εμπειρίες με το παιδί και η αναγνώριση της επιρροής που ασκεί στη γνωστική, κοινωνική και συναισθηματική ανάπτυξη των παιδιών (Fletcher, Freeman & StGeorge, 2013), πρόσφατα οδήγησαν σε εκτενέστερη μελέτη των μεταξύ τους αλληλεπιδράσεων και άρχισαν να καταλαμβάνουν σημαντική θέση στις επιστήμες της ανάπτυξης, που εξετάζουν, λεπτομερώς, όχι απλά τον χρόνο, αλλά τις δραστηριότητες στις οποίες

επιδίδονται οι πατεράδες με τα παιδιά τους, ανάμεσα τους και το παιχνίδι (Lightfoot, και συνεργάτες, 2014).

Έρευνες σχετικά με την πατρότητα, μέσα από την εξελικτική αλλά και την διαπολιτισμική οπτική, καταδεικνύουν σημαντικές διαφορές ανάμεσα στη διάδραση που έχει ένα βρέφος με τον πατέρα, σε σύγκριση με τις αντίστοιχες εμπειρίες με τη μητέρα. Σε όλες τις ευρωπαϊκές και μη κουλτούρες, η μητέρα, κατά κύριο λόγο ασχολείται με τη φροντίδα του βρέφους, ενώ ο πατέρας ξοδεύει τον περισσότερο από τον χρόνο ενασχόλησής του με το παιχνίδι (Grossmann και συνεργάτες, 2002).

Σύμφωνα με τους Fletcher, Freeman & StGeorge (2013), ο διαφορετικός τρόπος αλληλεπίδρασης πατέρα-παιδιού, συγκριτικά με την τυπική αλληλεπίδραση μητέρας-παιδιού, φαίνεται ότι μπορεί να διευρύνει ακόμα και τον όρο της προσκόλλησης, ώστε να συμπεριλαμβάνει και τους όρους της πρόκλησης και της εξερεύνησης. Έρευνες έδειξαν ότι η ευαισθησία, σε συνδυασμό με τις προκλήσεις στο παιχνίδι με τον πατέρα, στην ηλικία των 2 ετών, συνδέονται με μεγαλύτερη αυτοεκτίμηση και μικρότερα ποσοστά απόσυρσης σε καταστάσεις αποτυχίας ή απογοήτευσης, κατά την εφηβεία και την ενηλικίωση (Fletcher και συνεργάτες, 2013).

Στην ηλικία των 2 ετών, η συμπεριφορά των νηπίων χαρακτηρίζεται από τάσεις ανεξαρτησίας. Απομακρύνονται από τη μητέρα στην προσπάθειά τους να ανακαλύψουν τον κόσμο και να δραστηριοποιηθούν κοινωνικά. Στην περίοδο αυτή, το νήπιο έρχεται πιο κοντά με τον πατέρα, αφού ο μεταξύ τους τρόπος αλληλεπίδρασής και η τάση του για εξερεύνηση, ταιριάζει περισσότερο στο ύφος του παιχνιδιού που ο πατέρας επιλέγει (Grossmann, Grossmann, Fremmer-Bombik & Kindler, 2002).

Η διαφοροποιημένη ενασχόλησή του κάθε γονέα με το παιδί καθώς και η φυσική προσέγγιση νηπίου – πατέρα από ένα αναπτυξιακό στάδιο και εξής είναι

σκόπιμο να μελετηθούν διεξοδικότερα, ώστε να αποτυπωθούν τα οφέλη που προκύπτουν από την αλληλεπίδραση του διδύμου πατέρα-παιδιού κατά τη διάρκεια του παιχνιδιού.

2.2. Αντισυμβατικότητα στο Παιχνίδι και η Σημασία του Απρόβλεπτου

Οι πατεράδες, συγκριτικά με τις μητέρες, περνούν τον περισσότερο χρόνο της ενασχόλησής τους, παίζοντας με το παιδί (Flanders, Simard, Paquette, Parent, Vitaro, O. Pihl & Séguin, 2010· Paquette, 2004). Είναι πιο υποστηρικτικοί και επιτρεπτικοί και ενεργούν ως υποκινητές, ενθαρρύνοντας το παιδί να διακινδυνεύει, να είναι περισσότερο αυτόνομο, να αναλαμβάνει πρωτοβουλίες σε άγνωστες καταστάσεις, να ξεπερνά εμπόδια, να γίνεται γενναίο και να στέκεται στα πόδια του. Συνεπώς, μέσω του παιχνιδιού, το ενδυναμώνουν ώστε να ενταχθεί στον έξω κόσμο (Cabrera και συνεργάτες, 2000· Paquette, 2004).

Οι πατεράδες χρησιμοποιούν τα αντικείμενα ως αφορμή για φυσική επαφή με τα παιδιά τους, ενώ συνηθίζουν να προτείνουν αντισυμβατικά παιχνίδια, χρησιμοποιώντας με ασυνήθιστο τρόπο τα αντικείμενα κι όχι με βάση τη χρηστικότητά τους στην καθημερινότητα (Paquette, 2004). Συνήθως διεγείρουν και ενθουσιάζουν τα βρέφη και τα νήπια, εξαιτίας του απρόβλεπτου χαρακτήρα και της ποικιλομορφίας των παιχνιδιών που επιλέγουν (Parke, 2017· Rogmann, Boyce, Cook, Christiansen & Jones, 2004), γι' αυτό προτιμώνται στο παιχνίδι από τα παιδιά και των δύο φύλων, στην προσχολική ηλικία (Flanders και συνεργάτες, 2010· Paquette, 2004).

Ο πατέρας, ως ενεργός συμπαίκτης, έχει το ρόλο του διαμεσολαβητή αντιλήψεων και ιδεών, του συμβουλάτορα και προσφέρει στο παιδί εμπειρίες τις οποίες η μητέρα ίσως δεν θα ενέκρινε ή θα απέρριπτε ως επικίνδυνες (Grossmann, Grossmann, Fremmer-Bombik & Kindler, 2002). Η τάση του πατέρα να δραστηριοποιείται σε

παιχνίδια που εμπεριέχουν το στοιχείο της ανάληψης κινδύνου και της έκπληξης, ενεργοποιεί και ενθαρρύνει, ενώ ταυτόχρονα δημιουργεί συνθήκες αμοιβαίας ευχαρίστησης, αναπτύσσει αίσθημα ασφάλειας και ανοίγει το δρόμο για τη δημιουργία νέων σεναρίων παιχνιδιού (Ahnert, Teufl, Ruiz, Piskernik, Supper, Remiorz, Gesing & Nowacki, 2017). Κατά τους Fletcher και συνεργάτες (2013), το στοιχείο της ανάληψης κινδύνου κάνει τη δραστηριότητα του παιχνιδιού συναρπαστική, αφού εμπεριέχει αίσθημα χαράς και φόβου, φαινόμενο που αναζητούν τα παιδιά σε αυτήν την ηλικία. Συμπερασματικά, οι εμπειρίες που προσφέρει ο πατέρας, σε συνδυασμό με την ασφάλεια που προσφέρει η παρουσία του, τη στοργή, τη ζεστασιά, την εγγύτητα και την ευαισθησία που δείχνει, βοηθούν το βρέφος/νήπιο να αισθάνεται οικειότητα σε οποιαδήποτε νέα κατάσταση, να γίνεται πιο θαρραλέο και να αναπτύσσει περισσότερο την εξερευνητική του πλευρά (Grossmann και συνεργάτες, 2002).

Κατά τους Grossmann και συνεργάτες (2002), καθετί καινούργιο, όπως είναι φυσιολογικό, μπορεί να προκαλέσει επιφυλακτικότητα στα παιδιά, φόβο και να οδηγήσει σε απόσυρση. Ο τρόπος με τον οποίο οι πατεράδες θα χειριστούν μια τέτοια κατάσταση, η ευαισθητοποίησή τους απέναντι στα συναισθηματικά μηνύματα του παιδιού, αποτελεί εγγύηση συνεργασίας και δημιουργεί το κατάλληλα υποστηρικτικό περιβάλλον για να παραγκωνιστεί οποιοδήποτε εμπόδιο.

2.3. Το Σωματικό Παιχνίδι με τον Πατέρα και τα άλλα Είδη Παιχνιδιού

Οι Ross & Taylor (1989) υποστηρίζουν πως ακόμα και κατά τη βρεφική ηλικία, τα μωρά δείχνουν πιο χαρούμενα και ανταποκρίνονται θετικότερα στα παιχνίδια και τα πειράγματα του μπαμπά, συγκριτικά με της μητέρας. Επίσης, στην πρώτη νηπιακή ηλικία, ο πατέρας προτιμάται ως σύντροφος στο παιχνίδι από τα νήπια και των δύο φύλων και ειδικά από τα αγόρια. Η ίδια έρευνα (Ross & Taylor 1989) έδειξε ότι τα

παιδιά ήταν περισσότερο θετικά όταν οι γονείς και των δυο φύλων υιοθετούν το τυπικό πατρικό στυλ του ενεργά σωματικού παιχνιδιού.

Η επιλογή παιχνιδιών και δραστηριοτήτων με δυναμικό, αλλά όχι ανταγωνιστικό, χαρακτήρα (StGeorge & Freeman, 2017) διεγείρει σωματικά και συναισθηματικά το παιδί. Υπάρχουν αυξανόμενες ενδείξεις πως το σωματικό παιχνίδι στο οποίο, κατά βάση, επιδίδονται οι πατεράδες με τα παιδιά τους, αυξάνει τους ρυθμούς του μεταβολισμού, προάγει την πλαστικότητα του εγκεφάλου, τον κινητικό συντονισμό και την εκτελεστική λειτουργία (StGeorge & Freeman, 2017). Το παιδί έρχεται αντιμέτωπο με τα συναισθήματα του συμπαίκτη του, τα αποκωδικοποιεί, τα ερμηνεύει και παράλληλα εκφράζει τα δικά του, βασικά στοιχεία ανάπτυξης κοινωνικών δεξιοτήτων. Επιπλέον, μαθαίνει να διαχειρίζεται τη συναισθηματική του διέγερση και την επιθετική παρόρμηση -ανάπτυξη αυτορρύθμισης- καθώς και τα συναισθήματα αποτυχίας ή απογοήτευσης, έχοντας ως αποτέλεσμα την ενδυνάμωση της ανθεκτικότητάς του (Fletcher και συνεργάτες, 2013).

Ο πατέρας συμμετέχει στο σωματικό παιχνίδι ενεργά, χρησιμοποιεί το σώμα του, παίρνει πρωτοβουλίες, κάνει κατασκευές και ωθεί, ιδιαιτέρως τους γιούς, στο να ακολουθήσουν το παράδειγμά του και να γίνουν κι αυτοί περισσότερο ευέλικτοι και συμμετοχικοί (Ross & Taylor 1989).

Το σωματικό παιχνίδι με τον μπαμπά, ως δυαδική δραστηριότητα, μαθαίνει το παιδί, εκτός από το να λύνει προβλήματα, να αυτοβελτιώνεται, με στόχο να παραμείνει στο παιχνίδι. Το παιδί προσαρμόζεται στις αλλαγές του παιχνιδιού και εκτιμά πώς οι συμπαίκτες του ανταποκρίνονται στις αλλαγές αυτές. Μαθαίνει να συναισθάνεται, να φροντίζει και να εκφράζει σκέψεις και συναισθήματα. Επίσης, να συναγωνίζεται και να συνεργάζεται, να υποστηρίζει τη διαφορετικότητα, να συζητά, να λύνει

παρεξηγήσεις και διαφωνίες, να μοιράζεται, να ακολουθεί κανόνες (Bokony & Patrick, 2009).

Παρότι το σωματικό παιχνίδι θυμίζει μάχη, η αντιστροφή των ρόλων των συμπαικτών, η αμφίδρομη ευχαρίστηση, η αυτοσυγκράτηση που απαιτείται και το συντροφικό κλίμα που δημιουργείται τελικά, είναι χαρακτηριστικά που καθρεφτίζουν την ουσιαστική αξία του παιχνιδιού. Η έντασή του, στο σύντομο αυτό χρονικό διάστημα διάρκειάς του, απαιτεί προσοχή και συντελεί στη συγκέντρωση, στην αναγνώριση και ρύθμιση των συναισθημάτων. Η έντονη σωματική δραστηριότητα που απαιτείται είναι δυνητικά ευεργετική σε περιπτώσεις παιδιών με διαταραχές ελλειμματικής προσοχής και υπερκινητικότητας (ΔΕΠΥ) (Anderson και συνεργάτες, 2019).

Η χρήση των πειραγμάτων είναι επίσης, ιδιαίτερα συχνή κατά την αλληλεπίδραση πατέρα-παιδιού, αποδεικνύεται ιδιαίτερα σημαντική αφού ξαφνιάζει τα παιδιά συναισθηματικά και νοητικά, μαθαίνουντάς τα να αντιμετωπίζουν απρόσμενες καταστάσεις, εξίσου σημαντικό με την ανάγκη των παιδιών για ασφάλεια και σταθερότητα (Paquette, 2004· Anderson και συνεργάτες, 2019).

Τα παραπάνω, που πρόκειται για παιχνίδια που ανήκουν κι αυτά στη φυσική κλίμακα παιχνιδιού, δεν προσφέρουν την εγγύτητα και τη σύνδεση του σωματικού παιχνιδιού. Το ανατρεπτικό και σωματικό παιχνίδι υπερಿಸχύει αυτών σε συχνότητα, χωρίς να διαφοροποιείται σε ποιότητα, ανάλογα με το φύλο του παιδιού. Είναι όμως συχνότερο μεταξύ πατέρα και γιού (Anderson και συνεργάτες, 2019).

Σε κάθε περίπτωση, με βάση έρευνα που πραγματοποιήθηκε σχετικά με το σωματικό παιχνίδι, το παιχνίδι με αντικείμενα και τον ρόλο του πατέρα σε αυτά, φαίνεται πως και στους δυο τύπους παιχνιδιού, υπάρχει θετική συσχέτιση μεταξύ του

υποστηρικτικού χαρακτήρα του μπαμπά, της ευαισθησία του και της γνωστικής διέγερσης που προσφέρει (Anderson και συνεργάτες, 2019). Στοιχεία όπως ο μη παρεμβατικός χαρακτήρας του πατέρα, σε συνδυασμό με τη στοργή που δείχνει, την ενθάρρυνση, την ανταπόκρισή του στα ερεθίσματα του παιδιού και τον τρόπο που αυτός θα διαχειριστεί τα νέα δεδομένα και τη νέα γνώση που προκύπτει, ανταποκρίνονται σε ένα θετικό πρότυπο γονικής μέριμνας. Τα παραπάνω συνθέτουν μια ισορροπημένη και υγιή δυαδική σχέση, όποια κι αν είναι η μορφή του παιχνιδιού που θα επιλέγεται κάθε φορά (Anderson και συνεργάτες, 2019).

2.4. Το Ποιοτικό Παιχνίδι με τον Πατέρα

Στο προηγούμενο κεφάλαιο αναφέρθηκαν ήδη ορισμένα από τα κυριότερα οφέλη που αποκομίζει το παιδί παίζοντας με τον πατέρα. Παρακάτω παρουσιάζονται τα οφέλη από το ποιοτικό παιχνίδι μαζί του, τα οποία σχετίζονται μακροπρόθεσμα με τις κοινωνικές, γλωσσικές και γνωστικές δεξιότητες του παιδιού. Η ποιότητα του παιχνιδιού με τον πατέρα, και συνεπώς τα οφέλη που προκύπτουν από αυτό, καθορίζονται από ποικίλους παράγοντες, όπως την φαντασία, τη δημιουργικότητα, το χιούμορ, τον αυθορμητισμό, τον έλεγχο της παρεμβατικότητας στη χρήση υλικών παιχνιδιών, την ισορροπία ανάμεσα στο κερδίζω και χάνω, την αμοιβαία ανταλλαγή του «κυρίαρχου ρόλου», την οριοθέτηση και γενικότερα την επιδεξιότητα του πατέρα ως συμπαίκτη (Amodia-Bidakowska, Laverty & Ramchandani, 2020· Fletcher και συνεργάτες, 2013· Ahnert και συνεργάτες, 2017).

Σύμφωνα με τους Fletcher και συνεργάτες (2013), η υψηλή ποιότητα του παιχνιδιού προσδιορίζεται από το πόσο προσεκτικός και συνάμα ικανός να επικοινωνήσει την απόλαυση είναι ο πατέρας. Παράλληλα, πρέπει να είναι συντονισμένος με τα ενδιαφέροντα του παιδιού, ώστε να καλλιεργείται κλίμα

εμπιστοσύνης και ζεστασιάς, αλλά και ο απαραίτητος έλεγχος. Ο πατέρας, δηλαδή, πρέπει να θέτει τα κατάλληλα όρια και να έχει συγκεκριμένες προσδοκίες για τη συμπεριφορά του παιδιού, χαρακτηριστικά στοιχεία θετικής κοινωνικο-συναισθηματικής και γνωστικής ανάπτυξης. Βασικό συστατικό στοιχείο της ποιότητας του παιχνιδιού αποτελεί και η ποιότητα του γέλιου κατά την αλληλεπίδραση, αποτέλεσμα πλήρους ανταπόκρισης του πατέρα στις ανάγκες του παιδιού.

Ως προς τις κοινωνικές δεξιότητες, η έρευνα επιβεβαιώνει ότι, παρότι το σωματικό παιχνίδι, το οποίο προτιμάται από τους μπαμπάδες, μοιάζει συχνά με μάχη, συμβάλει στα χαμηλά ποσοστά επιθετικής συμπεριφοράς, υπό την προϋπόθεση όμως πως συμπεριλαμβάνει κατά τη διεξαγωγή του στοιχεία όπως το γέλιο και το χαμόγελο, την αναδιανομή των ρόλων, την εγκράτεια, την αίσθηση ότι πρόκειται για παιχνίδι, την ενότητα και τη συμφιλίωση στο τέλος του παιχνιδιού κ.ο.κ. (Smith 2010 από: Anderson και συνεργάτες, 2019). Επιπλέον, το παιδί επικεντρώνεται στο παιχνίδι είτε για να κυριαρχήσει είτε για να αποφύγει κάτι (π.χ. να το βρουνε όταν παίζει κρυφτό), με συνέπεια τη σταδιακή βελτίωση της ικανότητας του για συγκέντρωση, στοιχείο δυνητικά επωφελές για διαταραχές όπως η διάσπαση προσοχής (Anderson και συνεργάτες, 2019).

Όσον αφορά τις γλωσσικές και γνωσιακές ικανότητες, υπάρχουν στοιχεία (Libertus & Violi, 2016) που υποδηλώνουν ότι η κινητικότητα που απαιτείται κατά το παιχνίδι, η ενεργή επικοινωνία των δύο πλευρών και η αυτονομία κινήσεων, θεωρούνται μηχανισμοί που τις αναπτύσσουν. Η επιβλητική γλώσσα των πατεράδων και η δημιουργικότητα που τους διακατέχει σε αυτόν τον τομέα, σε συνδυασμό με την παιχνιδιάρικη διάθεση και αλληλεπίδραση, συνδέεται με την ανάπτυξη του λεξιλογίου τους (Cabrera, Karberg, Malin & Aldoney, 2017). Όλα τα παραπάνω φαίνεται να σχετίζονται με την απόδοση και την παρουσία των παιδιών στο δημοτικό σχολείο.

Όμως, το παιχνίδι με τον πατέρα δεν είναι ευεργετικό μόνο για το παιδί, αλλά και για τον ίδιο τον πατέρα. Ενώ γνωρίζουμε τη σημασία της ωκυτοκίνης στο δεσμό γονέα-παιδιού στα ζώα, ελάχιστα έχει διερευνηθεί η σημασία της για την ανάπτυξη της γονεϊκότητας στους ανθρώπους. Η ορμόνη αυτή είναι ευρέως γνωστή ως ορμόνη της μητέρας, η οποία αυξάνεται κατά την ώρα του τοκετού, αλλά και κατά την περίοδο του θηλασμού. Η έρευνα των Gordon, Zagoory-Sharon, Leckman & Feldman (2010), εντόπισε αύξηση στα ποσοστά της ωκυτοκίνης και στους πατεράδες, που συσχετίζεται με τη διέγερση γονικών συμπεριφορών στη βρεφική ηλικία, συμπεριλαμβανομένης της ιδιοδεκτικής επαφής, της απτικής διέγερσης και της παρουσίας των αντικειμένων. Τα βρέφη επιλέγουν τον πατέρα σαν σύντροφο στο παιχνίδι, αφού η διέγερση που αυτό προσφέρει ευχαριστεί εξίσου και τις δύο πλευρές, συγκριτικά με τη μητέρα, η οποία προτιμάται ως πρόσωπο στοργής και ασφάλειας σε περιόδους άγχους και έντασης. Τα επίπεδα της ορμόνης ήταν το ίδιο σταθερά στους πατεράδες, όπως και στις μαμάδες, στο διεγερτικό και στοργικό παιχνίδι αντίστοιχα.

2.5. Διαγενεαλογικές Διαφορές στην Αντιμετώπιση του Παιχνιδιού μεταξύ Πατέρα και Παιδιού/ιών

Σύμφωνα με την έρευνα των Grossmann και συνεργάτες (2002), είναι ιδιαίτερα σημαντική η αντίληψη και το εσωτερικευμένο μοντέλο των πατεράδων, σε σχέση με την προσκόλληση και τη σχέση που χτίζεται δια μέσω του παιχνιδιού. Συγκεκριμένα, όσοι υποτιμούσαν το δέσιμο αυτό εμπλέκονταν πολύ λιγότερο στο παιχνίδι με το βρέφος, συγκριτικά με αυτούς που το υποστήριζαν, αφού και οι ίδιοι ως παιδιά, φαίνεται πως είχαν αναπτύξει ποιοτικό δεσμό με τον δικό τους πατέρα. Επιπλέον, η ενασχόλησή τους και ο χρόνος που αφιερώνουν στο παιχνίδι, καθώς και η σταθερότητα και η ζεστασιά του πατέρα κατά τη διάρκεια αυτού, φαίνεται να σχετίζεται σημαντικά με την ασφάλεια που αισθάνεται το παιδί στην ηλικία των 10, ενώ αντίστοιχα η άμεση

ανταπόκριση στα μηνύματα του νηπίου, το συνεργατικό πνεύμα και η επιλογή κατάλληλων προκλήσεων, επηρεάζουν θετικά τον δείκτη ασφάλειας των εφήβων, σε ηλικία 16 ετών.

2.6. Σύνοψη Βιβλιογραφικής Επισκόπησης

Από τη μελέτη της βιβλιογραφίας, γίνεται σαφές πως το παιχνίδι με τον μπαμπά, σωματικό κατά κύριο λόγο, δημιουργεί για το παιδί διασκεδαστικές, συναρπαστικές καταστάσεις. Οι εμπειρίες που ο μπαμπάς προσφέρει σε συνδυασμό με την αίσθηση ασφάλειας που δημιουργεί η παρουσία του, τον διαφοροποιημένο τρόπο αλληλεπίδρασης σε σχέση με εκείνον της μητέρας, την ενθάρρυνση, την ποικιλομορφία και τον αυθορμητισμό που διακρίνουν τη στάση του μετατρέπουν το παιχνίδι μαζί του σε μια ανεπανάληπτη εμπειρία. Το παιδί μαθαίνει, μέσα σε κλίμα εμπιστοσύνης και ζεστασιάς, να αυτοβελτιώνεται, να εφαρμόζει την αυτορρύθμιση και να συναισθάνεται.

Λαμβάνοντας υπόψη τα παραπάνω το παιχνίδι μεταξύ πατέρα και παιδιού, κατά τα πρώτα χρόνια της ζωής του παιδιού, υποστηρίζει και θέτει τα θεμέλια για την ανάπτυξη κοινωνικών, γνωστικών και συναισθηματικών δεξιοτήτων. Ωστόσο, η μεγάλη πλειοψηφία των ερευνών έως και σήμερα επικεντρώνεται στο παιχνίδι με τη μητέρα και οι μελέτες που διερευνούν τη δυαδική σχέση πατέρα-παιδιού κατά τη διάρκεια του παιχνιδιού είναι ακόμη περιορισμένες ή/και τυχαιοποιημένες.

3. Η Παρούσα Έρευνα - Στόχος και Ερευνητικά Ερωτήματα

Λαμβάνοντας υπόψη τα μέχρι τώρα δεδομένα, η πλειοψηφία των ερευνών για το παιχνίδι γονέα-παιδιού επικεντρώνεται στις αλληλεπιδράσεις μητέρας-παιδιού, κατά τη διάρκεια του παιχνιδιού, ενώ πολύ περιορισμένες είναι οι έρευνες σχετικά με το

παιχνίδι πατέρα-παιδιού. Οι πατεράδες αφιερώνουν τον περισσότερο από το χρόνο ενασχόλησης τους με το παιδί στο παιχνίδι. Πρόκειται για παιχνίδι κατά βάση σωματικό, με έντονες δραστηριότητες και με τη συχνότητά του να αυξάνεται κατά την προσχολική ηλικία (Amodia-Bidakowska και συνεργάτες, 2020· Fletcher και συνεργάτες., 2013), περίοδος η οποία μελετάται στην παρούσα ερευνητική προσπάθεια.

Πρόθεση της ερευνήτριας είναι να εμπλουτίσει με νέα στοιχεία το πεδίο της σύγκρισης, αφού πληθώρα μελετών έχει τεκμηριώσει ότι οι μαμάδες και οι μπαμπάδες επιλέγουν διαφορετικούς τρόπους παιχνιδιού, χωρίς όμως να έχει μελετηθεί διεξοδικά και ξεχωριστά ο κάθε ένας.

Παράλληλα, μέσα από τη βιβλιογραφική ανασκόπηση, αναδεικνύονται κενά που αφορούν σε ζητήματα μεθοδολογίας. Συγκεκριμένα, η παρούσα μελέτη διαφοροποιείται από συναφείς ερευνητικές προτάσεις, προτείνοντας την ποιοτική μεθοδολογική προσέγγιση ως καταλληλότερη για την συλλογή των απαραίτητων πληροφοριών που θα απαντήσουν στα ερευνητικά ερωτήματα που τίθενται. Ας σημειωθεί πως η μεγάλη πλειοψηφία των μέχρι τώρα ερευνητικών δεδομένων, είναι αποτέλεσμα της χρήσης της παρατήρησης ως μεθόδου έρευνας.

Επιπρόσθετα, είναι σημαντικό να αναφερθεί ότι διαπιστώνεται σημαντική έλλειψη ερευνητικών δεδομένων σχετικά με το παιχνίδι, ανάμεσα σε πατέρα και παιδί στην ελληνική βιβλιογραφία. Η βιβλιογραφία που εντοπίστηκε και μελετήθηκε σχετικά με το θέμα ήταν εξολοκλήρου ξενόγλωσση και δεν περιελάμβανε περιπτώσεις που αφορούν στην ελληνική πραγματικότητα. Επιπλέον, ελλείψεις αφορούν και το προς μελέτη ζήτημα των διαγενεαλογικών επιρροών το οποίο θέτει η ερευνήτρια. Αυτό αφορά στο πώς τα ερεθίσματα που έχουν δεχτεί οι πατεράδες από τους δικούς τους

πατεράδες, επηρεάζουν τον τρόπο που επιλέγουν να παίζουν με τα παιδιά τους, τον χρόνο που τους αφιερώνουν, καθώς και τις αντιδράσεις τους στα πιθανά συναισθηματικά ξεσπάσματα που μπορεί να αντιμετωπίσουν. Από τις συνεντεύξεις και την αξιολόγηση τους κρίνεται πως πρόκειται για ένα στοιχείο που επηρεάζει βαθιά, ενίοτε ως πρότυπο προς μίμηση και ενίοτε προς αποφυγή, τις επιλογές των πατεράδων ως προς τις επιλογές τους για και κατά το παιχνίδι αλλά και ως προς τη γενικότερη «παιδαγωγική μέθοδο» που ακολουθούν για το μέγιστο των παιδιών τους.

Ο κύριος σκοπός της παρούσας εργασίας είναι να διερευνηθούν τα κύρια χαρακτηριστικά που διέπουν το παιχνίδι μεταξύ του πατέρα και του παιδιού του, να μελετηθούν οι απόψεις των πατεράδων σχετικά με τη σημασία του παιχνιδιού στην αναπτυξιακή πορεία του παιδιού τους σε συναισθηματικό, σωματικό, γνωστικό και συμπεριφορικό επίπεδο και να εξεταστούν οι αντιλήψεις τους σχετικά με το βαθμό επιρροής της δικής τους εμπειρίας παιχνιδιού με τον πατέρα τους.

Στόχος της παρούσας ερευνητικής προσπάθειας, μέσα από τις αφηγήσεις των πατεράδων σχετικά με το παιχνίδι με τα παιδιά τους, είναι:

α. η διερεύνηση των χαρακτηριστικών του παιχνιδιού με τον πατέρα (π.χ. μορφή, συχνότητα, εναλλαγές στο ποιος επιλέγει κ.ο.κ.), όπως αυτά καταγράφονται από τους ίδιους τους πατεράδες αποτέλεσαν το δείγμα,

β. η κατανόηση των θεωρήσεών τους για τη σημασία του παιχνιδιού στην ανάπτυξη του παιδιού (συναισθηματική, γνωστική, σωματική, διανοητική ανάπτυξη σε σχέση με την ηλικία του παιδιού ή/και του πατέρα, την καθημερινότητα, αντίδραση σε συναισθηματικά ξεσπάσματα και αντιμετώπιση τους κ.ο.κ.) κατά τη διάρκεια των έξι πρώτων χρόνων της ζωής του και

γ. η κατανόηση του πώς αντιλαμβάνονται τη σημασία των δικών τους επιρροών από το παιχνίδι με τον πατέρα τους (π.χ. αναπαραστάσεις παιδικής ηλικίας, η σχέση με τον πατέρα του κ.ο.κ.) στο παιχνίδι με τα παιδιά τους.

Με βάση τους στόχους της έρευνας προκύπτουν και παρατίθενται παρακάτω, ορισμένα ενδεικτικά ερωτήματα, στα οποία βασίστηκαν οι ερωτήσεις του οδηγού συνέντευξης (Παράρτημα 2).

- Σχετικά με τις εμπειρίες των πατεράδων ως προς τα χαρακτηριστικά του παιχνιδιού:

Ποια είναι τα χαρακτηριστικά του παιχνιδιού ανάμεσα σε πατέρα και παιδί; / Με ποιον τρόπο λαμβάνει χώρα το παιχνίδι με το παιδί;

Ποια η συχνότητα του παιχνιδιού ανάμεσα σε πατέρα και παιδί;

Σε τι διαφοροποιείται το παιχνίδι που επιλέγεται από τον πατέρα, σε σύγκριση με τις επιλογές του παιδιού;

- Σχετικά με τους χειρισμούς των πατεράδων:

Με ποιους τρόπους αντιμετωπίζεται ένα συναισθηματικό ξέσπασμα του παιδιού κατά τη διάρκεια του παιχνιδιού;

Ποιες στρατηγικές επιλέγονται ώστε να ηρεμήσει το παιδί μετά από ένα συναισθηματικό ξέσπασμα;

- Σχετικά με τις θεωρήσεις των πατεράδων:

Ποιες οι αντιλήψεις για το πώς σχετίζεται το παιχνίδι με την ηλικία του παιδιού;

Ποιες οι αντιλήψεις για το πώς σχετίζεται το παιχνίδι με την ηλικία του μπαμπά;

Ποια η σύνδεση ανάμεσα στο παιχνίδι με τον πατέρα και την ανάπτυξη του παιδιού;

Ποιες οι απόψεις για το πώς η καθημερινότητα επηρεάζει το παιχνίδι;

➤ Σχετικά με τις επιρροές των πατεράδων:

Πώς η σχέση του πατέρα με τον δικό του πατέρα επηρεάζει το παιχνίδι με το παιδί;

Ποιες αναπαραστάσεις από την παιδική ηλικία του πατέρα έχουν επηρεάσει το παιχνίδι με το παιδί;

4. Μέθοδος

4.1 Σχεδιασμός Μελέτης

Το είδος της μεθοδολογίας που θα εφαρμοστεί θα πρέπει να πληροί τους εν λόγω στόχους, καθώς η μεθοδολογική έρευνα που επιλέγει ένας ερευνητής εξαρτάται από το πρόβλημα που ερευνάται, τα ερευνητικά του ερωτήματα και τη σχετική βιβλιογραφία (Creswell, 2016). Για την παρούσα μελέτη κρίνεται καταλληλότερη η ποιοτική μεθοδολογική προσέγγιση, καθώς στόχος της είναι η αποτύπωση, η περιγραφή και η ερμηνεία απόψεων, αντιλήψεων και εμπειριών, κάτι που οι ποσοτικές μέθοδοι δεν μπορούν να προσφέρουν. Συγκεκριμένα, το ενδιαφέρον εστιάζεται στην βιωματική φαινομενολογία, στις προσωπικές προσεγγίσεις και στις ιστορίες ζωής (Ισαρη & Πουρκός, 2015), με απώτερο σκοπό την εις βάθος κατανόηση των εν λόγω αντιλήψεων και εμπειριών.

Είναι χρήσιμο να αναφερθεί ότι προκειμένου να τηρηθούν οι κώδικες δεοντολογίας, ακολουθήθηκαν τα στάδια διεξαγωγής μιας εμπειρικής, ποιοτικής έρευνας, όπως αναφέρονται στον Creswell (2016): α. επιλογή τύπου και συμμετεχόντων και τύπου διεξαγωγής της έρευνας, β. απόκτηση άδειας, γ. επιλογή του είδους της συλλογής δεδομένων και δ. σύνταξη πρωτοκόλλου.

4.2 Δείγμα

Το δείγμα της παρούσας εργασίας αποτελείται από 15 πατεράδες, οι οποίοι έχουν 1 ή και 2 παιδιά προσχολικής ηλικίας. Πρόκειται για 23 παιδιά στο σύνολο εκ των οποίων τα 8 είναι κορίτσια και τα 15 αγόρια. Οι συμμετέχοντες που έλαβαν μέρος στη μελέτη είναι παντρεμένοι, ηλικίας από 35 έως 54 ετών, με μέσο όρο ηλικίας τα 44,5 έτη ($M.O. = 44,5$). Έχουν ανατραφεί και κατοικούν στο σύνολο τους σε αστικά περιβάλλοντα στην Αθήνα, την Εύβοια (Χαλκίδα, Κάρυστος) και την Κρήτη (Χανιά, Ρέθυμνο, Ηράκλειο). Οι 4 είναι απόφοιτοι λυκείου και οι 11 έχουν ολοκληρώσει σπουδές στην τριτοβάθμια εκπαίδευση, 4 εκ των οποίων είναι και κάτοχοι μεταπτυχιακών τίτλων. Όσον αφορά την επαγγελματική τους κατάσταση, οι περισσότεροι από τους πατεράδες είναι εργαζόμενοι στον ιδιωτικό τομέα, συγκεκριμένα οι 10, 3 εργάζονται στο δημόσιο, ενώ 2 είναι ελεύθεροι επαγγελματίες.

Με βάση τη βιβλιογραφία, οι ποιοτικές μελέτες, σε αντίθεση με τις ποσοτικές, στοχεύουν σε ένα μικρό μέγεθος δείγματος, αναλύοντας ποιοτικά δεδομένα. Το συγκεκριμένο είδος μελετών εστιάζει περισσότερο στην ποιότητα της ερμηνείας και λιγότερο στην ποσότητα των δεδομένων, τα οποία προέρχονται από ένα μεγάλο δείγμα. Συνεπώς, τα ερευνητικά δεδομένα αναλύονται σε βαθύτερο και πιο λεπτομερές επίπεδο, με σκοπό την υπόδειξη πολλαπλών διαστάσεων του υπό μελέτη θέματος (Σίμος & Κομίλη, 2003).

Η μέθοδος δειγματοληψίας που επιλέχθηκε για τους σκοπούς της παρούσας μελέτης, είναι η σκόπιμη δειγματοληψία. Η ερευνήτρια επέλεξε εκ προθέσεως τα άτομα, τα οποία πληρούν τα κριτήρια που απαιτούνται, έτσι ώστε να αντιπροσωπεύουν και να καλύπτουν τα ερευνητικά ερωτήματα της παρούσας μελέτης (Harsh, 2011). Πιο

συγκεκριμένα, το δείγμα αφορά πατεράδες, οι οποίοι έχουν βιώσει την ανατροφή των παιδιών της ζητούμενης ηλικίας, δηλαδή της ηλικίας κάτω των 6 ετών.

4.3 Εργαλεία Μέτρησης

Το εργαλείο που χρησιμοποιήθηκε για το σκοπό της παρούσας έρευνας είναι οι συνεντεύξεις. Οι συνεντεύξεις αποτελούν το πιο διαδεδομένο μέσο συλλογής πληροφοριών στον ερευνητικό κλάδο της εκπαίδευσης. Μέσω των εν λόγω συνεντεύξεων, επιδιώχθηκε η συλλογή λεκτικών δεδομένων, τα οποία η ερευνήτρια έλαβε υπόψη κατά την ερμηνεία (Robinson, 2014). Η συγκέντρωση των απόψεων και των εμπειριών των πατεράδων, πραγματοποιήθηκε με τη χρήση ημι-δομημένων συνεντεύξεων, μέσω ανοιχτών ερωτήσεων, ηχογράφηση της συζήτησης, με καταγραφή σημειώσεων, και μεταγραφή των συνεντεύξεων. Τα παραπάνω παρείχαν χρήσιμες πληροφορίες σχετικά με τις υποκειμενικές θεωρήσεις και τις συμπεριφορές των πατεράδων, μέσα από την δίχως περιορισμούς, έκφραση των εμπειριών τους. Οι ημι-δομημένες συνεντεύξεις περιλαμβάνουν ερωτήσεις, οι οποίες σχεδιάστηκαν βάσει κάποιων κριτηρίων. Σύμφωνα με τον Mason (2010), οι ερωτήσεις θα πρέπει να αντιπροσωπεύουν και να απαντούν τα ερευνητικά ερωτήματα της παρούσας μελέτης, να είναι ανοιχτές, μικροσκελείς και κατανοητές και να ακολουθούν τον κώδικα ηθικής και δεοντολογίας.

Αρχικά, δημιουργήθηκε ένας πιλοτικός οδηγός συνέντευξης (Παράρτημα 3) και πραγματοποιήθηκε μια πιλοτική και δια ζώσης συνέντευξη βασιζόμενη στον οδηγό αυτό. Μετά από ανατροφοδότηση τόσο της επιβλέπουσας καθηγήτριας όσο και του πατέρα που παραχώρησε τη συνέντευξη διαπιστώθηκε πως κάποια από τα ερωτήματα ήταν κλειστού τύπου και κατευθυντικά και η μορφή τους άλλαξε. Επιπλέον, η απουσία προλόγου καθιστούσε τη συνέντευξη δυσλειτουργική και απρόσωπη, ενώ

διαπιστώθηκε η ύπαρξη διπλών ερωτήσεων που δημιουργούσαν σύγχυση στον συμμετέχοντα. Το σχεδιάγραμμα άλλαξε μορφή και βελτιώθηκε εκ νέου μετά και από δεύτερη ανατροφοδότηση, εφόσον διαπιστώθηκε πως κάποιες από τις ερωτήσεις ήταν πολύ γενικές και ιδιαίτερος ασαφείς.

Βασικό μέλημα της ερευνήτριας ήταν να σχεδιάσει την πορεία της συζήτησης και να είναι ξεκάθαρες τόσο οι ερωτήσεις όσο και το τι επιδιώκει να αποκομίσει από αυτές. Για τον παραπάνω λόγο τα ερωτήματα βασίστηκαν σε συγκεκριμένους θεματικούς άξονες, οι οποίοι συνάδουν με τον στόχο και τα ερευνητικά ερωτήματα της παρούσας έρευνας. Οι θεματικοί άξονες ήταν:

- α. Εμπειρίες παιχνιδιού και είδος παιχνιδιού που προτιμάται
- β. Συναισθηματικά ξεσπάσματα και χειρισμός
- γ. Παράγοντες που επηρεάζουν το παιχνίδι
- δ. Θεωρήσεις σχετικά με την επιρροή του παιχνιδιού
- ε. Εσωτερικό μοντέλο πατέρα

Βάσει των πέντε παραπάνω αξόνων, δημιουργήθηκε ο οριστικός οδηγός της συνέντευξης με τις ερωτήσεις που τέθηκαν στους συμμετέχοντες (Παράρτημα 2).

4.4 Διαδικασία Συλλογής Δεδομένων

Αναφορικά με τη διαδικασία συλλογής δεδομένων, έχουν πραγματοποιηθεί οι παρακάτω ενέργειες. Αρχικά, κοινοποιήθηκε στους πατεράδες ένα ενημερωτικό φυλλάδιο σχετικά με το σκοπό και το θέμα της παρούσας μελέτης, καθώς και μία φόρμα συγκατάθεσης για τη συμμετοχή τους στην έρευνα και την μαγνητοφώνησή της. Επιπλέον, οι συμμετέχοντες ενημερώθηκαν πλήρως για τα δικαιώματά τους, σχετικά με τη διεξαγωγή της συνέντευξης, και αφού διάβασαν το έγγραφο σχετικά με τη

συμμετοχή τους στην έρευνα, έδωσαν τηλεφωνικά τη συγκατάθεση τους στην αρχή της συνέντευξης. Τα εν λόγω δικαιώματα αφορούν την απόκρυψη των προσωπικών τους στοιχείων, την εθελοντική συμμετοχή τους στην έρευνα και την οικειοθελή αποχώρησή τους από τη συνέντευξη, εφόσον αισθανθούν κάποιου είδους αδιαθεσία. Η φόρμα συγκατάθεσης παρατίθεται στο «Παράρτημα 1» της παρούσας εργασίας.

Αφότου ολοκληρώθηκε το πρώτο ζητούμενο, δηλαδή η σύμφωνη γνώμη των 15 μαμμπάδων για τη συμμετοχή τους στην έρευνα, ακολούθησε η τηλεφωνική επικοινωνία μαζί τους ώστε να διευκρινιστεί κάθε πιθανό ζήτημα και να λυθούν πιθανές απορίες, με απώτερο στόχο τη δημιουργία κλίματος εμπιστοσύνης μεταξύ της ερευνήτριας και των συμμετεχόντων. Στην επικοινωνία αυτή αποφασίστηκε από κοινού, ο χρόνος και ο τρόπος διεξαγωγής των συνεντεύξεων, προκειμένου να εξασφαλιστούν και να συλλεχθούν οι απαραίτητες πληροφορίες. Καθ' όλη τη διάρκεια, η ερευνήτρια υιοθέτησε μια στάση κατανόησης απέναντι στους συμμετέχοντες και με την εφαρμογή της τεχνικής της ενεργητικής ακρόασης, επεδίωξε να κερδίσει την εμπιστοσύνη τους.

4.5 Διαδικασία Ανάλυσης Δεδομένων

Σε συνέχεια της συνέντευξης και της ταυτόχρονης καταγραφής της συνομιλίας, έγινε η απομαγνητοφώνηση των ηχητικών δεδομένων με σκοπό την ερμηνεία τους και την εξαγωγή των συμπερασμάτων. Η απόδοση των λεγομένων έγινε με ακρίβεια. Στο Παράρτημα 5 παρουσιάζεται το σύστημα σημειογραφίας που χρησιμοποιήθηκε.

Η μέθοδος που ακολουθήθηκε για την ανάλυση και ερμηνεία των δεδομένων είναι η θεματική ανάλυση σύμφωνα με τον Τσιώλη (2014), η οποία βασίζεται απόλυτα στα ερευνητικά ερωτήματα.

Αφού ολοκληρώθηκε η απομαγνητοφώνηση των συνεντεύξεων, έγινε προσεκτική ανάγνωση του υλικού με σκοπό να καταγραφούν οι γενικές εντυπώσεις και τα κύρια λεκτικά σημεία που παρείχαν πληροφορίες για κάθε ερευνητικό ερώτημα.

Τα δεδομένα απομονώθηκαν και συλλέχθηκαν σε πίνακες και στη συνέχεια ερμηνεύτηκαν και επεξεργάστηκαν προσεκτικά. Δόθηκαν εννοιολογικοί προσδιορισμοί, ώστε να αποδοθεί το νόημα που αναγνωρίστηκε από την ερευνήτρια, το οποίο απαντά στο ερευνητικό της ερώτημα. Με αυτόν τον τρόπο έγινε η κωδικοποίηση (βλ. παράρτημα 6), ώστε οι κωδικοί που δημιουργήθηκαν να είναι περιεκτικοί.

Υπήρξαν σημεία όπου σε ένα απόσπασμα αποδόθηκαν περισσότεροι του ενός κωδικοί, αλλά και κωδικοί που εντοπίστηκαν σε περισσότερα από ένα αποσπάσματα.

Συγκρίνοντας τους κωδικούς που προέκυψαν, με τα δεδομένα της βιβλιογραφίας, υπήρξαν κάποιοι που ταυτίστηκαν με αυτά και άλλοι που εκφράζουν πτυχές του ζητήματος που ερευνάται και δεν έχουν επισημανθεί στη βιβλιογραφία.

Στη συνέχεια συγκεντρώθηκαν όλοι οι κωδικοί, μελετήθηκαν, επεξεργάστηκαν, ομαδοποιήθηκαν σύμφωνα με νοηματικές συγγένειες και τελικά δημιουργήθηκαν τα θέματα.

Τα ευρήματα ερμηνεύονται και παρουσιάζονται στην ενότητα των αποτελεσμάτων της παρούσας μελέτης, ενώ στο Παράρτημα 6 περιγράφονται και παρουσιάζονται τα βήματα που ακολούθησε η ερευνήτρια για την ανάλυση που αφορά το ερευνητικό ερώτημα *«Ποια είναι τα χαρακτηριστικά του παιχνιδιού ανάμεσα σε πατέρα και παιδί;»*.

4.6 Εγκυρότητα και Αξιοπιστία

Η αξιοπιστία στην ποιοτική μεθοδολογία αφορά στον βαθμό της αποτελεσματικότητας του σχεδιασμού της, της ποιότητας των συλλεχθέντων στοιχείων και της αντιπροσωπευτικότητας του σχεδιασμού της, με βάση την πραγματικότητα (Lincoln, 2001). Για να διασφαλιστεί η αξιοπιστία και η εγκυρότητα της έρευνας, εφαρμόστηκαν κάποιες στρατηγικές, στοχεύοντας στην ελαχιστοποίηση οποιασδήποτε μεροληψίας από την ερευνήτρια. Η στρατηγική που ακολουθήθηκε, αφορά τον βαθμό αντιπροσωπευτικότητας του δείγματος. Η ερευνήτρια επέλεξε τους συμμετέχοντες που πληρούν τις προϋποθέσεις του σκοπού της έρευνας. Επιπλέον, έγινε έλεγχος από τους συμμετέχοντες σχετικά με την κατανόηση των λεγόμενων τους από την ερευνήτρια (member checks). Η εν λόγω διαδικασία περιλαμβάνει την επαλήθευση των ερμηνειών που πραγματοποίησε η ερευνήτρια από τους ίδιους τους συμμετέχοντες, έτσι ώστε να επιτευχθεί η επιβεβαίωση των αποτελεσμάτων της έρευνας από τους ίδιους. Τέλος, ως προς τη διασφάλιση της εγκυρότητας, η παρούσα έρευνα χαρακτηρίζεται από οικολογική εγκυρότητα, καθώς μέσα από τις συνεντεύξεις επιδιώκεται ο αυθορμητισμός, μέσα σε ένα πλαίσιο καθημερινού λόγου (Συμεού, 2006).

5. Αποτελέσματα

5.1 Θεματικός Άξονας 1: Περιγραφή Παιχνιδιού (Μορφή, Συχνότητα, Επιλογές Παιχνιδιού)

Τα θέματα που προέκυψαν από την θεματική ανάλυση αναφορικά με το πρώτο ερευνητικό ερώτημα, δηλαδή τη μορφή, το είδος, τη συχνότητα και τις επιλογές στο παιχνίδι είναι τα εξής έξι:

A1. Συχνότητα/ προτίμηση ώρας και μέρας για παιχνίδι

A2. Είδος παιχνιδιού, πιο πρόσφατα και πιο αγαπημένα παιχνίδια

A3. Τρόπος παιχνιδιού (πως παίζετε;)

A4. Παιχνίδια που αποφεύγονται

A5. Διαδικασία έναρξης παιχνιδιού

A6. Επιλογές στα παιχνίδια – απόψεις / αποφάσεις μεταξύ παιδιού και γονέα

5.1.1. Θέμα A1. Συχνότητα/ Προτίμηση Ωρας και Μέρας για Παιχνίδι

Αναφορικά με το πρώτο θέμα που αφορά το αν οι πατεράδες παίζουν με τα παιδιά τους, οι απαντήσεις που αναλύθηκαν δείχνουν ότι στο σύνολό τους οι πατεράδες παίζουν με τα παιδιά τους σε μεγάλο βαθμό. Σε κάποιες περιπτώσεις, το ύφος της απάντησης δείχνει ότι αυτό είναι κάτι φυσικό και αυτονόητο («*Βέβαια, παίζω βεβαίως* [Σ.5]», «*Ναι βεβαίως και παίζουμε* [Σ.8]»). Κάποιες από τις απαντήσεις έδειξαν ότι παίζουν όσο μπορούν, ενώ αφήνεται να εννοηθεί η προσπάθεια που κάνουν αλλά και το ότι θα ήθελαν να μπορούν να παίζουν περισσότερο («*όσο δηλαδή μας το επιτρέπει η καθημερινότητα μας να ερχόμαστε κοντά*» [Σ.6], «*Όσο τουλάχιστον έχω χρόνο*» [Σ.9]).

Από τις απαντήσεις συνεπάγεται πως η συχνότητα είναι μεγάλη και το παιχνίδι αποτελεί καθημερινότητα για τη δυάδα πατέρα-παιδιού («*Ναι παίζουμε σε καθημερινή βάση*» [Σ.7]), ενώ κατά κύριο λόγο προτιμώνται τα Σαββατοκύριακα («*Ε Σάββατο και Κυριακή δεν το συζητάμε*» [Σ.9]), οι πρωινές ώρες όπου και οι δύο είναι περισσότερο ξεκούραστοι («*αφού έχεις κοιμηθεί καλά έχεις ξεκουραστεί*» [Σ.1]) ή οι απογευματινές ώρες καθημερινά («*Συνήθως απογευματινές προς βραδινές*» [Σ.4]) μετά από τη δουλειά και την ολοκλήρωση των υποχρεώσεων.

5.1.2. Θέμα A2. Είδος Παιχνιδιού, πιο Πρόσφατα και πιο Αγαπημένα Παιχνίδια

Αναφορικά με το δεύτερο θέμα, που αναφέρεται στο είδος του παιχνιδιού και στο ποια είναι τα πιο πρόσφατα και τα πιο αγαπημένα παιχνίδια, οι απαντήσεις των πατεράδων ήταν ποικίλες.

Έγινε αναφορά σε επιτραπέζια παιχνίδια όπως παζλ και φιδάκι («παίζουμε με τα παζλ» [Σ.15], «παίζουμε κανονικά γκρινιάρη (γελάει), εε τη χήνα, δεν ξέρω αν την ξέρει τη χήνα, το φιδάκι...[Σ.9]»), παιχνίδια στρατηγικής όπως είναι το σκάκι και το στρατέγκο («Έχουμε ξεκινήσει να παίζουμε, να παίζουμε σκάκι αν και δυσκολευόμαστε, το παρατάμε εύκολα» [Σ.9], «στρατηγικής, δηλαδή τώρα υπάρχει ένα παιχνίδι που βέβαια είναι για μεγαλύτερες ηλικίες αλλά με τον πιο μεγάλο γιό το 'χω ξεκινήσει, το στρατέγκο» [Σ.12]), αθλητικά ή παιχνίδια που παίζονται με το σώμα όπως το κυνηγητό, το ποδόσφαιρο, το μπάσκετ, τα πετάγματα στον αέρα, το ποδήλατο κ.α. («κυνηγητό, κρυφτό εεε λίγο από, από πάλη» [Σ.1], «κάνουμε τα έπιπλα στην άκρη να παίζουμε ποδόσφαιρο» , «πάμε στο γήπεδο, ένα μικρό γήπεδο ας πούμε θα παίζουμε μπάλα ή και μπάσκετ» [Σ.11], «κάποια πετάγματα που κι αυτός του αρέσει πάρα πολύ να τον πετάμε, να τον πετάω ψηλά και να, γελάει πάρα πολύ» [Σ.15], «Κάπως αυτό ξεκίνησε σαν παιχνίδι και μετά παίζαμε συστηματικά κάποια βράδια πριν τον ύπνο ας πούμε «πόπισμα», οπότε κυνηγιόμασταν όλοι μαζί ποιος θα ρίξει ξυλιά στον ποπό του άλλου.» [Σ.10], «Τις κάνω τρίπλες και προσπαθεί να πιάσει την μπάλα κι όταν πιάνει την μπάλα πανηγυρίζουμε» [Σ.4], «δημιουργήσαμε ένα παιχνίδι γυμναστικής, το οποίο όπως το, στα πλαίσια του, όπως με το φιδάκι ας πούμε, αντί για να χάνεις την σειρά σου ή να πηγαίνεις πίσω, έπρεπε σε κάθε τετράγωνο που πέφτεις να κάνεις διάφορες γυμναστικές ασκήσεις» [Σ.1]), χειροτεχνίες και κατασκευές με υλικά όπως τουβλάκια και χαρτί («κυβάκια που έχει, κάτι τουβλάκια, κάτι τζέγκα» [Σ.8], «μ' αρέσει πάρα πολύ να παίρνω χαρτί και να του φτιάχνω βαρκούλες, παπάκια, σαΐτες» [Σ.8]), παιχνίδια με αντικείμενα όπως μπάλες, αυτοκινητάκια και κούκλες («με τα μπαλάκια συνήθως πετάμε, προσπαθούμε να πετάζουμε ο ένας στον άλλον. Εεε μιμείται, τώρα είναι στο στάδιο που μιμείται τις κινήσεις μας» [Σ.13], «Εεε μιμούμαστε ότι αυτή η κούκλα της μιλάει, την αγαπάει, την αγκαλιάζει» [Σ.13]), συμβολικά παιχνίδια ή παιχνίδια ρόλων («εε τελευταία του αρέσει

να παίζουμε το σούπερ μάρκετ, να κάνω εγώ δηλαδή τον ταμία και κείνος να αγοράζει πράγματα» [Σ.2] «Το οποίο έτσι το ονομάζει κι ο Θέμης δηλαδή κανονικά, πάμε να παίζουμε θέατρο μπαμπά, όπου παίρνει ο καθένας ένα ρόλο, εγώ είμαι πάντα αυτός που χάνει στο (γελάει) σε διάφορους ρόλους. Ας πούμε είμαι ο Κέρβερος όταν είναι με τον Ηρακλή ή το λιοντάρι που τον νικάει ο Ηρακλής. Ή είμαι ο Μουσολίνι που τον νικάει ο Έλληνας ο εύζωνας στην Πίνδο.» [Σ.9] , «κάναμε σενάρια π.χ. στα playmobil τους άρεσε, μετά κατά καιρούς μου το ζητάγανε «μπαμπά να παίζουμε ένα σενάριο»» [Σ12]), παιχνίδια με χρήση παραμυθιών ή κατά τη διάρκεια της ανάγνωσης («εγώ της λέω λάθος και μετά μου λέει αυτή λάθος και γελάει και περιμένει να πω εγώ τα σωστά. Αυτό έχει πολύ πλάκα και το κάνουμε συχνά ας πούμε, λέμε λάθος το παραμύθι» [Σ.7]), βρεφικά παιχνίδια που επικεντρώνονται στο να αναπτύξουν την αλληλεπίδραση των μωρών με τους γονείς και τις δεξιότητές τους («κρύβεται το παιδί ας πούμε με, πίσω από καρέκλες και να παίζουμε κρυφτό έτσι, να κρύβεται εε κάτω από το τραπέζι, να, το να κάνει με τα μάτια της μόνο να κρύβει το πρόσωπο της και να κάνουμε «τα»»[Σ.14]), παιχνίδια στη φύση («Εεε παίζουμε πάρα πολύ με διάφορα είδη κηπευτικά, δηλαδή τσάπες, φτυάρια, πιο μικρά πιο μεγάλα εννοείται ανάλογα τώρα με το πώς μπορεί κι αυτός να τα χειριστεί. Παίζουμε με τους γερανούς του κι ό, όλα τα με, τα πολύ μεγάλα οχήματα που έχει και παίζουμε στο χώμα ή τέλος πάντων σε χαλίκια εξωτερικά» [Σ.15]), παιχνίδια καλλιτεχνικής φύσεως («τώρα της δείχνουμε με το μεταλλόφωνο να μάθει να το χρησιμοποιεί» [Σ.14]).

Επίσης, στα παιχνίδια αναφέρθηκαν παιχνίδια που αναπτύσσουν τις κοινωνικές δεξιότητες των μικρότερων παιδιών («Ας πούμε σε κάποια βόλτα όταν θα συμβεί να είμαστε κάπου έξω και να έρθουμε σε επαφή με κάποιους τρίτους ή γνω, είτε, γνωστούς δικούς μου, είτε άγνωστους και για τους δυο μας. Που ας πούμε το παιδί θα αναγκαστεί εκ το πραγμάτων εφόσον θα 'ρθει κοντά μου κάποιος να μου μιλήσει ή θα βρεθεί με

κάποιο άλλο παιδί, ας πούμε βρήκαμε ένα παιδάκι στη παιδική χαρά, το οποίο έχει ένα παιχνίδι, το οποίο ο γιός μου θέλει να το δει από κοντά, να το περιεργαστεί να παίζει αλλά δεν είναι δικό του. Είναι και μικρός, είναι τρία χρονών δεν είναι πάρα πολύ μεγάλος ο γιός μου, οπότε η διαδικασία του να ζητήσει ένα παιχνίδι που του έχει κινήσει το ενδιαφέρον ή να βρει έναν τρόπο να προσεγγίζει ένα παιχνίδι που θέλει να παίζει, είναι κάτι που θα αποτελέσει μια διαδικασία για μας εε διερευνήσεις» [Σ.6]).

Από τα παιχνίδια αυτά με τα οποία ασχολούνται οι μπαμπάδες μαζί με τα παιδιά τους, όλα αναφέρθηκαν κατά περίπτωση ως «αγαπημένα» παιχνίδια, στην ερώτηση όμως αυτήν (Ποιο είναι το αγαπημένο παιχνίδι) αναφέρθηκαν επίσης παιχνίδια συγκέντρωσης («με τον μεγάλο εε επιτραπέζια» [Σ.5], «τα λέγκο τούβλα» [Σ.3], «είναι ένα παιχνίδι εεε μνήμης που γυρνάμε ανάποδα τις κάρτες και πρέπει να βρούμε τα, να κάνουμε ζευγάρια» [Σ.12]), ή παιχνίδια που έχουν τη δυνατότητα να παίζουν περισσότερο και οι μπαμπάδες («Του αρέσει να πετά, να πετάμε πέτρες μαζί. Του αρέσει να κατασκευάζουμε πράγματα είτε από κάποια υλικά που θα βρούμε έξω, είτε από τα παιχνίδια του, τουβλάκια και τέτοια που έχουμε στο σπίτι. Πιο πολύ αυτή η αλληλεπίδραση αν μπορείς να την πεις παιχνίδι, που μας βοηθάει και τους δύο να μαθαίνουμε.» [Σ.6], «Ε ναι εντάξει στο πολύ γελοιοποιώντας τον εαυτό μου που έτσι γίνεται.» [Σ.5], «Κάνουμε ένα παιχνίδι που το λέμε γερανό. Έρχεται στα πόδια μου και τη σηκώνω με τα πόδια και τη, και κάνει τσουλήθρα από την κορυφή που είναι ψηλά, μέχρι κάτω» [Σ.4], «Να τα κυνηγάω και να τα γαργαλάω και αυτά να προσπαθούν να φεύγουν» [Σ.1], «ο χορός μ' αρέσει πολύ με τη μουσική» [Σ.15], «αυτό που έχουμε τώρα τελευταία αναπτύξει πολύ είναι το επιτραπέζιο, το οποίο και εμένα με βολεύει (γελάει) γιατί καθόμαστε σε, σαν άνθρωποι στο τραπέζι» [Σ.12]).

5.1.3. Θέμα Α3. Τρόπος Παιχνιδιού (Πώς παίζετε;)

Στην ερώτηση για το πώς παίζουν με τα παιδιά τους, οι συμμετέχοντες αναφέρθηκαν εκ νέου σε διάφορους τύπους παιχνιδιών, όμως έκαναν επίσης αναφορές στον τρόπο που παίζουν.

Συγκεκριμένα, προσπαθούν να κάνουν το παιχνίδι αστείο και διασκεδαστικό και το παραλλάσσουν ώστε να υπάρχει ανανέωση (*«Επειράγματα κάνοντας εε αστεία... κάνοντας αστεία επειράγματα» [Σ.5], «Σίγουρα κάθε μέρα είναι διαφορετική και προσπαθούμε να ασχολούμαστε είτε με παιχνίδια κατασκευής, είτε με χειροτεχνίες, είτε με λίγο πιο αθλητικού να περπατάμε να κάνουμε τις βόλτες» [Σ.1], «κάθε φορά μια διαφοροποίηση λίγο. Δηλαδή δεν παίζουμε κάποιο παιχνίδι με επαναλαμβανόμενα με τον ίδιο τρόπο» [Σ.3]).*

Επιλέγουν να κάνουν καθημερινές δραστηριότητες με παιγνιώδη τρόπο (*«Μπορείς ακόμα και τις καθημερινές διαδικασίες του να πας να αγοράσεις κάποια πράγματα για το σπίτι, να διεκπεραιώσεις κάποιες άλλες καθημερινότητες, να γυρνάς από το παιχνίδι δίνοντας έτσι διάφορα ενδιάμεσα στάδια παιχνιδιού στο παιδί ..», [Σ.6]).* όπως και ευθείες αναφορές σε παιγνιώδη μάθηση για το παιδί και για το γονιό (*«Πιο πολύ αυτή η αλληλεπίδραση αν μπορείς να την πεις παιχνίδι, που μας βοηθάει και τους δύο να μαθαίνουμε» [Σ.6]).*

Επίσης, οι συμμετέχοντες αναφέρθηκαν στο παιχνίδι ως ερέθισμα (*«Κοιτάζτε να δείτε εε, συνήθως κι η δι, κι η δικιά μου η προσέγγιση ως προς το παιχνίδι του παιδιού έχει να κάνει με το να δώσω διάφορα ερεθίσματα, ανάλογα είτε είμαστε στο σπίτι είτε είμαστε έξω. Σε σχέση με τα υλικά που βρίσκονται γύρω μας ή με κάτι που συζητάμε εκείνη την ώρα ή με κάτι που προέκυψε από μια συμπεριφορά είτε δικιά μου είτε του παιδιού. Και παίρνοντας διάφορα ερεθίσματα τώρα, και δίνοντας μάλλον διάφορα ερεθίσματα στο παιδί εε, προσπαθώ κι εγώ να καταλάβω με ποια από αυτά αλληλεπιδρά πιο έντονα εκείνη τη στιγμή κι αν μπορώ να τα προσαρμόσω σε κάποιο παιχνίδι» [Σ.6]).*

Ως προς τον τρόπο που γίνεται το παιχνίδι, έγιναν αναφορές στην εναλλαγή ρόλων, στη δημιουργικότητα, τον αυτοσχεδιασμό και τον αντισυμβατικό χαρακτήρα του παιχνιδιού (*«Η δηλαδή και στο παραμύθια θέλει αυτή να μας πει την ιστορία και 'μείς να πατάμε τα κουμπιά που παίζουνε τη μουσική» [Σ.7]»*, *«δεν θυμάμαι και τα ονόματα τώρα, κάποια τέτοια παιχνιδάκια και κάποια αυτοσχέδια ίσως τα οποία δεν ξέρω πως έχονε προκύψει, ένα ας πούμε που παίζαμε πολύ αυτό το χειμώνα ήτανε, κάπως νομίζω ο μεγάλος μας γιός βέβαια το 'χε ανακαλύψει σαν ιδέα» [Σ.10]*, *«κάτι τουβλάκια, κάτι τζέγκα, δηλαδή το παίζω όπως είναι το παιχνίδι κανονικά αλλά το μετατρέπω εγώ σε ισορροπία.....Ναι μπορεί να πάρω αυτά που είναι σαν πηλός με τον πηλό και να τα παίρνω και να , να κάνω κάτι άλλο ένα παιχνίδι να κάτσουμε να κάνω κυβάκια ή κώνους, πώς είναι το μπόουλινγκ και να πετάω κάτι άλλο ένα άλλο μπαλάκι από άλλο παιχνίδι και να κάνουμε αυτό το πράγμα..» [Σ.8]*), με τρόπο που μπορεί και το παιδί να μάθει για αυτή τη διαφοροποίηση (*«ρε παιδί μου να καταλάβει ότι μπορείς να κάνεις με διάφορα παιχνίδια αρκετά πράγματα, δηλαδή δεν είναι μόνο ότι, μπορεί να μετατρέπει σε πολλά παιχνίδια ένα παιχνίδι» [Σ.8]*).

Σε άλλες περιπτώσεις ανέφεραν ότι ο τρόπος που παίζουν είναι συνδυαστικός, συνδυάζουν δηλαδή διαφόρους τύπους παιχνιδιών (*«Επίσης παίζουμε κανονικά γκρινιάρη (γελάει), εε τη χήνα, δεν ξέρω αν την ξέρεις τη χήνα, το φιδάκι... Εεμμ και, ναι περιλαμβάνει και κατασκευή μέσα γιατί προσθέτουμε δάση, προσθέτουμε εε...πο... σπίτια γύρω-γύρω, αλλά είναι και αυτοί οι σιδηρόδρομοι και υπάρχουν, υπάρχει ένας σιδηρόδρομος ... οπότε θα παίζουμε και μ' αυτά» [Σ.9]*).

Οι συμμετέχοντες επίσης ανέφεραν ότι παίζουν το παιχνίδι με τρόπο που να παρέχει ασφάλεια για τα παιδιά (*«ένα σπαθί και προσπαθεί να παλέψει με μένα, με το σπαθί ας πούμε και βέβαια πάντα με όρους, δηλαδή να μη χτυπάμε δυνατά» [Σ.9]*).

Για τα μικρότερα παιδιά (βρέφη) τα παιχνίδια συχνά επικεντρώνονται στη διαδικασία μίμησης, («μυμείται, τώρα είναι στο στάδιο που μυμείται τις κινήσεις μας οπότε αν το κλωστήσουμε θα το, θα προσπαθήσει να το κλωστήσει, αν το πετάξουμε θα προσπαθήσει να κάνει το ίδιο» [Σ.13], «και το κάνει κι αυτή σαν εε τα ηχητικά που της κάνω κι εγώ ξέρω 'γω, εε» [Σ.14]), περιέχουν τη σωματική επαφή («εκεί που τον έχω να τον κάνω κουβαράκι και να τον κυλάω» [Σ.8], «του αρέσει πάρα πολύ να τον πετάμε, να τον πετάω ψηλά και να, γελάει πάρα πολύ» [Σ.15]) και έντονο το στοιχείο του ξαφνιάσματος και της έκπληξης («κρυβόμαστε και εμφανιζόμαστε» [Σ.15]).

Το εκπαιδευτικό παιχνίδι είναι ένας τρόπος με τον οποίο οι μπαμπάδες διδάσκουν στα παιδιά τους διάφορες δεξιότητες ή γνώσεις. Για τα μικρότερα, η παιγνιώδης αυτή εκπαίδευση μπορεί να γίνει μέσα από βιβλία ή άλλες δραστηριότητες («... διαβάζουμε βιβλία, ..., με τα οποία έχουνε και μουσική, εε της αρέσει πολύ ας πούμε αυτά με την μουσική να κάνει να ακούει τι α, διάφορα όργανα που έχουνε τα βιβλία τα οποία είναι και εκπαιδευτικά έτσι Που είναι ας πούμε η γατούλα, που είναι το σκυλάκι, εε της λες πως κάνει το σκυλάκι και κάνει γαβ γαβ. Μαθαίνει και πως κάνουνε και τα ζώακια» [Σ.14]).

Επίσης, ανέφεραν ότι διαφοροποιούν το παιχνίδι ανάλογα με την ηλικία του παιδιού / των παιδιών («Εε έχω δυο παιδιά, ένα μεγάλο, το μεγάλο μου είναι δυόμιση ετών, με τον οποίο παίζουμε διάφορα παιχνίδια, όπως για παράδειγμα παίζουμε με μπάλα,με τη μικρή κόρη που είναι έξι μηνών 'ντάξει περιοριζόμαστε λίγο γιατί δεν υπάρχουν πάρα πολλά παιχνίδια να παίζεις σε αυτή την ηλικία, οπότε επικεντρωνόμαστε στην αλληλεπίδραση μεταξύ μπαμπά και παιδιού με διάφορες γκριμάτσες ας τα πούμε και διάφορα τραγούδια» [Σ.2]).

Επιπλέον, τα παιχνίδια διαφοροποιούνται ανάλογα με την εποχή και τις καιρικές και γενικότερες συνθήκες που επικρατούν («Ωραία λοιπόν, λόγω... λόγω της

κατάστασης τώρα τελευταία δεν ε, δεν βγαίνουμε και πολύ έξω ήταν και χειμώνας, οπότε το κύριο, συνήθως είμαστε στο σπίτι...» [Σ.3], «τώρα καθημερινές επίσης, τώρα που όπως είναι αυτή η περίοδος και όσο πλησιάζει το καλοκαίρι που μεγαλώνει η μέρα οπότε εκεί γυρνώντας απ' την δουλειά έχουμε περιθώριο, πηγαίνουμε γύρω τριγύρω εδώ στην περιοχή ή σε δασάκια ή σε αλάνες» [Σ.12]. «Ναι το τελευταίο διάστημα ας πούμε είναι και μια περίοδος καραντίνας, είμαστε μες στο σπίτι ήδη αρκετά, το σπίτι απλά (ξεφυσάει), ε πολλές φο, παίζουμε πολύ αθλητικό παιχνίδι, ας πούμε ποδόσφαιρο μες στο σπίτι» [Σ.11]).

5.1.4. Θέμα Α4. Παιχνίδια που Αποφεύγονται ή Παίζονται Σπάνια

Δυο βασικοί λόγοι που οι μπαμπάδες αποφεύγουν να παίξουν κάποια παιχνίδια με τα παιδιά τους είναι είτε επειδή θεωρούν ότι είναι ακατάλληλα, είτε λόγω αδυναμίας των ίδιων να συμμετέχουν.

Μια κατηγορία παιχνιδιών που αποκλείστηκαν από τους γονείς, αν και δεν τα απαγορεύουν πάντα, είναι τα όπλα και τα παιχνίδια που προβάλλουν τη βία, καθώς θεωρούν ότι είναι επιβλαβή για τα παιδιά («Ε ναι, προσπαθώ να αποφύγω όσο γίνεται τα πολεμικά παιχνίδια. Αν και του αρέσουνε πολύ. ... Εεε για να μην....εξοικειωθεί τόσο πολύ με την ιδέα της...της...αυτό που ουσιαστικά υπάρχει βία μέσα σ' αυτό το παιχνίδι, γιατί υπάρχει ας πούμε σπαθί, υπάρχει ο πόλεμος, υπάρχει, και ναι προσπαθώ να το αποφύγω αλλά δεν το, δεν το απαγορεύω, αλλά προσπαθώ να το αποφύγω και προσπαθώ να βάλω κανόνες σ' αυτό το παιχνίδι ώστε να μην γίνει ας πούμε κόντρα» [Σ.9], «Οτιδήποτε έχει σχέση με πόλεμο και, δεν έχει κάτι τώρα να προσφέρει στο παιδί εγώ νομίζω τώρα, το όπλο τι να προσφέρει; ... είναι καθαρά κάτι που σκοτώνει, κάτι που δεν έχει να προσφέρει τίποτα και γενικά να μην του περάσει όλο αυτό, ότι ο ισχυρός με το όπλο κι αυτά, εγώ είμαι ο ισχυρός, σκοτώνω και ναι, εντάξει δεν νομίζω» [Σ.11]).

Επίσης, στα παιχνίδια που συγκαταλέγονται στα μη κατάλληλα, σύμφωνα με τα λεγόμενα των συμμετεχόντων, ανήκουν και οι διάφορες ηλεκτρονικές συσκευές (κινητά τηλέφωνα, κονσόλες, τηλεόραση, υπολογιστής), κάτι που αναφέρθηκε κυρίως για τα μικρότερα παιδιά («Εε 'ντάξει σίγουρα δεν θεωρώ παιχνίδι καθόλου την τηλεόραση ή το τάμπλετ ή οτιδήποτε ή κινητό ξέρω 'γω αυτό που βλέπουμε γύρω μας να συμβαίνει πολύ έντονα και μας προβληματίζει όλους», [Σ.6], «Καλά το κινητό, το κινητό δεν του επιτρέπουμε να το κοιτάει καν, δηλαδή και να θέλω να δω ένα μήνυμα ή και να θέλω να κάνω κάτι, προσπαθώ την οθόνη να μην την βλέπει» [Σ.8], «...επαφή με τον υπολογιστή ..., θέλει κι ο μικρούλης κάπως κάποιες φορές να το κάνουμε αλλά δεν το πολύ κάνουμε, δηλαδή το αποφεύγω και λέω είμαστε πολύ μικροί δεν θα παίζουμε τώρα να ας πούμε στο κομπιούτερ.» [Σ.10]).

Στην κατηγορία των παιχνιδιών που αποφεύγονται από επιλογή του πατέρα, εντοπίστηκαν παιχνίδια τα οποία ο ίδιος δεν μπορεί να ακολουθήσει λόγω δυσκολίας σωματικής («Πάλι ίσως λίγο το ποδήλατο να πω γιατί δεν μπορώ να σκύβω τόσο πολύ με το ποδήλατο το μικρό, εε δεν μπορώ να σκύβω, έχω τη μέση μου και θέλει αυτό συνέχεια να είσαι σκυφτός για να το κρατάς και αυτό λίγο με ζορίζει» [Σ.7]), λόγω του ότι θεωρεί πως δεν του ταιριάζουν ή δεν μπορεί να ανταπεξέλθει. Συνήθως, τα παιχνίδια αυτά τα αφήνει στη μαμά («με το μεγάλο κυρίως δεν παίζουμε παιχνίδια που έχουνε έτσι πιο πολύ θέμα με συναισθήματα, παίζει πιο πολύ η μητέρα του ας πούμε αυτού του είδους τα παιχνίδια, δηλαδή με φατσούλες, με από πάζλ, από καρτούλες που λένε διάφορα συναισθήματα και τα λοιπά, ε κάτι τέτοιο ίσως θα έλεγα που συνήθως παίζει πιο πολύ με τη μητέρα» [Σ.15], «Εεε δεν είμαι εγώ φαν της ζωγραφικής, οπότε δεν επιλέγω να κάνουμε ζωγραφιές, κάνει με την μαμά της κυρίως» [Σ.4]).

Σε παρόμοια περίπτωση αναφέρονται παιχνίδια που ο πατέρας δεν συμμετέχει σε μεγάλο βαθμό λόγω χρονικών περιορισμών του ίδιου («Δεν αποφεύγω, απλά μπορεί

να μην συμμετέχω, εε ξεκινάν παίζουν μαζί μπορεί να με φωνάζουν να παίζω, ..., δηλαδή θα πάω για να δείξω ότι δεν τους αγνόησα απλά δεν θα κάτσω και πάρα πολύ, ... υπάρχουν κι άλλες υποχρεώσεις που πρέπει να γίνουν εδώ πράγματα, ακόμα και το φαγητό τους που θα πρέπει να ετοιμαστεί ή οτιδήποτε άλλο, οπότε ε πηγαίνω να δείξω ότι δεν τους αγνοώ αλλά δεν κάθομαι και, και σε κα(γέλιο), σ' όλη τη διάρκεια αυτού του παιχνιδιού» [Σ.12]).

Πέρα από τις παραπάνω κατηγορίες, εντοπίζονται και άλλοι λόγοι που δεν επιλέγονται ή αποφεύγονται κάποια παιχνίδια, όπως για παράδειγμα οι περιορισμοί λόγω χώρου, όταν ο χώρος δεν είναι κατάλληλος για κάποια παιχνίδια («εντάζει .. Ποδήλατο ας πούμε που έχει ποδηλατάκι επειδή είμαστε ας πούμε στην πόλη, πιο σπάνια δηλαδή να πάμε σε ανοιχτό χώρο και με την κατάσταση για το ποδηλατάκι της, ή που 'χουμε ποδήλατα στην εξοχή, σε ένα εξοχικό, ...Αυτά λόγω της ε, του διαμερίσματος δεν μπορούμε να τα παίζουμε καθημερινά. Ή να ανεβούμε εκεί πέρα σε δεντρόσπιτα,» [Σ.7], «Και κρυφτό παίζουμε, απλά δεν με βοηθάει το σπίτι γιατί είναι δύο μέτρα αλλιώς... παίζουμε» [Σ.4]) και περιορισμοί που οφείλονται στην ώρα («Εκτός κι αν εγώ ας πούμε όπως είπα τώρα προσπαθήσω να αποφύγω ας πούμε ένα έντονο παιχνίδι κάποια ώρα, γιατί αν είναι αργά ας πούμε θα αποφύγω να παίζουμε τον Spiderman» [Σ.9]).

Επιπλέον, ως ανασταλτικός παράγοντας παρουσιάζεται και η ασφάλεια του παιδιού («όχι δεν μπορώ να ξεχωρίσω κάποιο παιχνίδι, προσπαθώ εννοείται κάποιο παιχνίδι που θα ήθελε ή κάποιο αντικείμενο που να πάρει και να μην είναι ασφαλές. Της αρέσει για παράδειγμα να σκουπίζει ή να μιμείται με σκούπες ή με σφουγγαρίστρες αλλά επειδή είναι πολύ μικρή υπάρχει κίνδυνος και την απωθώ, την εμποδίζω» [Σ.13], «αποφεύγουμε 'ντάζει να ανεβαίνει σε καναπέδες και τέτοια να μη χτυπήσει, ας πούμε να σκαρφαλώνει και τέτοια μες στο σπίτι» [Σ.7]).

Παρομοίως, έγινε αναφορά σε δυσκολίες που απορρέουν από την ηλικία του παιδιού, σε δυσκολίες συντονισμού και την τάση ανεξαρτησίας, πρακτικές που φαίνεται πως κάνουν τον πατέρα να δυσανασχετεί («*Ας πούμε του αρέσει και το κρυφτό, το κυνηγητό...εεε 'ντάξει δεν... κάπου τον βλέπω ότι αυτά, κάπου τον, δεν μπαίνει σε μια σκέψη και λογική να κάνουμε αυτό, ... δεν συντονίζεται και γενικά δεν μπορώ να πω ότι ενθουσιάζομαι κι εγώ με την σκέψη αυτού του παιχνιδιού, ... δεν νομίζω ότι περνάμε καλά δηλαδή μ' αυτά, εδώ, ...κι εγώ τα 'χω πάρει λίγο, δεν μπορεί να συντονιστεί και καλά με αυτά; Δηλαδή με το κυνηγητό σίγουρα θα κάνει διάφορα, θα πηδήξει, θα κάνει, το βρίσκει πιο πολύ σαν άσκηση δηλαδή παρά, σαν κάτι να κάνουμε κάτι τρελό του αρέσει» [Σ.11]). Στο συγκεκριμένο παράδειγμα είναι εμφανής η παρέμβαση του πατέρα στην επιλογή του παιχνιδιού, καθώς δεν είναι ευχαριστημένος με τον τρόπο που παίζεται από το παιδί, καθώς από το παιδί το παιχνίδι αντιμετωπίζεται περισσότερο αυθόρμητα και αδόμητα, ενώ ο πατέρας θα το ήθελε περισσότερο συντονισμένο.*

Τέλος, γίνεται αναφορά στο μειωμένο πλέον ενδιαφέρον για κάποια παιχνίδια («*ίσως απλά και τους, και στους δυο μας κινεί το ενδιαφέρον να παίζουμε κάτι άλλο» [Σ.15]*) εξαιτίας της πολλής χρήσης ή της πληθώρας των παιχνιδιών («*έχουμε, εννοώ κάποια στιγμή στην αρχή που ήτανε καινούργια παίζαμε, τώρα δεν τα επιλέγει; δεν τα επιλέγω εγώ ... Εε άλλο, έχουμε αρκετά τέτοια παιχνίδια, έχουμε αρκετά παιχνίδια τα οποία δεν τα πολύ παίζουμε» [Σ.3]*).

5.1.5. Θέμα Α5. Έναρξη Παιχνιδιού

Η έναρξη του παιχνιδιού ποικίλει. Γίνεται είτε από πρωτοβουλία του παιδιού, είτε του γονέα, είτε από κοινού, είτε αυτόματα/αυθόρμητα, ενώ υπάρχουν και περιπτώσεις όπου προγραμματίζεται προς αποφυγή εντάσεων.

Στις περισσότερες από τις συνεντεύξεις με τους μπαμπάδες έγινε αντιληπτό ότι το παιχνίδι ξεκινάει από το παιδί, και ενδεικτικά αναφέρονται στη συνέχεια κάποια

αποσπάσματα, καθώς αυτά είναι πάρα πολλά: «θα ζυπνήσει θα έρθει να μου πει έλα μπαμπά να φτιάξουμε» [Σ.1], «υπάρχουνε περιπτώσεις που με φωνάζει ο γιός μου και μου λέει "μπαμπά έλα να παίζουμε γκολ"» [Σ.2], «Ε όταν γυρνάω στο σπίτι έρχεται» [Σ.4], «Ε εντάξει συνήθως το παιχνίδι το ζει, ξεκινάει επειδή το ζητά και το παιδί πάντα πολύ έντονα» [Σ.6], «Κοίτα τώρα, αυτή οποτεδήποτε ώρα θέλει να παίζουμε, ... διάφορες στιγμές να έρθει μέσα για να πει να παίζουμε, να πάμε στο σαλόνι να παίζουμε» [Σ.7], «Εε νομίζω ότι είναι δεδομένο ότι ο μικρός πάντα θα θέλει να παίζουμε» [Σ.3], «Με το που μπω μες στο σπίτι όμως σηκώνει τα χέρια του και φωνάζει να το ξεκινήσω» [Σ.8], «έρχεται και λέει, και τα προτείνει όλα» [Σ.9] «Ε ναι με περιμένουνε στην πόρτα» [Σ.12].

Σπανιότερα το παιχνίδι ξεκινάει από προτροπή ή πρωτοβουλία του πατέρα («Συνήθως ξεκινάει ότι μόλις θα τον πάρω πρώτα αγκαλιά γιατί είναι μικρούλης ακόμα θα τον βάλω να κάτσει κάτω και ξεκινάμε» [Σ.8], «εε δεν ξέρω πώς, να δω, καμιά φορά τους παροτρύνω εγώ γιατί θέλω να παίζω μαζί τους οπότε εε μπορεί να το ξεκινήσω εγώ» [Σ.12], «Εε όχι δεν το, δεν μου το λέει ο ίδιος, συνήθως εγώ του το λέω» [Σ.3]).

Άλλες πάλι φορές το παιχνίδι είναι μια διαδικασία η οποία ξεκινάει με μια από κοινού πρωτοβουλία πατέρα και παιδιού («ε θέλει, και προτείνω εγώ κάποια παιχνίδια και συμφωνεί οπότε καθόμαστε και παίζουμε» [Σ.2], , «Εεε συνήθως νομίζω ότι θα, κατά πα, τις περισσότερες φορές θα μου πει αυτός, 'έλα μπαμπά να παίζουμε'. Είναι όμως κι άλλες φορές που θα του πω εγώ, που τον βλέπω κάτι τον δυσκολεύει, δυσανασχετεί ή και άλλες φορές ή πολλές φορές να πάμε έξω, συνήθως του λέω εγώ για έξω» [Σ.11]).

Συνήθως είναι μια αυτόματη και αναμενόμενη διαδικασία όταν πατέρας και παιδί βρίσκονται μαζί και υπάρχουν οι κατάλληλες συνθήκες («Νομίζω αυτόματα, δηλαδή με το που ζυπνήσουνε εε θα έρθουνε εκεί που θα 'μαι ή θα πάω εγώ εκεί που θα

‘ναι και θα ξεκινήσουμε να παίζουμε. Εεε ο μεγάλος, για να μιλάμε και πιο συγκεκριμένα, ο μεγάλος απ’ το πρωί» [Σ.1], «Οπότε το παιχνίδι ξεκινάει σχεδόν αυτόματα, δηλαδή μέσα απ’ τις διαδικασίες της ημέρας», [Σ.6], «Το παιχνίδι συνήθως ξεκινά με το καλημέρα (γέλιο), είτε είναι πρωινό καλημέρα, είτε είναι εε γυρνώντας απ’ τη δουλειά,» [Σ.6]).

Υπάρχουν όμως και περιπτώσεις, όπως φαίνεται από το συγκεκριμένο απόσπασμα (*«αυτή τη χαρά του να γράψουμε το πρωί τι θα κάνουμε το απόγευμα όταν γυρίσω κι εγώ απ’ τη δουλειά ας πούμε για να ‘χει κάτι να περιμένει, εε ‘ντάξει ήτανε και δικό μου συναισθηματικό» [Σ.12]*) όπου το παιχνίδι προγραμματίζεται και είναι κάτι που από τα λεγόμενα του πατέρα ευχαριστεί και τον ίδιο αλλά και τα παιδιά.

5.1.6. Θέμα Α6. Επιλογές Παιχνιδιού - Αποφάσεις

Το τελευταίο θέμα που σχετίζεται με το πρώτο ερευνητικό ερώτημα και την περιγραφή των παιχνιδιών είναι οι αποφάσεις που παίρνονται μεταξύ γονέα και παιδιού, δηλαδή το πώς επιλέγονται τα παιχνίδια. Τα στοιχεία που βρέθηκαν και κωδικοποιήθηκαν σχετικά με αυτό το θέμα δείχνουν ότι η επιλογή και οι αποφάσεις γίνονται με ποικίλους τρόπους.

Αρχικά, το παιχνίδι δείχνει να είναι επιλογή του παιδιού, υπάρχουν βέβαια και περιπτώσεις που ο πατέρας διαμορφώνει ή απλά ακολουθεί (συγκατάβαση του πατέρα) τις αποφάσεις και τις επιλογές του παιδιού. Τα ακόλουθα αποσπάσματα αποτυπώνουν την τάση αυτή: *«ό, τι θέλει παίζουμε» [Σ.2], «Η τι τον βλέπω να του αρέσει και άρα και ‘γω» [Σ.11], «Συνήθως το παιδί επιλέγει το παιχνίδι, ε και εγώ προσαρμόζομαι δεν έχω κάτι, δεν. Ξεκινάμε με κάτι άλλο, αν το βαρεθεί συνεχίζουμε με κάτι άλλο, δεν ε, δεν επιμένω σε κάτι το οποίο μπορεί να την δυσκολεύει» [Σ.4], «Γενικά νομίζω ότι είναι, ‘ντάξει ένας άλλος κόσμος τον βλέπω ας πούμε τον κόσμο του (γελάει), εντελώς έτσι άλλα*

στοιχεία που θα εστιάσει, τι θα του αρέσει αλλά το, μου φαίνεται πολύ μαγικό και μ' αρέσει, πράγματι το βρίσκω πολύ ενδιαφέρον» [Σ.10].

Συχνό είναι και το ταίριασμα των απόψεών τους («ναι ταιριάζουνε, σε μεγάλο ποσοστό ταιριάζουνε» [Σ.3], «Ναι ταιριάζουνε γιατί και στους δυο μας αρέσουνε και τα δυναμικά αλλά και τα εε έτσι παιχνίδια τα πιο διαδραστικά ας πούμε όπως είπα πριν» [Σ.15]) ή ο συνδυασμός των επιλογών («Νομίζω ότι είναι συνδυαστικό δηλαδή σίγουρα επηρεάζομαι κι εγώ. Απλά και ο μικρός νομίζω ότι εντάζει παίρνει» [Σ.3]).

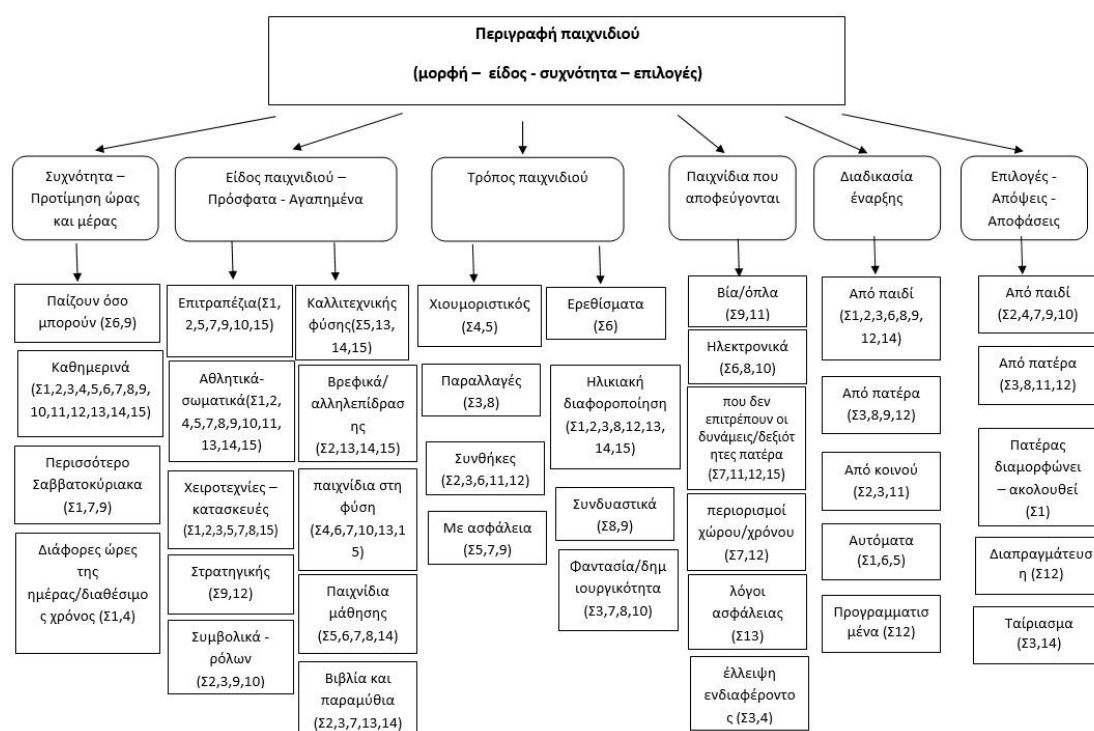
Η επιλογή γίνεται από τον πατέρα σε περιπτώσεις που τα παιδιά είναι μικρής ηλικίας, δεν έχουν ακόμα αποκρυσταλλώσει τις επιλογές τους ή επειδή ήταν επιθυμία και διάθεση του ίδιου να παίζει το συγκεκριμένο παιχνίδι («Εντάζει ούτως ή άλλως όλα αυτά με τα οποία μου ζητάει είναι κι αυτά που μάθαμε να παίζουμε μαζί, οπότε εντάζει δεν είναι ότι... προς το παρόν δεν έχω φτάσει σε σημείο να 'χουν ανακαλύψει κάτι από μόνοι τους το ιδιαίτερο το, οπότε εντάζει οικεία μου 'ναι, εγώ τους έβαλα σ' αυτή τη διαδικασία, εε συμφωνούμε» [Σ.12], «Εμένα κυρίως, εντάζει δεν ξέρω αυτό λίγο, δηλαδή δεν μπορώ να, δεν θα πω ότι μ' αρέσουν πάρα πολύ τα πολύ παιδίστικα παιχνίδια, μερικές φορές σκεφτόμουνα δε όταν τις πρώτες μέρες που του το πήρα, λέω μήπως τελικά δεν ε, το πήρα για μένα ας πούμε» [Σ.11]).

Οι επιλογές επηρεάζονται και από τη διαφορά φύλου (πατέρας με κόρη), οπότε μπορεί ο πατέρας να αποτρέψει κάποια παιχνίδια λόγω αυτής της διαφοράς ή των αποτελεσμάτων (αταξία) που έχουν («Πατέρα και κόρης, συνήθως εννοείται ότι μπορεί να μιμηθεί την μαμά της παίρνοντας πράγματα, καλλυντικά δικά της, ... δημιουργώντας αταξία» [Σ.13]).

Σε κάποιες περιπτώσεις υπάρχει και ενός είδους διαπραγμάτευση μεταξύ πατέρα και παιδιού για τις επιλογές που αφορούν το παιχνίδι όταν υπάρχουν διαφωνίες

(«και δεν θα με βρει σύμφωνα ο μικρός ας το πούμε έτσι, μάλλον δεν θα βρω τον μικρό σύμφωνα όταν προτείνω εγώ, ανάλογα.» [Σ.12]).

Μόνο σπάνια διαφάνηκαν διαφωνίες σε επιλογή παιχνιδιών ή επιρροή από τον πατέρα («Εεε ναι, εκεί ίσως ήταν, δηλαδή ήθελα να πω ότι και, ίσως τον επηρεάζω κι εγώ να παίζει μεγαλίστικα από, αυτά που αρέσουν σε μένα..... Εντάξει...με τα αυτοκίνητα, γενικά με τα αυτοκινητάκια έχουμε ένα θέμα, ναι» [Σ.11]).

Εικόνα 1: Εννοιολογικός χάρτης 1^ο θεματικού άξονα

Ανεξάρτητα από τα ερευνητικά ερωτήματα, η μελέτη των οποίων έγινε μέσα από την ανάλυση που προηγήθηκε, προέκυψε κι άλλο ένα στοιχείο το οποίο παρατίθεται στη συνέχεια, καθώς θεωρείται σημαντικό για την κατανόηση του θέματος. Αυτό είναι το είδος του παιχιδιού που οι μπαμπάδες επιλέγουν να παίζουν σε σχέση με το φύλο του παιδιού ή των παιδιών τους. Από τα παρακάτω αποσπάσματα είναι φανερό πως τόσο με τα αγόρια όσο και με τα κορίτσια επιλέγονται παιχνίδια δυναμικού χαρακτήρα

(«Κάνουμε ένα παιχνίδι που το λέμε γερανό. Έρχεται στα πόδια μου και τη σηκώνω με τα πόδια και τη, και κάνει τσουλήθρα από την κορυφή που είναι ψηλά, μέχρι κάτω.» Σ.4], «σίγουρα με τη μπάλα γιατί η μπάλα είναι το, έχει γίνει το μαστ παιχνίδι μας.» [Σ.14]).

5.2 Θεματικός Άξονας 2: Οφέλη και Σημασία στην Ανάπτυξη

Τα θέματα που προέκυψαν από την θεματική ανάλυση αναφορικά με το δεύτερο ερευνητικό ερώτημα, αφορούν τα οφέλη και τη σημασία του παιχνιδιού στην ανάπτυξη του παιδιού (συναισθηματική, πνευματική, σωματική, διανοητική ανάπτυξη σε σχέση με την ηλικία του παιδιού ή/και του πατέρα, την καθημερινότητα, αντίδραση σε συναισθηματικά ξεσπάσματα και αντιμετώπιση τους κ.ο.κ.) κατά τη διάρκεια των έξι πρώτων χρόνων της ζωής του.

Συγκεκριμένα:

B1. Περιγραφή του παιδιού κατά τη διάρκεια του παιχνιδιού

B2. Πώς είναι ο πατέρας κατά τη διάρκεια του παιχνιδιού

B3. Θετικά και αρνητικά ξεσπάσματα του παιδιού σε σχέση με το παιχνίδι και αντιμετώπισή τους

5.2.1. Θέμα B1. Περιγραφή του Παιδιού κατά τη Διάρκεια του Παιχνιδιού

Οι πατεράδες περιγράφουν τα παιδιά τους κατά τη διάρκεια του παιχνιδιού γύρω από δύο άξονες: Συμπεριφορά και συναισθήματα.

Σε ό,τι αφορά τα συναισθήματα, το συναίσθημα που κυριαρχεί στις περισσότερες από τις περιγραφές είναι η χαρά, η ικανοποίηση και ο ενθουσιασμός. Τα παιδιά, τόσο τα μικρότερα, όσο και τα μεγαλύτερα είναι χαρούμενα, ευχαριστημένα και ενθουσιασμένα από το παιχνίδι με τον πατέρα. Χαρακτηριστικά οι πατεράδες αναφέρουν: «νομίζω ότι αυτά τα κάνει πιο χαρούμενα» [Σ.1], «βάζει γκολ, ή βάζει ένα καλάθι χαίρεται πάρα πολύ που πηγαίνει στη μητέρα του και το λέει» [Σ.2], «Αλλιώς

είναι πάρα πολύ χαρούμενη, όταν πάμε την, δηλαδή σ' ότι παιχνίδι κάνουμε παίζει πολύ, είναι πολύ χαρούμενη, πολύ διαδραστική έτσι, πως να σου πω» [Σ.7], «γελάει ξεκαρδίζεται» [Σ.8], «Ναι, σίγουρα χαρούμενος και σε μια εγρήγορση ας πούμε μπαίνει και στο μουντ, αν είναι να παίζουμε» [Σ.10].

Επίσης, οι πατεράδες αναφέρουν ότι τα παιδιά νιώθουν ικανοποίηση όταν παίζουν, καθώς αισθάνονται ότι έχουν την προσοχή του γονιού («συνήθως δηλαδή έχει τη διάθεση να, γκρινιάζει περισσότερο όταν, ή κάνει πράγματα τα οποία θέλει να τραβήξει την προσοχή όταν είναι κάποιος, όταν είμαι μαζί του στο δωμάτιο του και παίζουμε, 'ντάξει σίγουρα έχει την προσοχή οπότε δεν, δεν την ψάχνει» [Σ.3]) και αποκτούν αυτοπεποίθηση («βλέπεις ότι αποκτάει έτσι αυτοπεποίθηση» [Σ.5]).

Σε κάποιες περιπτώσεις η χαρά και ο ενθουσιασμός των παιδιών περιγράφονται ως ιδιαίτερα έντονα, («Ε τρελαίνονται, χαίρονται, όταν με βλέπουν να συμμετέχω στο παιχνίδι τους νομίζω ότι είναι τρισευτυχισμένα» [Σ.12], «ενθουσιώδης στα παιχνίδια του και κάνει διάφορα πράγματα» [Σ.9]), ή εκδηλώνεται σε κάποιες περιπτώσεις με ενθουσιώδεις εκφράσεις ακόμα και με τη γλώσσα του σώματος («Εε χαμογελώντας. Ε φαίνεται χαρούμενη, χοροπηδάει, βγάζει, φωνάζει. Φωνές χαράς εννοώ ... αγκαλιές, εκδήλωση αγάπης πολλές φορές» [Σ.4], «φαίνεται πιο ξεκάθαρα ότι απ' τη γλώσσα του σώματος ότι είναι πολύ χαρούμενη» [Σ.5]).

Σπάνια αναφέρθηκε κακή διάθεση («Κοίτα υπάρχουνε φορές που το παιχνίδι δεν έχει καταλήξει καλά. και να έχει καταλήξει μέχρι και να χτυπιέται, να του χαλάσει τελείως η διάθεση και να μην μπορεί, λίγες φορές βέβαια αυτό» [Σ.11]). Κάποια αρνητικά συναισθήματα αναφέρονται στις περιπτώσεις που πρόκειται για μικρότερα παιδιά και έχουν κακή διάθεση, λόγω του ότι μπορεί να είναι κουρασμένα, ή να πεινάνε («αν τώρα δεν είναι (κοιμισμένο, αν είναι ταϊσμένο) άλλα πράγματα νομίζω ότι ό,τι και να του κάνεις εκείνη τη στιγμή έχει μια γκρίνια» [Σ.8]).

Σε ότι αφορά την συμπεριφορά κατά τη διάρκεια του παιχνιδιού, οι γονείς ανέφεραν ότι τα παιδιά είναι αφοσιωμένα και συγκεντρωμένα στο παιχνίδι («Εε το παιδί είναι απόλυτα αφοσιωμένο, όταν παίζουμε κάποιο παιχνίδι στο συγκεκριμένο παιχνίδι, όταν δηλαδή είμαστε εε σε ένα βιβλίο είναι αφοσιωμένο εκεί, δεν φεύγει η προσοχή του απ' αυτό» [Σ.2], «τώρα αν είναι να παίζουμε ένα παιχνίδι όπως το σκάκι απλά παίρνει αυτό το πιο σκεπτικό, θέλει να πάρει ας πούμε το χρώμα που του αρέσει για να ξεκινήσει πρώτος» [Σ.10]) και συνεργάζονται σε καλό επίπεδο με τους γονείς («Ε γενικά, συνήθως είναι 'ντάξει, καλός είναι, συνεργάσιμος» [Σ.3]).

Υπάρχουν περιπτώσεις όπου οι πατεράδες αναφέρουν έναν εκνευρισμό στο παιχνίδι, κυρίως στις περιπτώσεις που τα παιδιά θέλουν να γίνει το δικό τους, όταν δυσκολεύονται να μοιραστούν τα παιχνίδια τους ή όταν χάνουν στο παιχνίδι («Εεε σίγουρα κάποιες φορές όταν δεν γίνεται αυτό που θέλει είναι λίγο πιο, θέλει να δείξει ότι νευριάζει, ότι έχει άποψη γι' αυτά που συμβαίνουνε και την εκφράζει έντονα και ζητάει να γίνει το παιχνίδι όπως αυτός το θέλει.» [Σ.6], «Ναι, εντάξει τώρα είμαστε και σε φάση ότι προσπαθούμε λίγο να μοιραζόμαστε περισσότερο τα παιχνίδια και άμα της πάρεις κάτι ή μετά, δηλαδή εκεί ζορίζεται ... άμα πάω να της πάρω ένα μπαλόνι, κάπως να τη, εγώ θα παίζω με αυτό το παιχνίδι και που δεν μπορούμε να παίζουμε και οι δύο ταυτόχρονα, εκεί πέρα παίζει πολύ κυνηγητό,» [Σ.7], «ο μεγαλύτερος μας ας πούμε έχει μεγαλύτερη τάση να ενοχλείται αν χάσει σε ένα παιχνίδι» [Σ.10]).

Σπάνια υπάρχουν φορές που μπορεί να δείξουν αδιαφορία («Υπάρχουνε και κάποιες φορές που δεν θέλει να παίζει μαζί μου. Υπάρχουν και κάποιες φορές που δεν έχει ενδιαφέρον να παίζουμε μαζί» [Σ.6]).

Τα παιδιά κατά τη διάρκεια του παιχνιδιού, επίσης περιγράφονται από τους πατεράδες ως δημιουργικά και με φαντασία («κάνει διάφορα πράγματα και έχει φαντασία και προσθέτει διάφορα» [Σ.9]). Επίσης, αναλαμβάνουν πρωτοβουλίες και

έχουν άποψη που αφορά το αντικείμενο του παιχνιδιού («Ότι κάνει κι αυτή ας πούμε το, όταν διαβάζει το παραμύθι και θέλει να μου το διαβάσει αυτή ας πούμε το παραμύθι αντί να της το διαβάσω εγώ, εε ξες θα μου πει αυτή την ιστορία» [Σ.7], «Θέλει να οδηγήσει το παιχνίδι κάπου, θέλει να βάλει τους όρους κάποιες φορές και δε, του αρέσει να συμμετέχει σαν αυτός να ερμηνεύει το παιχνίδι σύμφωνα με τα δικά του πρότυπα» [Σ.6]), «Εε 'ντάζει θέλει κάποιες φορές να παίζει με τον δικό του τρόπο, δεν συμβιβάζεται» [Σ.3]).

Επίσης, αναφέρθηκαν εναλλαγές στη διάθεση και τη συμπεριφορά καθώς το παιχνίδι και το παιδί μπορεί να περάσει από διάφορα στάδια («Εε γενικά κάποιες φορές είναι πολύ ήρεμος, κάποιες φορές, περνάει απ' όλα τα στάδια» [Σ.6]).

5.2.2. Θέμα Β2. Ο Πατέρας κατά τη Διάρκεια του Παιχνιδιού

Από τις περιγραφές των μπαμπάδων, τα συναισθήματά τους φαίνεται να ταιριάζουν απόλυτα με αυτά των παιδιών τους. Συγκεκριμένα, δηλώνουν χαρούμενοι, ανέμελοι, ενθουσιασμένοι και ικανοποιημένοι («Σίγουρα και εγώ είμαι πιο χαρούμενος απ' τη στιγμή που μπορείς να αφιερώνεις χρόνο» [Σ.1], «γενικά με ευχαριστεί» [Σ.11], «Κι εγώ μες στην τρελή χαρά» [Σ.11], «Για μένα είναι η ζωή μου να 'μαι, να μπορώ να ασχολούμαι μαζί τους» [Σ.12], «αλλά σε γενικές γραμμές με εξιτάρει πολύ το να βλέπω αυτό τον πολύ, πως να το πω; Αθώο κόσμο του παιδιού» [Σ.10]).

Παράλληλα, σε πολλές περιπτώσεις εκφράστηκε ότι το παιχνίδι με τα παιδιά τους, τους δίνει μια αίσθηση ανεμελιάς και διαφυγής από ζητήματα καθημερινότητας και ευθύνες. Το βλέπουν ως μια μορφή απόδρασης και χαλάρωσης. Χαρακτηριστικά είναι τα αποσπάσματα: «και ξεφεύγεις λίγο από την καθημερινότητα» [Σ.1], «οι μεγάλοι φαντάζομαι με την πίεση που χουμε στην καθημερινότητα μας είναι και για μας ένας τρόπος να χαλαρώνουμε» [Σ.4], «Ναι προσπαθώ να μπω στον κόσμο της. ... προσπαθώ να ξεχνάω ότι είμαι μεγάλος δηλαδή προσπαθώ να μπαίνω στον δικό της κόσμο και να

τον βιώνουμε παρέα, ...Αλλά με χαρά και ανεμελιά» [Σ.4], «από τη μια με ξεκουράζουνε μετά τη δουλειά πάρα πολύ, ότι χαλαρώνω και ξεφεύγει το μυαλό μου» [Σ.7], «έχει σχέση με την υπόλοιπη μέρα μου, δηλαδή θα προσπαθήσω σίγουρα εκείνη την ώρα που θα κάτσω, τελείωσε, να τα αφήσω όλα πίσω» [Σ.11], «να το πω έτσι, μ' αρέσει κι εμένα το παιχνίδι μαζί του γιατί κι εμένα με χαλαρώνει έτσι; Γιατί μπορεί να γυρίσω απ' τη δουλειά, ή μπορεί να είμαι πεισμένος και μου δίνει και μένα ένα αίσθημα έτσι να ξεχαστώ» [Σ.15].

Ένα ακόμα στοιχείο που αναφέρθηκε και αφορά τη συμπεριφορά τους κατά τη διάρκεια του παιχνιδιού είναι η υπομονετική τους στάση («Υπομονετικός, χρειάζεται υπομονή» [Σ.13]).

Από την άλλη πλευρά δεν παρέλειψαν να αναφέρουν κάποιες δυσκολίες που έχουν στο να παίζουν με τα παιδιά τους, είτε λόγω κούρασης, είτε λόγω έλλειψης χρόνου («υπάρχει αρκετή συσσωρευμένη κούραση γενικά απ' την καθημερινότητα. Κάποιες φορές δεν υπάρχει ο χρόνος ή η διάθεση να ασχοληθείς με κάτι που είναι ίσως πολύ παιδικό για εκείνη την ώρα,» [Σ.6], «κάποιες μέρες, εε και να, και να δυσκολεύομαι να είμαι, πως να σου πω; Τόσο εε ζωντανός κάποιες φορές που 'μαι πολύ κουρασμένος» [Σ.8], «... αλλά κάποιες φορές κι εσύ 'ντάξει το κάνεις αγγαρεία δεν είναι, δεν θα πω ψέματα, δηλαδή κάποιες φορές μπορεί να 'σαι κομμάτια, πολλές φορές δηλαδή με περιμένει στην πόρτα απ' τη δουλειά, να παίζουμε ποδόσφαιρο», [Σ.11]).

Παρόλα αυτά, οι πατεράδες πολλές φορές, αφήνουν πίσω την κούραση και θέτουν ως προτεραιότητα το παιχνίδι με τα παιδιά, στο μέτρο του εφικτού («αλλά πάντα βρίσκει ένα τρόπο το παιδί και εγώ μπαίνω σε αυτή τη διαδικασία γιατί το αντιλαμβάνομαι και τον καταλαβαίνω», [Σ.6], «εε προσπαθώ 'ντάξει, κάποιες φορές του κάνω και τη χάρη, κάποιες φορές του λέω ότι δεν γίνεται ας πούμε» [Σ.8]).

5.2.3. Θέμα Β3. Θετικά και Αρνητικά Ξεσπάσματα του Παιδιού σε Σχέση με το Παιχνίδι και Αντιμετώπισή τους

Στην ερώτηση αν υπάρχουν ξεσπάσματα του παιδιού, είτε θετικά είτε αρνητικά, οι απαντήσεις από τους πατεράδες ποικίλουν. Υπάρχουν κάποιοι που δεν έχουν βιώσει ξεσπάσματα και άλλοι που ήρθαν αντιμέτωποι με ήπιες ή εντονότερες εκρήξεις, ακόμα και υστερίες.

Σε αρκετές περιπτώσεις, τα ξεσπάσματα αναφέρονται ως ήπιες εκδηλώσεις, είτε δυσαρέσκειας είτε χαράς («δεν είναι κάτι στιγμές που γίνεται κάτι εξωφρενικό απλά.. εε σε μικρά πραγματάκια κάνει δεν κάνει κάτι, δεν είναι κάτι δηλαδή ιδιαίτερα έτσι ..όχι δεν θεωρώ ότι.. δεν θυμάμαι έτσι κάτι ..υπάρχουν παραδειγματάκια τα οποία όμως δεν είναι παραδειγματάκια τα οποία εε μπορώ να πω του στυλ ότι κάποια στιγμή μπορεί να κάνει ήχους ή κάποια στιγμή μπορεί να κάνει ξέρω 'γω στο πάτωμα να κάθεται στο πάτωμα να κάνει τούμπες, κάποια στιγμή μπορεί να ανεβαίνει στο κρεβάτι» [Σ.3], «Θετικό βεβ, θετικό ναι αλλά όχι ξέσπασμα είναι πολύ χαρούμενος» [Σ.5], «Τώρα αυτό έχει γίνει βέβαια κάποιο δεν θα 'λεγα και υπερβ, δηλαδή δεν έγινε καμία έκρηξη συναισθηματική, αλλά έβλεπες το χαμόγελο του, την ικανοποίησή του, ... Τώρα 'ντάξει, φυσιολογική χαρά όντως έτσι αποτυπώνεται και στο πρόσωπο του και με κινήσεις ας πούμε ότι, ναι ξέρω 'γω με τα χέρια του έτσι να εκφραστεί ότι κέρδισα και τα λοιπά, αλλά 'ντάξει δεν θα έλεγα και έκρηξη» [Σ.10]) οι οποίες μάλιστα είναι παροδικές, χωρίς διάρκεια («έλεγα επιπόλαια η, επιπόλαια όλα αυτά τα ξεσπάσματα, εε διαφορετικά δηλαδή δεν είναι ότι κρατάει κάτι ή ότι μετά από δέκα λεπτά θα το θυμηθεί τόσο έντονα, συνήθως ξεσπάει και μετά από πέντε λεπτά παίζει και δε θυμάται κάτι ας πούμε, δε, δε ξαναγυρνάει πίσω σ' αυτό» [Σ.15], «δηλαδή πολύ γρήγορα επανέρχεται, αφού μιλήσουμε και αφού το καταλάβει, γιατί προσπαθούμε να το εξηγήσουμε όσο γίνεται πιο λογικό» [Σ.9]).

Περισσότερο έντονα ξεσπάσματα εκφράζονται με φωνές («άμα πας να της πάρεις κάτι και το θέλει εκεί πέρα ή τέτοιο, ε θα αρχίσει να κλαίει, θα αρχίσει να φωνάζει» [Σ.7]), κλάματα, («ξέσπασμα είναι συνήθως κλάμα δεν υπάρχει κάτι περισσότερο από αυτό», [Σ.9], «απλά μπορεί να κλάψει ... επειδή του είπαμε μετά να σταματήσει άρχισε να κλαίει και να ζητάει να κάνει κι άλλο» [Σ.15]), εκνευρισμό («Νευριάζει, κλαίει» [Σ.12]).

Αναφέρθηκαν και περισσότερο έντονα έως και πολύ έντονα αρνητικά ξεσπάσματα, σε κάποιες μόνο περιπτώσεις που εκφράζουν θυμό ή πολύ έντονη συμπεριφορά του παιδιού («Το παιδί δεν μπορεί να ελέγξει πάρα πολύ καλά τα συναισθήματα του ακόμα και τις επιθυμίες του. Οπότε και αυτές οι εκρήξεις ας πούμε θυμού κάποιες φορές και νεύρων είναι μέσα στο, στη διαδικασία γενικά» [Σ.6], «Εε 'ντάζει αυτό, ε το, ένα ξέσπασμα ας πούμε πολύ τέτοιο, γιατί κάποιες φορές ίσως να, ειδικότερα στο παρελθόν είχε πολύ έντονα ξεσπάσματα, όχι συχνά όμως, σπάνια» [Σ.11], «Γιατί παθαίνει έτσι μια υστορία, μια υστερία» [Σ.12]).

Στα θετικά ξεσπάσματα αναφέρθηκαν χαρά, ενεργητικότητα, διαχυτικότητα («είναι πιο χαρούμενος και πιο εε πιο εε ενεργειακά διαχυτικός ... δηλαδή εννοώ ε να υπάρχει περισσότερη κινητικότητα, να τρέχει πάνω κάτω να πανηγυρίζει, πράγματα που μπορεί να μην τα κάνει σε κάποιο απλό παιχνίδι...» [Σ.1]), ή και πιο έντονες εκφράσεις χαράς όπως χαρούμενες φωνές, παλαμάκια, χορός, («φωνάζει ζήτω, εε πανηγυρίζει, χτυπάει τα παλαμάκια, αυτά» [Σ.2], «Γελάει και φωνάζει και ταρακουνάει [κακή σύνδεση] τα χέρια του απότομα» [Σ.8], «Εε η χαρά της δηλαδή που πήραμε την καινούργια μπάλα απ' τη χαρά της έκλεγε ας πούμε απ' τη χαρά της γιατί δεν της έδινε την μπάλα εε απ' την εε ανυπομονησία της» [Σ.14], «την υπερβολική χαρά του, έτσι που μπορεί να τσιρίζει,» [Σ.15]).

Σε κάποιες περιπτώσεις τα ξεσπάσματα χαράς εκφράζονται με τρόπο που μπορεί να έχει αρνητικά αποτελέσματα («από την υπερβολική της χαρά ας πούμε μπορεί να με χτυπήσει στο πρόσωπο, μην έχοντας άλλον τρόπο μάλλον να εκφράσει τη, τη, την έξαρση ας πούμε συναισθημάτων που έχει, την οποία της δείχνω την δυσφορία μου ότι δεν μου αρέσει, της εξηγώ» [Σ.4]).

Οι λόγοι που έχουν αρνητικά ξεσπάσματα τα παιδιά είναι κυρίως δύο. Αρχικά, δεν μπορούν να δεχτούν την ήττα σε ένα παιχνίδι («ξεσπάσματα έχω αντιμετωπίσει όσον αφορά στο ότι εε η διαφορά της νίκης και της ήττας» [Σ.1], «ξέσπασμα ιδιαίτερο έντονο εε, έχουμε κυρίως, έχω εγώ κυρίως αντιμετωπίσει πιο πολύ απ' τον μικρό, το οποίο εε ήτανε στο ότι έχασε στο κυνηγητό, σ' ένα συγκεκριμένο παιχνίδι που τους κυνηγούσα» [Σ.1], «φορά ας πούμε που τον είχε, επειδή έχανε.» [Σ.11], «Έχω αντιμετωπίσει, ο πιο μεγάλος τα πρώτα χρόνια δεν μπορούσε να δεχτεί την ήττα και το έβλεπα» [Σ.12]). Επίσης, υπάρχουν εκρήξεις όταν τα παιδιά θέλουν να γίνεται «το δικό τους», το παιχνίδι δηλαδή με τους δικούς τους όρους και όταν αυτό δεν γίνεται έχουν ξεσπάσματα («Εε πάρα πολλές φορές. Ειδικά όταν το παιχνίδι δεν γίνεται με τους όρους που μπορεί να θέλει εκείνο, το παιδί εκείνη την ώρα, μπήκε στην διαδικασία να... ζητήσει την παρηγοριά, γιατί είδε το παιχνίδι δεν έγινε όπως θα το περίμενε, Ή ένας κανόνας που έχει μπει στο παιχνίδι και είναι βασικός κανόνας και δεν μπορεί να συμβιβαστεί μ' αυτό τον κανόνα, θα αντιδράσει έντονα για να διεκδικήσει κάτι διαφορετικό ας πούμε» [Σ.6], «Εε ναι ας πούμε προχτές που παίζαμε με τα αυτοκινητάκια ... κι όταν πήγε εννιά και ένα επειδή εννιά η ώρα τον σταματάμε σ' αυτό το παιχνίδι, ζήτησε να κάνει λίγο ακόμα, τον αφήσαμε για ένα-δυο γύρους τέλος πάντων που κάνουμε εκεί στο σπίτι και επειδή του είπαμε μετά να σταματήσει άρχισε να κλαίει και να ζητάει να κάνει κι άλλο» [Σ.15]).

Άλλοι λόγοι που αναφέρθηκαν από τους συμμετέχοντες είναι λόγοι ζήλιας σε σχέση με άλλο αδερφάκι («Ντάζει επειδή ο μικρός γενικά είναι ένας πιο ιδιαίτερος και δύσκολος χαρακτήρας, τον πρώτο καιρό που δεν το 'χα αποδώσει κάπου, μετά συζητώντας και με την γυναίκα μου σκεφτήκαμε μήπως ζηλεύει τον μεγάλο» [Σ.12]), προσπάθεια έλξης της προσοχής «...είμαστε και σε μια παράξενη περίπτωση με την αδελφή που είναι έξι μηνών. Οπότε 'ντάζει επειδή προφανώς κάποιος θα ασχολείται μαζί της, κάποιος παίζει μαζί της νομίζω ότι εε νομίζω ότι έχει κάποιες αντιδράσεις, ... να δει κι αυτός να παίρνει την προσοχή και τέτοια, οπότε κάνει κάποια πράγματα τα οποία είναι λίγο, θεωρώ ότι κάνει πράγματα τα οποία τα κάνει για να τραβήξει την προσοχή ξέρω 'γω, είτε κάνει μια τούμπα στο πάτωμα είτε κάνει κάτι, είτε φωνάζει κάτι» [Σ.3]).

Όσον αφορά τους τρόπους αντιμετώπισης των ξεσπασμάτων, η μεγάλη πλειοψηφία δήλωσε ότι γίνεται προσπάθεια να ξεπεράσουν το ξέσπασμα και να ηρεμήσουν το παιδί μέσω συζήτησης και συγκατάβασης, εξηγώντας του αλλά και ακούγοντάς το («αλλά του εξήγησα ότι εε συμβαίνει αυτό, όντας μεγαλύτερος εγώ μπορώ να τον πιάσω πιο εύκολα» [Σ.1], «Θα προσπαθούσα να το συζητήσω πρώτα [κακή σύνδεση] με το παιδί, εε και με τη μητέρα για να βρίσκαμε την καλύτερη δυνατή λύση. Να συζητούσαμε για ποιο λόγο είχε αυτό το συναισθηματικό ξέσπασμα» [Σ.2], «Προσπαθώ να του εξηγήσω τι συμβαίνει, προσπαθώ να τον ακούσω να μου εξηγήσει κι αυτός τι συμβαίνει, βασικά πρώτα κάνω αυτό. Του ζητάω να μου εξηγήσει τι είναι αυτό που τον ενοχλεί και τι θα τον έκανε να νιώσει καλύτερα, είναι πολύ βασικό» [Σ6], «Ε του εξηγούσα ότι το παιχνίδι είναι παίζουμε για την χαρά του παιχνιδιού, ότι δεν μπορεί να κερδίζει πάντα ένας γιατί δεν θα 'χε ενδιαφέρον, ότι είναι και θέμα τύχης, ε αυτό το πράγμα τώρα έγινε δέκα φορές μετά το ξεπέρασε.» [Σ.12], «προσπαθώ να είμαι συγκαταβατικός, ..., να του εξηγήσω ...δεν μπορεί να γίνει αυτό που θέλει εκείνη τη

στιγμή γιατί υπάρχει κάποιος λόγος και προσπαθώ να του εξηγήσω το λόγο, εε ή προσπαθώ να αλλάξω λίγο τη κουβέντα» [Σ.15]).

Οι πατεράδες επίσης, αναφέρουν ότι προσπαθούν να επιφέρουν μια ισορροπία σε αυτά τα ξεσπάσματα («Οπότε θεωρώ ότι προσπαθώ να, αυτό το ποσοστό αντίδρασης που έχουνε είτε στην νίκη, είτε στην ήττα να το εξισορροπώ με το ποσοστό αντίδρασης στο ότι κατάφερε να συμμετέχει σε ένα παιχνίδι και ότι παίζαμε ευχάριστα» [Σ.1]), με κάποιου είδους επιβράβευση, ώστε να μετριάζουν τις εξάρσεις («Και στην περίπτωση της νίκης και στην περίπτωση της νικ, της ήττας το πρώτο πράγμα που θα κάνω είναι να τους πω καταρχήν συγχαρητήρια που παίζαμε αυτό το παιχνίδι» [Σ.1]) ή ακόμα και με την τακτική υποχώρησης («Να κάνω ένα βήμα πίσω εγώ για να καταλάβουν ότι είναι παιχνίδι και ότι ουσιαστικά και χάνουμε και κερδίζουμε, είναι μέσα στο πρόγραμμα όλα» [Σ.1], «Γιατί προφανώς ούτε το παιδί σου θέλεις να βλέπεις να κλαίει, αλλά ούτε να 'ναι και παράλογη μια απαίτηση του, εε και αντίστοιχα ούτε να χτυπάει... ... θα υπάρξουν κι αυτά και θα πρέπει να του δώσουμε και λίγο έτσι εε... το περιθώριο τέλος πάντων να, να γίνουν κι αυτά, χωρίς να είμαστε απόλυτα, συνέχεια μη, μη το ένα, μη το άλλο, όχι δεν πρέπει» [Σ.15]).

Επίσης, η θέσπιση ορίων στο παιχνίδι είναι ένας τρόπος αντιμετώπισης των ξεσπασμάτων ή παρόμοιων καταστάσεων («επειδή θέλω να θέσω τα όρια του να του πω ότι «όχι θα σταματήσεις τώρα γιατί πρέπει να σταματήσει και δεν πρέπει να συνεχίσεις να κλαις ή να κάνει αυτό που κάνεις τέλος πάντων και δε θα σ' αρέσει».[Σ.15]).

Μια ακόμα μέθοδος που χρησιμοποιούν για να επαναφέρουν την ηρεμία μετά από ένα ξέσπασμα είναι η εγγύτητα και η σωματική επαφή, μια αγκαλιά ή ο παρηγορητικός λόγος, ιδίως σε μικρότερα παιδιά («έκλεγε την οποία θα την πάρω πάλι αγκαλιά, θα την πετάξω λίγο στον αέρα, θα την πάω στο, στο σκυλί μας που έχουμε και θα ξανάρθει πάλι εε στα καλά της.» [Σ.14], «Αν χτυπήσει σοβαρά θα τον πάρω πάντα,

όσες φορές και να χτυπάει τον παίρνω αγκαλιά. Ναι αλλά αν έχω κρίνει εγώ σαν Φάνης ότι δεν έχει χτυπήσει σοβαρά, θα τον πάρω αγκαλιά, θα του δώσω ένα φιλάκι και θα τον ξαναφήσω κάτω» [Σ.8]).

Τέλος, οι εναλλακτικές που δίνονται στο παιδί την ώρα του ξεσπάσματος, είναι μια ακόμα μέθοδος προκειμένου να δώσουν λύση και να ηρεμήσουν τα πνεύματα («Θα μιλήσω στο τηλέφωνο και θα του πω, «ωραία κάτσε εδώ δίπλα να παίζεις λιγάκι», θα του δώσω μια εναλλακτική και μετά θα μιλήσουμε πάλι, θα ξαναπαίζουμε πάλι, θα συνεχίσουμε ... Αν ακούσει μια εναλλακτική δηλαδή, συνήθως το περιμένει ότι σου λέει 'εντάξει δε σταμάτησε, απλά σε λιγάκι θα συνεχίσουμε'» [Σ.9], «Η όταν γίνεται κάτι αν μαλώσουμε για κάτι αρνητικό ή για κάτι επικίνδυνο σχεδόν πάντα αντιδρώ ώστε να της δώσω ένα ερέθισμα να ξεχάσει αυτό που δεν πρέπει να κάνει για να της δώσω κάτι άλλο»[Σ.13], «Θα βρω τον τρόπο. Εε αν δεν της αρέσει κάτι θα βρω, θα βρω έναν άλλον τρόπο, κάτι άλλο, να της δείξω κάτι άλλο εε ώστε να την κάνω τέλος πάντων να μην είναι στεναχωρημένη ή οτιδήποτε εκείνη την ώρα δεν της αρέσει» [Σ.14], «προσπαθώ να αλλάξω λίγο τη κουβέντα να του πω κάτι άλλο έτσι ώστε να ξεχαστεί λίγο και να ηρεμίσει» [Σ.15]).

Εξαιρετικά σπάνιες είναι οι περιπτώσεις όπου οι πατεράδες δρουν ή αντιδρούν πιο έντονα («Δεν γίνεται πάντα, έτσι; Δεν γίνεται πάντα, κάποιες φορές ίσως και να βάλω εγώ μια φωνή, να μιλήσω λίγο πιο έντονα» [Σ.11], «μετά το πάω απειλητικά, με την έννοια ότι, επειδή σηκώνεται φεύγει χτυπάει φωνάζει του λέω «ωραία, φύγε τώρα μην ξαναπαίζεις μαζί μας, εμείς θα συνεχίσουμε να παίζουμε», ε κι εκεί τσιρίζει, κάνει, ράνει, μμ επιστρέφει μετά» [Σ.12]).

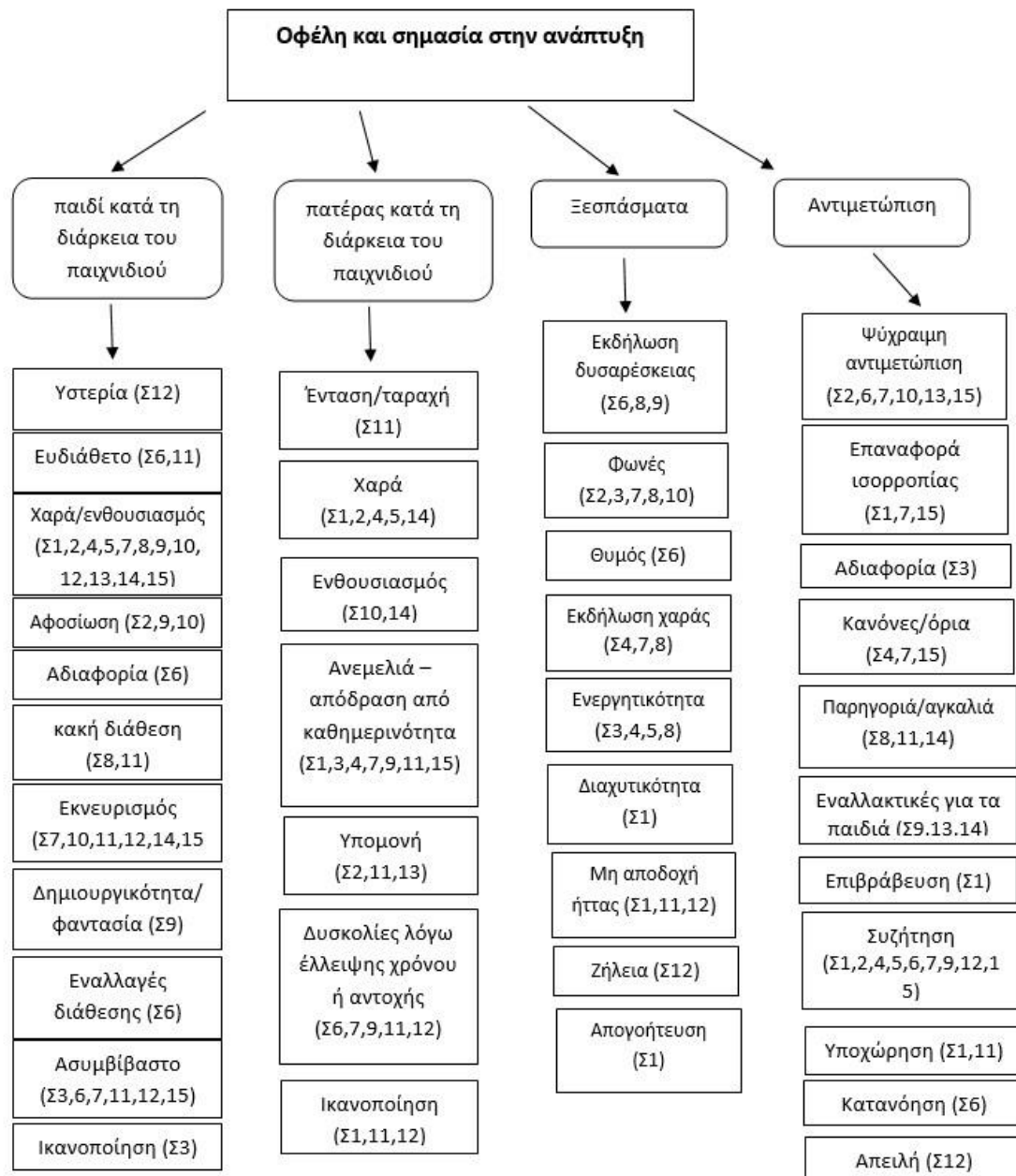
Σε γενικές γραμμές φαίνεται ότι επιλέγουν τις περισσότερες φορές την ψύχραιμη αντιμετώπιση («θα ήμουν εε ήσυχος γιατί εάν σε πιάσει ο πανικός εκείνη την ώρα δεν θα μπορείς να βρεις και τον τρόπο να επιλυθεί κάτι τέτοιο, οπότε παραμένεις

ααα ήρεμος και ψάχνεις να βρεις τη λύση» [Σ.2], «θεωρώ ότι το σωστό είναι να αντιδράσεις πολύ ψύχραιμα και χωρίς εντάσεις» [Σ.10], «Και αποφεύγω να έχω, συγγνώμη, αποφεύγω να έχω βίαιες ή απότομες αντιδράσει, ή φωνές» [Σ.13]), ή ακόμα και την τακτική της αδιαφορίας ώστε να περάσει η κρίση, δίνοντας παράλληλα στα παιδιά να καταλάβουν ότι έχουν επιλέξει λανθασμένο τρόπο να τραβήξουν την προσοχή τους («Αν είναι κάτι το πιο, απλά γκρινιάζει μπορεί να μην του δίνω και σημασία επίτηδες για να μην το κάνει.» [Σ.3]).

Οι πατεράδες βλέπουν το παιχνίδι και τους τρόπους διαχείρισης των ξέσπασμάτων ως έναν τρόπο διαπαιδαγώγησης σε ότι αφορά το σεβασμό του άλλου, το fair play και άλλες αρχές που πρέπει να διέπουν το παιχνίδι («Οι σωστοί τρόποι φαντάζομαι σε ένα παιχνίδι είναι να σέβεσαι αυτόν που παίζεις και να μην κάνεις πράγματα τα οποία θίγουν την προσωπικότητα του ή κάτι που δεν αρέσει σ' αυτόν που παίζεις μαζί του εννοώ. Δηλαδή να μην χτυπάμε ο ένας τον άλλον, να μην τους ζορίζει ο ένας τον άλλον σε πράγματα που δεν θέλει ο άλλος να κάνει, αυτό. Σεβασμός δηλαδή στην ατομικότητα του, στο άτομο που έχεις απέναντι σου και στην προσωπικότητα του αυτό εννοώ» [Σ.4], «άμα την δω ότι ζορίζεται πολύ της το δίνω ένα παιχνιδάκι, αλλά μετά προσπαθώ να της το ξαναπάρω κιόλας για να καταλάβει ότι θα έρθει η σειρά της, να της εξηγήσω ότι δεν μπορείς να παίζεις συνέχεια εσύ με το παιχνίδι, θέλω να παίζω κι εγώ, μ' αρέσει το παιχνίδι, να μοιραζόμαστε, τα παιχνίδια να μην τα κρατάμε, να τα δίνουμε και στα άλλα τα παιδάκια και στο μπαμπά, όλοι θέλουνε να παίζουνε Ίσως, ίσως σιγά-σιγά βοη, την βοηθήσει να καταλάβει ότι πρέπει το παιχνίδι λίγο να το μοιράζεται περισσότερο, δηλαδή αυτό λίγο σιγά-σιγά,» [Σ.7]).

Υπό αυτό το πρίσμα, το παιχνίδι και το ξέσπασμα μετατρέπεται σε μια επικοινωνιακή διαδικασία μάθησης κοινωνικών και μη συμπεριφορών («δεν μπορώ να πω ότι χάρηκα, αλλά δεν μπορώ να πω κι ότι στεναχωρήθηκα, γιατί θεωρώ ότι μέσα

απ' αυτό το ξέσπασμα κατάφερε να μάθει κάποια πράγματα. Δηλαδή ότι και η χαρά και η λύπη είναι κανόνες μέσα σε ένα παιχνίδι, απλά πρέπει να μάθουμε λίγο να τα κοντρολάρουμε» [Σ.1]).

Εικόνα 2: Εννοιολογικός χάρτης 2^{ου} θεματικού άξονα

5.3 Θεματικός άξονας 3: Θεωρήσεις Πατεράδων για τη Σημασία του Παιχνιδιού στην Καθημερινότητα και πώς αυτή το Επηρεάζει

Από τη θεματική ανάλυση αναφορικά με το τρίτο ερευνητικό ερώτημα, που αφορά τις θεωρήσεις των πατεράδων για το ποια είναι τα οφέλη και η σημασία του παιχνιδιού και το πως η καθημερινότητα επηρεάζει το παιχνίδι με το παιδί, προέκυψαν τα πέντε παρακάτω θέματα:

Γ1. Οφέλη για το παιδί

Γ2. Οφέλη για τον πατέρα

Γ3. Σημασία του παιχνιδιού

Γ4. Παράγοντες που επηρεάζουν θετικά το παιχνίδι μεταξύ πατέρα και παιδιού

Γ5. Παράγοντες που επηρεάζουν αρνητικά το παιχνίδι μεταξύ πατέρα και παιδιού

5.3.1. Θέμα Γ1. Οφέλη για το Παιδί

Μέσα από τα αποτελέσματα που προέκυψαν για το προηγούμενο θέμα, είναι ήδη ορατά κάποια από τα οφέλη που έχει το παιχνίδι για το παιδί, καθώς οι πατεράδες αναφέρουν ότι μέσα από αυτό προσπαθούν να διαπαιδαγωγήσουν το παιδί, να του διδάξουν κανόνες και όρια και τους όρους του fair play. Μέσα από το παιχνίδι, το παιδί μαθαίνει να συμβιώνει, να αποδέχεται, να καταστρώνει στρατηγικές, να διαπραγματεύεται.

Από τις απαντήσεις των πατεράδων, για το τι πιστεύουν ότι το παιχνίδι προσφέρει στο παιδί, οι βασικοί άξονες που προέκυψαν είναι ότι το παιδί επωφελείται από το παιχνίδι ως προς τις κινητικές του δεξιότητες και τη σωματική άσκηση, τις νοητικές του ικανότητες, τη σκέψη και την αντίληψη, την ανάπτυξη του λόγου, τη συμπεριφορά και τη θέσπιση κανόνων και ορίων, την ψυχολογία του, τη γενικότερη διαπαιδαγώγηση, την καλλιέργεια δεσμών με τον πατέρα, τις κοινωνικές του

δεξιότητες και την επικοινωνία, την ικανοποίηση, την αποδοχή και τη βελτίωση της αυτοεκτίμησης.

Μέσα από τις συνεντεύξεις των πατεράδων, αναφορικά με τις κινητικές δεξιότητες και τη σωματική ανάπτυξη, είναι φανερό ότι αντιλαμβάνονται τα θετικά που έχει το παιχνίδι για τη σωματική ανάπτυξη του παιδιού, την αδρή και τη λεπτή του κινητικότητα: *(«υπάρχουν τα παιχνίδια που τους βοηθάει στις κινητικές δεξιότητες» [Σ.1], «Σίγουρα εγώ βλέπω ότι, 'ντάζει η ικανότητα που έχει, είτε αυτό είναι να πάρει κάτι να το φτιάξει ή κάτι να ...σίγουρα δεν είναι η ίδια που ήτανε παλιότερα, κι όταν μιλάμε για κατασκευές κι όταν μιλάμε για τέτοιο» [Σ.3], «Θα πρέπει το βοηθήσει να ζωγραφίσει όσο καλύτερα μπορεί εκείνη τη στιγμή. Όχι όσο καλύτερα θα μπορούσε να ζωγραφίσει ένας άνθρωπος που είναι ενήλικας» [Σ.6], «κινησιολογία του αυτά, δηλαδή τα, λίγο το νευρολογικό του σύστημα» [Σ.8], «Ντάζει στα κινητικά τους, στα, δεν ξέρω, νομίζω ότι όλοι οι τομείς, δηλαδή όλη του η εξέλιξη..... Στην ανατομία» [Σ.10], «Ένα άλλο παιχνίδι που μπορεί να πάμε να παίξουμε κυνηγητό μπορούμε να πούμε ότι παράλληλα εε είναι και ένα παιχνίδι που, με το οποίο κάνει γυμναστική» [Σ.12], «βελτιώνεται οι ικανότητες της στα χέρια της, στο να πιάσει, στο να εάν, να, είτε να σχεδιάσει είτε να ζωγραφίσει, βελτιώνεται η φυσική της κατάσταση χρόνο με το χρόνο να περπατήσει πιο δυνατά, πιο γρήγορα, να ανέβει σκάλα με τη βοήθεια μου, πράγματα που δεν μπορούσε» [Σ.13], «σωματικά, όσο,, στην κίνηση πάλι βοηθάει και στην κίνηση γιατί μπορεί κάποια πράγματα, σε κάποια παιχνίδια η ισορροπία, εεε το να περπατάει, να τρέχει την έχουν βοηθήσει, εε...τώρα κάτι άλλο» [Σ.14]).*

Σε ότι αφορά την αντιληπτική ικανότητα, τη νοητική ανάπτυξη και τον τρόπο σκέψης, είναι ένα στοιχείο που οι περισσότεροι γονείς ανέφεραν *(«Εεε υπάρχουν τα παιχνίδια που τους βοηθάνε στον τρόπο σκέψης, γι' αυτό προσπαθούμε κι εμείς να έχουμε μεγάλη γκάμα παιχνιδιών» [Σ.1], «να μάθουμε να φτιάζουμε κάτι, να μάθουμε εκείνο*

αν, πες εγώ ότι λέω θα μάθουνε σίγουρα αρκετά πράγματα ξέρω 'γω...αλλά είτε δηλαδή, ναι δεν ξέρω τι... θα μάθουμε πράγματα» [Σ.3], «δηλαδή προχτές μαθαίναμε να γράφουμε στον πίνακα ας πούμε, παίζοντας» [Σ.4], «κοίταξε, μαθαίνει πράγματα πάρα πολύ και μετά και εε και στην παιδική χαρά δηλαδή ότι όχι μόνο και τα παιχνίδια τα πάζλ και αυτά τα νοητικά Εε ας πούμε τους αριθμούς ή τα χρώματα. Ξες, τις γνώσεις ας πούμε. Αυτό δηλαδή, ναι» [Σ.7], «Σίγουρα μπορεί να μην τα αντιλαμβάνεται όλα με τίποτα όπως εγώ, αλλά νιώθω ότι αντιλαμβάνεται και θυμάται, οπότε κάτι συμβαίνει, κάτι περνάει, κάτι μένει στο μικρό τους το κεφαλάκι» [Σ.8], «Και πως το ρεύμα μας φτιάχνει», οπότε ναι, εμπλουτίζει ας πούμε την κουβέντα μέσα από αυτό. Ξέρει ότι εμένα μου αρέσει να το εξηγώ, οπότε (γέλιο) το εκμεταλλεύεται και ρωτάει» [Σ.9], «Στα πάντα, στο πως να μάθει να σκέφτεται στήσιμο λογικής» [Σ.10], «εξασκεί πολύ το μυαλό του.» [Σ.12], «Αν είναι κάτι που τον μαθαίνει κάτι που, έναν θόρυβο ενός ζώου θα μάθει για παράδειγμα εε τη φύση ή τα ζώα. Αν πρόκειται για κάποιο που χρειάζεται αντανakλαστικά ήχους, χρώματα θα αρχίσει να μαθαίνει τους ήχους και τα διαφορετικά χρώματα» [Σ.13], «προσφέρει εε και εε γνώση» [Σ.14], «Δηλαδή και η αντίληψη του, εε πώς θα χτυπήσει μια μπάλα, εε ας πούμε αν θα τη χτυπήσει στον αέρα» [Σ.15].

Παρόμοια, ανέφεραν ότι το παιχνίδι βοηθάει στην ανάπτυξη του λόγου («ανάπτυξη λόγου... εε δεξιοτήτων αναπτύσσει πρώτα τον λόγο γιατί υπάρχουνε πολλά παιχνίδια τα οποία σε βοηθούν για την ανάπτυξη του λόγου, με νέες λέξεις, όπως γνωρίζετε υπάρχουνε βιβλία που αφορούν φρούτα, πράγματα και βοηθάει το παιδί να μάθει νέες λέξεις, επίσης.» [Σ.2], «ότι εξασκείται στην ομιλία» [Σ.14], «εε τον βοηθάνε και στο, στο κομμάτι της ομιλίας και σε, γενικά για να αναπτυχθεί» [Σ.15]).

Από πλευράς συμπεριφοράς, οι πατεράδες ανέφεραν ότι μέσα από το παιχνίδι τα παιδιά μαθαίνουν κανόνες συμπεριφοράς, μπορούν να αναγνωρίσουν τα όρια και ότι το παιχνίδι είναι το μέσο, ώστε η μάθηση να γίνει περισσότερο προσιτή και εύκολο

να μεταδοθεί. Χαρακτηριστικά αποσπάσματα των συνεντεύξεων είναι τα παρακάτω:

«βοηθάει στο να αυτό-διαχειρίζονται λίγο το, την συμπεριφορά τους και τα νεύρα τους και τη χαρά τους, που σ' αυτή την ηλικία νομίζω ότι δεν καταλαβαίνουν πολύ την διαφορά, αν είναι να αντιδράσουν έντονα θα αντιδράσουν είτε στην χαρά είτε στην λύπη Σωστή συμπεριφορά για μένα είναι να, να υπάρχουν, να τηρούν τις κανόνες, ας πούμε όταν παίζουμε ένα παιχνίδι να τηρούνε εξίσου τους κανόνες» [Σ.1], «Να του δώσει κι ένα κώδικα συμπεριφοράς. Δηλαδή δε χρειάζεται, δεν του επιβάλλεις να είναι ευγενικό το παιδί σου γιατί το λέει ο μπαμπάς του. Αλλά μπορεί μέσα από τα παιχνίδια που κάνουμε να έχει, να του έχεις αναδείξει πόσο σημαντικό είναι να μιλάς ωραία, ας πούμε στους ανθρώπους γύρω σου» [Σ.6], «εεε το διάφ, διάφορες έννοιες, διάφορα... κάποιους κανόνες, ότι τώρα είναι η σειρά μου, η σειρά σου, εεε αυτά θα έλεγα» [Σ.7].

Ένας άξονας που επίσης αναφέρθηκε από τους γονείς είναι τα συναισθηματικά οφέλη από το παιχνίδι, καθώς τα γεμίζει χαρά και τα βοηθάει να αναπτύξουν την αυτοπεποίθησή τους («Κερδίζει εμπειρία, κερδίζει συναισθήματα... εε αλληλεπίδραση με τους γονείς, αυτοπεποίθηση... αγάπη» [Σ.5], «Όλα αυτά έχουνε συναίσθημα από πίσω τους, δηλαδή το να κυνηγήσεις να καταφέρεις κάτι, κρύβει» [Σ.6], «Και συναισθηματικά πιστεύω, αυτό λέω ότι μπορεί να μην τα καταλαβαίνει σαν ένας ενήλικας, αλλά σίγουρα αντιλαμβάνεται πράγματα, κρατάει ότι, προσπάθησε» [Σ.8], «στην ψυχosύνθεση του» [Σ.10], «σημαντικό θεωρώ και για την ψυχολογία τους και τα συναισθήματα,» [Σ.12], «σίγουρα και τα συναισθήματα του, έτσι τον βοηθάει να καταλάβει, απ' τη στιγμή που παίζουμε ας πούμε με πε, με παζλ με τα συναισθήματα αντιλαμβάνεται ότι ok κάποια στιγμή θα είμαστε κουρασμένοι, κάποια στιγμή θα είμαστε θυμωμένοι, κάποια στιγμή θα είμαστε» [Σ.15]).

Αναφορικά με το δέσιμο που επιτυγχάνεται μεταξύ πατέρα και παιδιού μέσα από το παιχνίδι, υπήρξαν αρκετές αναφορές που δείχνουν ότι οι γονείς

αντιλαμβάνονται και αναγνωρίζουν τον ρόλο του παιχνιδιού για την ανάπτυξη δεσμών. Χαρακτηριστικά είναι τα αποσπάσματα: «Εε ενδυναμώνει τη σχέση με τον πατέρα της, δυναμώνει τη σχέση με τον πατέρα, τα συναισθήματα» [Σ.2], «όσο πιο πολύ χρόνο περνάει το παιδί με τον πατέρα, τόσο πιο πολύ δένεται μαζί του» [Σ.2], «Ναι, ένα δέσιμο, ότι μετά ζητάει ξανά, ξες θέλει, περιμένει πως και πως, εεε πως θα παίζετε, πως, να ξαναπαίζουμε», [Σ.7], «Γιατί ουσιαστικά για μένα το παιχνίδι είναι ο τρόπος να αναπτυχθεί η σχέση μας, εγώ αυτό κάνω μέσα απ' το παιχνίδι ουσιαστικά. Το κάνω δηλαδή με αυτό το σκεπτικό, επειδή με ενδιαφέρει πολύ η σχέση που έχω με το γιό μου και ουσιαστικά το παιχνίδι είναι ο καλύτερος τρόπος γιατί, για να, για αυτή τη σχέση και αυτή τη στιγμή αυτό έχω στο μυαλό μου όταν δηλαδή, πως τον επηρεάζει και τα λοιπά, ότι ουσιαστικά βελτιώνω ή μάλλον καλλιεργώ την σχέση μου μαζί του. Δεν παίζω δηλαδή απλά.» [Σ9], «σχέση που αναπτύσσουνε με το γονέα» [Σ.12], «βοηθάει στη σχέση, είστε πιο κοντά,» [Σ.14].

Σε ότι αφορά την κοινωνική ανάπτυξη του παιδιού και την επικοινωνία, οι συνεντευξιζόμενοι ανέφεραν σε κάποιες περιπτώσεις ότι το παιχνίδι με τον γονέα βοηθάει και στο παιχνίδι με άλλα παιδιά («Εεμ στην αλληλεπίδραση με άλλα παιδάκια ή με άλλο κόσμο εμ προσπαθεί να, είτε να μιμηθεί είτε να ακολουθήσει εάν υπάρχει κάποια μικρή ομάδα ή τι κάνουν τα άλλα παιδάκια της ηλικίας.» [Σ13.]. «Στο να μη σκέφτεται μόνο πως θα έπραττε εκείνο, άλλα πως θα, πως πράττουν και οι άλλοι. Να βάλει λίγο και τους άλλου στο παιχνίδι του μυαλού του»[Σ.5], «Εεε εντάξει νομίζω ότι πρώτα απ' όλα, νιώθει αυτός νιώθει ότι έχει ανάγκη αυτή την, από άποψη επικοινωνίας, γιατί εντάξει μπορεί να συζητάς μπορεί να τέτοιο, μπορεί να κάνεις κάποια πράγματα αλλά, μου φαίνεται πιο έτσι, ότι πιο πολύ τον ενδιαφέρει... πιο πολύ το νιώθει για την επικοινωνία όταν παίζεις παρά όταν συζητάς ή όταν κάνεις κάτι άλλο.» [Σ. 3]).

5.3.2. Θέμα Γ2. Οφέλη για τον Πατέρα

Το βασικότερο όφελος για τους ίδιους τους μπαμπάδες από το παιχνίδι με τα παιδιά, όπως αυτό αναφέρθηκε από, σχεδόν, όλους, είναι το δέσιμο που πετυχαίνουν με τα παιδιά τους, το ότι έρχονται ο ένας κοντά στον άλλον και αποκτούν συναισθηματικούς δεσμούς («βαθμό αρχίζεις να εξαρτιέται ο ένας από τον άλλο, κι ότι όταν υπάρχει αυτό το δέσιμο ουσιαστικά ... κάνει να δένεσαι πιο πολύ με τα παιδιά σου να τ' αγαπάς όχι πιο πολύ, αλλά να ταυτίζεσαι πιο πολύ με τα παιδιά σου» [Σ.1], «Έχω χρόνο με την κόρη μου κατά κύριο λόγο» [Σ.4] «Χρόνο με τα παιδιά μου» [Σ.5], «Να χτίσω το δεσμό μου και να ξε, δηλαδή το να χτίσω το δεσμό μου με το παιδί αυτό είναι το, δηλαδή αυτό μου, να με εμπιστεύεται, να με, να μη με φοβάται» [Σ.7], «ότι καλλιεργώ την σχέση μου μαζί του» [Σ.9], «πράγμα που κερδίζεις έρχεσαι πολύ πιο κοντά με το παιδί σου, αυτό είναι ένα βασικό» [Σ.11], «Και το παιχνίδι, οπότε όσο πιο κοντά είμαι στα παιδιά κι όσο πιο καλά περνάνε ας πούμε και νιώθω ότι περνάνε μαζί μου, κι όσο» [Σ.12], «η σχέση με το παιδί.» [Σ.14], «εξοικειωθώ περισσότερο με το παιδί οπότε να έρθουμε πιο κοντά, όλα αυτά δηλαδή να 'ρθουμε πιο κοντά, να μάθουμε ο ένας τον άλλον, όλα αυτά τα πράγματα..... πολύ έρχομαι πιο κοντά στο παιδί, μικραίνω να το πω» [Σ.15]).

Επίσης, αναφέρθηκε το ότι το παιχνίδι με τα παιδιά δίνει χαρά, ικανοποίηση και ευχαρίστηση στον πατέρα («πέρα του ότι αισθάνεσαι λίγο πιο χαρούμενος στο που έχεις τα παιδιά σου και αφιερώνεις τον χρόνο μαζί τους.» [Σ.1], «Προφανώς ναι, άρα αν το θεωρήσουνε ότι για εκείνη την στιγμή, ναι κάνεις κάτι το οποίο σε ικανοποιεί» [Σ.3]. «κι όσο περισσότερο μπορώ και τους μεταδίδω, τόσο πιο γεμάτος νιώθω κι ότι κάνω και το έργο που (γέλιο), που έχω αναλάβει και έβαλα εγώ στον εαυτό μου πιο σωστά» [Σ.12], «πάρα πολύ ευχάριστο χρόνο, δηλαδή είναι απ' τα κομμάτια που απ' αυτό που αφιερώνεις χρόνο και όταν τελειώνει ας πούμε είσαι γεμάτος», [Σ.9],

«συναισθηματικά είμαι πολύ χαρούμενος» [Σ.12], «εννοείται ότι πάντα είναι ευχάριστα η ώρα» [Σ.13]).

Ένα άλλο σημαντικό στοιχείο που εντοπίστηκε στα λεγόμενα των πατεράδων είναι ότι τους βοηθάει να ξεφεύγουν από την καθημερινότητα, να έχουν ενός είδους απόδραση από τις έγνοιες και να ξεχνιούνται, με θετικό αποτέλεσμα στην ψυχολογία τους («Με βοηθάει ψυχολογικά ξεχνιέμαι, δηλαδή απ' τα προβλήματα όλα αυτά που έχουμε σίγουρα έχουμε προβλήματα όλοι, ξεχνιέμαι, κάνω το κενό μου» [Σ.8], «ξεφεύγεις από τα προβλήματα, ξεφεύγεις απ' τις σκοτούρες, ανακαλύπτεις έναν καινούργιο κόσμο που δεν ξέρεις ή τέλος πάντων δεν θυμάσαι όταν βλέπεις ένα παιδάκι» [Σ.13], «εε είναι αυτό της αποσυμπίεσης» [Σ.15]).

Ένα ακόμη στοιχείο που αναφέρθηκε είναι ότι ο πατέρας βλέπει στις αντιδράσεις του παιδιού του κατά το παιχνίδι μια προβολή του εαυτού του. Το παραπάνω στοιχείο τον βοηθάει να βελτιώνεται. Χαρακτηριστικό είναι το παρακάτω απόσπασμα: «εεε βλέπεις ότι η συμπεριφορά σου σαν μπαμπάς μέσα σε ένα παιχνίδι αυτόματα αντικατοπτρίζεται στην συμπεριφορά του παιδιού. Αν δηλαδή εσύ αρχίζεις, αυτό που έλεγα πριν ότι νευριάζεις λίγο παραπάνω γιατί δεν καταλάβανε τους κανόνες ή γιατί πρέπει να το ξανά εξηγήσεις και αρχίζεις και χάνεις σε εισαγωγικά τον έλεγχο και δεν το εξηγήσεις ξανά και ξανά και ξανά ήρεμα αυτόματα βλέπεις ότι το, θα δεις ότι το παιδί εε θα αρχίσει να κάνει το ίδιο δεν θα 'χει την υπομονή να αντλήσει...» [Σ.1].

Η αυτοβελτίωση και η αυτογνωσία, που αναφέρθηκαν παραπάνω, οδηγούν και στην ανάπτυξη και την καλλιέργεια αρετών όπως η υπομονή και η συμπόνια («Εμένα με βοηθάει στο να καταφέρνω και 'γω να διαχειρίζομαι λίγο την εε την υπομονή μου,» [Σ.1]., «αυτόν, σε βοηθάει να γίνεις καλύτερος στην επικοινωνία. Σε βοηθάει να γίνεις πιο κατανοητικός, πιο συμπνετικός εεε υπομονετικός, πάρα πολλά πράγματα» [Σ.6], «Πόσο γίνεσαι καλύτερος στην ανατροφή ενός παιδιού» [Σ.7], «με, χωρίς να νευριάζεις,

χωρίς να χάνεις την υπομονή σου, σε δοκιμάζουν αυτά όλα γενικά» [Σ.11], «Λάθη ενδεχομένως που μπορεί να κάνει κι ο γονιός με μια λανθασμένη αντίδραση ή μια λανθασμένη κίνηση» [Σ.13]).

Τέλος, σύμφωνα με το παρακάτω απόσπασμα, το παιχνίδι με το παιδί βοηθάει στην ανάπτυξη καλύτερης επικοινωνίας από μέρους του πατέρα (*«βοηθάει και εμένα μες στη μεταξύ μου επικοινωνία με το παιδί» [Σ.2]).*

5.3.3. Θέμα Γ3. Σημασία του Παιχνιδιού

Συμπερασματικά, (στο τέλος της συνέντευξης, όταν ρωτήθηκαν οι πατεράδες τι τελικά σημαίνει το παιχνίδι) τα στοιχεία που προκρίθηκαν ήταν αυτά της χαράς, της μάθησης και του δεσίματος.

Βασικό στοιχείο του παιχνιδιού, όπως αναφέρουν οι πατεράδες είναι αυτό της χαράς και της ψυχαγωγίας (*«Είναι ψυχαγωγία» [Σ.6], «Αγάπη και χαρά νομίζω» [Σ.10], «Μια ευχάριστη ώρα και για τους δυο, και για το παιδί και για τον γονιό» [Σ.13]).*

Επιπλέον, όπως αναφέρθηκε και παραπάνω, το στοιχείο του δεσίματος και της δημιουργίας αναμνήσεων τόσο για τον πατέρα όσο και για το παιδί είναι σημαντικά (*«Εεε είναι ότι, πιο σημαντικό ότι μοιράζομαι στιγμές, δημιουργώ εικόνες και αναμνήσεις» [Σ.12], «δημιουργικό χρόνο με τα παιδιά μου» [Σ.2], «σε φέρνει πιο κοντά πάρα πολύ, φτιάχνεις τη σχέση σου μαζί τους» [Σ.11], «τελικά είμαι, να χτίσεις μια υγιή σχέση εμπιστοσύνης εε με το παιδί σου...» [Σ.7]).*

Η σημασία της επικοινωνίας με το παιδί επίσης, τονίστηκε ως κάτι που προέρχεται από το παιχνίδι (*«Ε μαθαίνουμε ο ένας τον άλλον» [Σ.4], «Να μιλήσεις την δική τους γλώσσα. Να βρεις διαύλους έτσι επικοινωνίας μέσα από κάτι, μέσα από κάτι. Να τους μάθεις κανό, να μα, να τους εντρυφήσεις, να εντρυφήσεις στα παιδιά σου κανόνες, χωρίς ποινές. Να πάρεις ένα εί, να πάρεις και να δώσεις αγάπη...ότι το καταλαβαίνεις και το αισθάνεσαι.» [Σ.5]).*

Παράλληλα, η δημιουργικότητα (*«Να μάθει να, να κάνεις ένα δημιουργικό παιχνίδι, να βάζεις το μυαλό σου να σκεφτεί ας πούμε, κάπως έτσι ή τους μυς σου να δουλέψουνε, κάπως αυτά θέλω να... περάσω.» [Σ.7]*), η μάθηση - εκπαίδευση και η διαπαιδαγώγηση (*«Εεε το παιχνίδι είναι ουσιαστικά μια εκπαίδευση. Εκπαίδευση και σαν γονιός, εκπαίδευση και σαν παιδί, εκπαίδευση και σαν μια μικρή κοινωνία» [Σ.1], «Είναι αγωγή» [Σ.6], «Να μάθει να, να κάνεις ένα δημιουργικό παιχνίδι, να βάζεις το μυαλό σου να σκεφτεί ας πούμε, κάπως έτσι ή τους μυς σου να δουλέψουνε, κάπως αυτά θέλω να... περάσω.» [Σ.7]*), αναφέρονται επίσης ως σημαντικές.

Δεν είναι τυχαίο ότι ένας πατέρας ανέφερε ότι το παιχνίδι είναι ένα από τα βασικά δικαιώματα των παιδιών (*«Ότι είναι βασικό, δηλαδή έχει βγει απ' την Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ ως βασικό ανθρώπινο δικαίωμα του παιδιού, βασικό όμως..... Γιατί τα διαχωρίζει ο ΟΗΕ αυτά και το παιχνίδι είναι βασικό δικαίωμα του παιδιού, αυτό» [Σ.11]*).

Οι πατεράδες συμπερασματικά έδωσαν απαντήσεις που περιλαμβάνουν όλα τα θετικά στοιχεία που είχαν προαναφέρει για τα οφέλη από το παιχνίδι (ενδεικτικά *«Εε... τα περισσότερα τα έχουμε αναφέρει, τα αντανakλαστικά που βελτιώνονται, η κατάσταση που σίγουρα θα βελτιωθεί του παιδιού, σίγουρα μπορεί να βελτιωθεί και ενός γονιού που θα πρέπει να αποκτήσει δυνάμεις, υπομονή... να δώσει αγάπη για να πάρει αγάπη, όλα αυτά» [Σ.13], «.. Από προσωπική επαφή, από να του, να δείξεις την αγάπη σου, να κερδίσει την αγάπη σου, εε όλα ότι μπορεί το παιδί να το βοηθήσει να αναπτυχθεί, ότι το, να το βοηθήσει να αναπτυχθεί είτε σωματικά, είτε συναισθηματικά, εεε το, μέσα απ' το παιχνίδι δηλαδή έρχονται όλα αυτά έτσι; ... οπότε το παιχνίδι είναι ουσιαστικά όλα αυτά τα πράγματα που θα βοηθήσουν το παιδί να γίνουνε, να γίνει και σωστό, και σωστός άνθρωπος αλλά και να αντιληφθεί τι γίνεται γύρω του έτσι; Να μάθει πράγματα, όλα αυτά τα πράγματα» [Σ.15]*).

5.3.4. Θέμα Γ4. Παράγοντες που Επηρεάζουν Θετικά το Παιχνίδι μεταξύ Πατέρα και Παιδιού

Ένας σημαντικός παράγοντας που επηρεάζει θετικά το παιχνίδι είναι η ύπαρξη ή μη ελεύθερου χρόνου (*«ένας σημαντικός παράγοντας είναι ο ελεύθερος χρόνος ... η ελεύθερη, η μέρα ήτανε άδεια σήμερα από υποχρεώσεις, νομίζω δεν έχεις κάτι καλύτερο να κάνεις από το να παίζεις με τα παιδιά» [Σ.1], «Θετικά είναι ο ελεύθερος χρόνος» [Σ.5]*) και η καλή διάθεση του παιδιού (*«όταν είναι κι αυτός συνεργάσιμος νομίζω» [Σ.3], «η διάθεση της ε της Αρετής είναι κατά κύριο λόγο» [Σ.4], «Το παιδί το ίδιο» [Σ.6], «Γενικά το παιδί κάθε μέρα όπως σας είπα, η πρώτη του κουβέντα είναι πάμε να παίξουμε, οπότε δεν σου δίνει και πολλά περιθώρια να έχεις κακή διάθεση» [Σ.6], «όταν την βλέπεις να ανταποκρίνεται» [Σ.7], «χαράς έτσι με κοιτάει μες τα μάτια, κουνάει τα χέρια για να τον πάρω, για να ξεκινήσει, ή θέλει ξέρω 'γω να μπουσουλήσει και χτυπάει τα χέρια του» [Σ.8], «η ίδια η διάθεση του μικρού» [Σ.9], «Αν τον βλέπω κι αυτόν ότι του αρέσει κάτι,» [Σ.11]).*

Σε πολλές περιπτώσεις οι πατεράδες ανέφεραν ότι δεν χρειάζεται απαραίτητα κάτι να τους επηρεάσει θετικά για να παίξουν με τα παιδιά τους, καθώς το παιχνίδι προκύπτει φυσικά, πηγαία, αυτόματα (*«οπότε όλο αυτό το έχεις στο μυαλό σου και θέλεις να το κάνεις, είναι πηγαίο» [Σ.7], «Κοιτάχτε επειδή δεν βαριέμαι να ασχοληθώ με τα παιδιά σε οποιαδήποτε κατάσταση και να 'μαι, έχω πάντα αυτή τη διάθεση, δηλαδή θέλω να το ζήσω με τα παιδιά ειδικά σ' αυτή, θέλω να αποκτήσουνε έτσι εμπειρίες, εικόνες μαζί, δεν χρειάζομαι κάτι ιδιαίτερο για να πω ότι είμαι θετικός και εε... να το θέλω περισσότερο ας πούμε.» [Σ.12], «Εε και που τη βλέπω εε (γέλιο) μου αρκεί, εε δεν χρειάζεται δηλαδή να έχω κάποιον άλλο παράγοντα. Ε με το που τη δω, από το πρώτο ζύπνημα που θα τη δω θέλω να είμαι μαζί της» [Σ.14], «Εεε ναι. Καταρχήν και μόνο ότι*

θα συναναστραφώ με το παιδί από μόνο του είναι κάτι που μου δίνει κίνητρο έτσι;» [Σ.15]).

Κλείνοντας, οι συνθήκες, όπως ο καλός καιρός και το κατάλληλο περιβάλλον, είναι παράγοντες που μπορεί να επηρεάσουν θετικά τον πατέρα για παιχνίδι («Εε να ας πούμε χτες που ήτανε η μέρα του Πάσχα και πήγαμε έτσι στο εξοχικό κι ήταν κι οι γονείς μου, οι παππούδες δηλαδή των μικρών, εε είχε πάρα πολύ ωραία μέρα, η διάθεση» [Σ.15]).

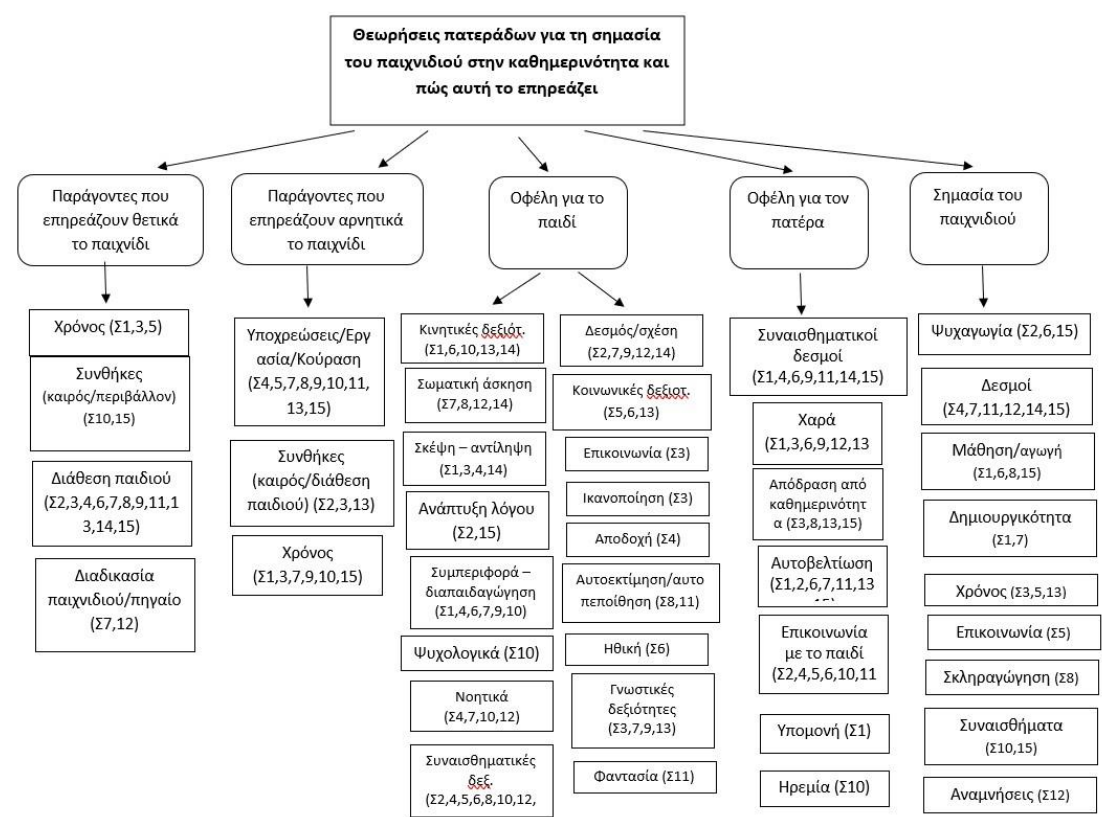
5.3.5. Θέμα Γ5. Παράγοντες που Επηρεάζουν Αρνητικά το Παιχνίδι μεταξύ Πατέρα και Παιδιού

Οι παράγοντες που δρουν αρνητικά είναι σε γενικές γραμμές οι ίδιοι που δρουν θετικά. Βασικός παράγοντας είναι η έλλειψη χρόνου («Χρονική πίεση υπάρχει εννοείται και υποχρεώσεις τις οποίες όμως δεν είναι ότι δεν υπάρχει η διάθεση είναι ότι δεν μου αφήνουνε χρόνο» [Σ.3], «Ο χρόνος είναι το κύριο, ναι, νομίζω.» [Σ.10], «Το ωράριο είναι ο πιο βασικός παράγοντας» [Σ.13]).

Ένας άλλος παράγοντας είναι οι υποχρεώσεις και οι έγνοιες που συνήθως συνδέονται με την δουλειά («ο σημαντικότερος παράγοντας είναι οι συνθήκες εε που προέρχονται απ' το την εργασία. Δηλαδή αν είσαι κουρασμένος απ' την προηγούμενη μέρα της δουλειάς ή αν υπάρχει στο πρόγραμμα να κάνεις κάποια δραστηριότητα, εεε δουλειάς είτε στο σπίτι, είτε στο χωράφι, είτε οπουδήποτε.» [Σ.1], «την πίεση της εργασίας.» [Σ.4], «παράγοντες είναι η εργασία» [Σ.5], «: Εεε όταν ε πε, δεν μπορώ να αφήσω την δουλειά μου, ας πούμε αν γίνει κάτι και χρειάζεται να, δεν είμαι διαθέσιμος, οπότε δεν μπορώ να παίζω καθόλου» [Σ.7], «πολλές υποχρεώσεις» [Σ.9], «Εεε αυτό συνήθως είναι, η δουλειά δηλαδή είναι αυτό που θα μου χαλάσει, θα μου χαλάσει,» [Σ.15]).

Παράλληλα με τα ζητήματα της εργασίας αρνητική επίδραση έχουν και η κούραση, η εξάντληση και οι αντοχές του πατέρα («Ε η κούραση κυρίως της καθημερινότητας με προβλήματα, αυτά γίνονται ας πούμε, που είναι εκτός σπιτιού που πολλές φορές δεν μπορούμε να απομονώσουμε.» [Σ.4], «δεν είχα δύναμη να παίζω.» [Σ.7], «δεν έχω την όρεξη, θέλω να κοιμηθώ,» [Σ.8], «σίγουρα η κούραση» [Σ.10], «Η δουλειά είναι θέμα κούρασης» [Σ.11]).

Σε κάποιες μόνο περιπτώσεις αναφέρθηκαν οι συνθήκες (καιρός) και η διάθεση του παιδιού («Ε τώρα η συμπεριφορά του ναι 'ντάζει καμιά φορά όταν γκρινιάζει πάρα πολύ ή όταν εε μπορεί στιγμιαία να του πω δεν θέλω να παίζω μαζί σου» [Σ.3]).

Εικόνα 3: Εννοιολογικός χάρτης 3^{ου} θεματικού άξονα

5.4 Θεματικός άξονας 4: Επιρροές από τον Πατέρα - Εσωτερικό Μοντέλο

Το τέταρτο ερευνητικό ερώτημα εξετάζει τον τρόπο που οι συμμετέχοντες μπαμπάδες αντιλαμβάνονται τη σημασία των επιρροών που έχουν από το παιχνίδι με τον δικό τους πατέρα.

Σχετικά με αυτό το ερώτημα ανιχνεύτηκαν τα ακόλουθα θέματα:

Δ1. Παιχνίδια που έπαιζαν οι μπαμπάδες με τον δικό τους πατέρα

Δ2. Επιρροές από το παιχνίδι με τον πατέρα τους

Δ3. Στοιχεία του πατέρα που απορρίπτουν

Δ4. Στοιχεία του πατέρα που υιοθετούν

5.4.1. Θέμα Δ1. Παιχνίδια που Έπαιζαν οι Μπαμπάδες με τον δικό τους Πατέρα

Τα παιχνίδια που αναφέρονται ότι έπαιζαν οι μπαμπάδες της έρευνας με τον δικό τους πατέρα, σε γενικές γραμμές είναι παρόμοια με αυτά που παίζουν σήμερα οι ίδιοι με τα δικά τους παιδιά. Αναφέρθηκαν τα επιτραπέζια, το ποδήλατο, το σκάκι, το πινγκ-πονγκ, το ποδόσφαιρο, οι κατασκευές, τα σωματικά παιχνίδια μέσα στο σπίτι και οι αγκαλιές («καθόμασταν στο χαλί και λέγαμε και κάναμε ότι πλακωνόμασταν» [Σ.3], «Μας έπαιρνε στα χέρια του, έπαιζε, μας έπαιζε, αλλά δεν έπαιζε μαζί μας παιχνίδια, μας έπαιζε, δηλαδή πως να το πω τώρα; Μας έπαιρνε στα χέρια του, μας έπαιρνε αγκαλιά, μας έκανε, αλλά δεν ασχολιότανε πολλές ώρες μαζί μας. Ως μικρό τουλάχιστον ... έλεγε διάφορα πως να το πω; Ταχταρίσματα;» [Σ.9])

Επίσης, αναφέρθηκαν διάφορες ασχολίες, που ενώ μπορεί να μην αποτελούν παιχνίδι, παρουσιάζονται ως παιγνιώδεις δραστηριότητες, που στην ουσία κάλυπταν την ανάγκη για παιχνίδι μεταξύ παιδιού και μπαμπά, όπως το ψάρεμα ή οι ορισμένες εργασίες στην ύπαιθρο («Τι, το να πάμε για ψάρεμα μαζί δεν είναι παιχνίδι» [Σ.5], «Ναι. Πιο μετά επειδή ήμασταν σε κτήμα έξω, ήταν τα παιχνίδια με την φύση, εκεί με τα ζώα, με τον πατέρα μου πήγαινα ποτίζαμε, ταΐζαμε, δηλαδή πιο πολύ διαδικαστικά ...

Ήτανε στο κομμάτι της δουλειάς του, ας πούμε να δούμε τα ζώα που τάζε ή κάποιες σφεντόνες ή να πιάσουμε φωλιές με βοηθούσε, εκεί πέρα στο αγροτικό κομμάτι» [Σ.7]).

Μερικοί από τους συμμετέχοντες ανέφεραν κάποιες αχνές αναμνήσεις από το παιχνίδι με τον πατέρα τους, χωρίς όμως να τους έχουν αποτυπωθεί συγκεκριμένες, εικόνες κι εμπειρίες. Χαρακτηριστικά παρατίθεται το παρακάτω απόσπασμα: «Εμ ξέρω ότι έπαιζα μαζί του. Αλλά το να το θυμάμαι, να το θυμάμαι- θυμάμαι ως αίσθηση την έχω, ως, επειδή κατά καιρούς ξέρω 'γω όντως το συζητάς και μεταφέρεται αυτό το ξέρω. Ως αίσθηση το έχω αλλά δεν θυμάμαι, δεν θυμάμαι συγκεκριμένα πράγματα» [Σ.3].

5.4.2. Θέμα Δ2. Επιρροές από το Παιχνίδι με τον Πατέρα τους

Ένα ενδιαφέρον στοιχείο που προέκυψε από την ανάλυση των συνεντεύξεων, είναι ότι ακόμα και στις περιπτώσεις που δεν το δηλώνουν ρητά οι συμμετέχοντες, σε κάποιες περιπτώσεις, από τις αφηγήσεις φαίνεται ότι ακολουθούν τα ίδια παιχνίδια ή είδη παιχνιδιών που έπαιζαν με τους πατεράδες τους. Για παράδειγμα ο [Σ.12] αναφέρει «δεν ξέρω αν είναι τυχαίο ή όχι, πάντως κι εμένα ένα από τα παιχνίδια που θυμάμαι ας πούμε ήταν να παλεύω με τον πατέρα μου ας πούμε στο κρεβάτι τότε όταν ήμουν πιο μικρός, οπότε αυτό αρέσει και πολύ στα παιδιά, αυτό είναι ένα από τα πράγματα που κάνουμε, τρελαίνονται.» και όντως από τις περιγραφές των παιχνιδιών διαπιστώνεται ότι αυτό ισχύει.

Επίσης, ο [Σ.7] αναφέρει ότι τα παιχνίδια που έπαιζε με τον πατέρα του μοιάζουν με αυτά που παίζει ο ίδιος με τα παιδιά του («σίγουρα ο πατέρας μου με τα γαργαλητά, που με γαργάλαγε τέτοια, που μέσω του παιχνιδιού το 'κανε αυτό συχνά, οπότε το κάνω κι εγώ, οπότε αυτό το στοιχείο το 'χει ο πατέρας μου. Δηλαδή να μου φυσάει την κοιλιά, να με, αν έχω, να με ανεβοκατεβάξει, αυτά τα κάνω κι εγώ, τα θυμάμαι ότι τα 'κανε κι ο πατέρας μου σε μένα, τώρα δεν το 'πα πριν, αλλά τώρα το θυμάμαι»).

Παρόμοια ο [Σ.10] αναφέρει για τα παιχνίδια με τον πατέρα του: *«αν επανέλθω και σκάκι που έλεγα ότι παίζουμε με τον δικό μας, παίζαμε με τον μπαμπά, δηλαδή κι εγώ από ‘κει έμαθα σκάκι, τώρα ποδόσφαιρο στον κήπο που ‘ναι κι ο ίδιος κήπος, παίζαμε και μάλιστα εκεί παίζαμε και μαζί και με την αδελφή και με τον αδελφό πολλές φορές», ενώ για τα παιχνίδια με το δικό του παιδί ισχύουν παρόμοια «ίσως και παιχνίδια έτσι στον κήπο, έχουμε μεγάλο κήπο οπότε κάποιες φορές παίζουμε έξω, μπορεί να είναι κάτι με μπάλα ή κάτι με τα αυτοκινητάκια του... που του αρέσει πολύ και το ‘χουμε παίζει επανειλημμένα, μπράβο τώρα μου ‘ρθε στο μυαλό, είναι το σκάκι, το οποίο ήθελε να το παίζουμε».*

Αντίθετα, αν και μπορεί να μην ανέφεραν ότι δρουν αντίθετα με τον πατέρα τους, από κάποιες αφηγήσεις αυτό καθίσταται φανερό. Για παράδειγμα, ο [Σ.8] αναφέρει αφενός ότι με τον πατέρα του δεν είχε παίξει ποτέ (*«Εεε πολύ καλός άνθρωπος, τέρας μορφώσεως αλλά στο παιχνίδι δεν το είχε, δεν είχαμε παίξει ποτέ δεν έχουμε ανταλλάξει μπίλια, ναι δεν έχουμε πάει κούνιες, όπως το ‘πα δεν έχουμε ανταλλάξει μπίλια δεν θυμάμαι ποτέ να ‘χω παίξει με τον πατέρα μου.»*) και αφετέρου ότι ίδιος προσπαθεί για το ακριβώς αντίθετο (*«Ναι μέχρι και σήμερα εγώ πιστεύω ότι το ‘χω, δηλαδή προσπαθώ να μην χαλάσω σε κανέναν χατίρι, προσπαθώ να μην λέω όχι ποτέ, ακόμα και στη δουλειά μου, ακόμα και στους φίλους μου, προσπαθώ να μη λέω όχι και προσπαθώ να τα πω σε μένα»*) και το αποδίδει αυτό στην ανασφάλεια που απέκτησε από το ότι δεν είχε μάθει να παίξει με άλλους (*«Μέχρι να φτάσω στο επίπεδο που να μπορώ να παίζω με άλλα παιδιά έτσι; Θεωρώ ότι μπορεί να μην το θυμάμαι, ας πούμε σαν, γιατί η ηλικία είναι πάρα πολύ μικρή, αλλά θεωρώ σίγουρα επηρεάζει και μετά όταν θα φτάσεις σε σημείο να παίζεις με άλλα παιδιά νομίζω ότι είσαι φοβισμένος, ότι προσπαθείς να μην κάνεις κάτι, μπορεί να μην χαλάσεις το χατίρι σε κανέναν, να μην*

κάνεις κάτι που θα ενοχλήσεις, μήπως σε σταματήσει ο άλλος να σε κάνει παρέα, γιατί δεν έχεις μάθει να κάνεις παρέα, έχεις μια ανασφάλεια.»).

Παρόμοια ο [Σ.7] αναφέρει: *«θα ήθελα περισσότερη συμμετοχή, ότι προσπαθώ να την βάλω κι εγώ. Αυτό που προσπαθώ να κάνω τώρα είναι να φέρω το, το παιδί πιο κοντά λίγο σε σχέση με το παραμύθι, με το διάβασμα, να εε, να γίνει βίωμα από μικρό ως πούμε».*

Υπάρχουν ακόμα αναφορές ότι έχουν τα ίδια παιχνίδια με τα οποία έπαιζαν με τον πατέρα τους και τώρα παίζουν με τα παιδιά τους (*«ας πούμε μ' αυτό που λέμε τώρα με τα παιδιά, που και 'κει είχαμε και μπασκέτα και πολύ χώρο για τρέξιμο, για, για διαφόρων ειδών παιχνίδια, εε παίζαμε πάρα πολύ με playmobil, λέγκο και όλα αυτά, εεε ακόμα δηλαδή έχουμε κάποια παιχνίδια τα οποία τα 'χουν πάρει τα παιδιά μας» [Σ.15]).*

Τέλος, ως γενικό συμπέρασμα από τις εμπειρίες των πατεράδων με τους δικούς τους πατέρες είναι ότι οι τελευταίοι δεν είχαν αρκετό χρόνο για να ασχοληθούν με το παιχνίδι των παιδιών (*«Ο πατέρας μου εργαζότανε ολημερίς κι ολονυχτίς», [Σ.2], «Η σχέση μου ήταν πολύ καλή με το μπαμπά μου σαν παιδί. Ε ήτανε... κι αυτός αρκετές ώρες εργαζόμενος, αλλά τις ώρες που είχε ελεύθερες στο σπίτι ασχολιότανε πάρα πολύ με μένα και την αδελφή μου, ήμασταν δυο αδέλφια. Είχαμε πάρα πού καλή επαφή όταν η αδελφή μου ήταν μικρή. Ήθελε πάντα να παίζει μαζί μας και προσπαθούσε πάντα ο άνθρωπος, απλά δεν είχε όλη αυτή τη ενδελεχή προσέγγιση που έχουμε εμείς οι πιο νέοι ως πούμε» [Σ.6], «δεν θα καθόμασταν με τον πατέρα μου να κάνουμε παιχνίδι τώρα, τι να σου πω; Να λύσουμε πάζλ ή δεν ξέρω γω τι, να παίζουμε ή κάτι τέτοιο.» [Σ.7]).*

5.4.3. Θέμα Δ3. Στοιχεία που Απορρίπτουν από το Παιχνίδι με τον Πατέρα τους

Υπάρχουν στοιχεία από τους πατεράδες των συμμετεχόντων που οι τελευταίοι απορρίπτουν στο δικό τους παιχνίδι. Το βασικό στοιχείο είναι ότι οι παλιότεροι πατεράδες δεν έπαιζαν αρκετά με τους ίδιους και αυτό δεν επιθυμούν να το κάνουν,

καθώς θέλουν να ασχολούνται περισσότερο με τα παιδιά τους και να παίζουν μαζί τους («Όχι, δεν, δεν παίζαμε, δεν παίζαμε.», «οπότε αυτό είναι κάτι που δεν θέλω να περάσω κι εγώ στη δική μου σχέση με τα παιδιά ... προσπαθώ εε να ξεκλέψω χρόνο από τις υπόλοιπες δραστηριότητες μου έτσι ώστε να τις αφιερώσω αποκλειστικά στα, με τα παιδιά» [Σ.2], «Ε ήτανε απόμακρος, δηλαδή όχι απόμακρος ήταν, ήταν, δεν ήταν τόσο κοντά στην οικογένεια όσο είμαι εγώ τώρα ας πούμε παράδειγμα. Δεν ήταν απόμακρος, λάθος έκφραση ήτανε, απλά έλειπε απ' το σπίτι όλη την ώρα αυτό» [Σ.5], «θα ήθελα περισσότερη συμμετοχή, ότι προσπαθώ να την βάλω κι εγώ. Αυτό που προσπαθώ να κάνω τώρα είναι να φέρω το, το παιδί πιο κοντά λίγο σε σχέση με το παραμύθι, με το διάβασμα, να εε, να γίνει βίωμα από μικρό ας πούμε.» [Σ.7]).

Επίσης, απορρίπτουν κάποιες ανασφάλειες που είχαν οι δικοί τους πατεράδες σε σχέση με το παιχνίδι και την ασφάλειά του («Εεε σου είπα αυτή η ανασφάλεια που υπήρχε ως προς τη σωματική ακεραιότητα. Όχι ότι δεν την κρατάω. ... Αναγνωρίζω στοιχεία του πατέρα μου στις σκέψεις μου, όχι στο παιχνίδι με το παιδί. Έχω... διαλέξει μια άλλη διαδικασία κι αυτό επειδή ήμουν κριτικός απέναντι στη σχέση, ε στην σχέση που 'χα με τον πατέρα μου στο παιχνίδι» [Σ.6]) ή και το αντίθετο («Ναι, ας πούμε κάποιες φορές σκέφτομαι ότι δεν δίνουν πολύ σημασία, στην γενιά την δικιά μας ας πούμε, δεν δίνουν πολύ σημασία στην ασφάλεια του παιδιού.» [Σ.11]).

Άλλα στοιχεία που απορρίπτονται είναι κάποια σοβαρότητα ή μορφή σοβαροφάνειας στο παιχνίδι («Εε ναι. Ναι, ναι υπάρχουνε, υπάρχουνε και υπάρχουνε και γιατί ήτανε αυστηρός χωρίς λόγο ο πατέρας μου, αλλά και γιατί οι γνώσεις μου ως δάσκαλο με βοήθησαν να καταλάβω τι έπρεπε να κάνω» [Σ.9]) ή συμπεριφορές που δεν ήταν αρεστές («Ναι, 'ντάξει ίσως να, εκνευρισμός, τώρα δεν είμαι σίγουρος αν αυτό το συνδέω βέβαια με το παιχνίδι, αλλά γενικά σίγουρα δεν βοηθάνε τα νεύρα, δηλαδή αυτό το ότι όταν, ίσως αν χάσεις να χαλάει η διάθεση και να είσαι» [Σ.10], «Είμαι, είμαι,

είμαι νομίζω, είμαι νομίζω πολύ πιο υπομονετικός που δεν ήταν τόσο όσο εγώ, έτσι νομίζω. Εε... αυτό, την υπομονή νομίζω» [Σ.13]).

5.4.4. Θέμα Δ4. Στοιχεία του Πατέρα που Υιοθετούν

Από τα στοιχεία που υιοθετούν ή έχουν επιρροές είναι η καλή διάθεση του πατέρα, η προσπάθειά του να δημιουργήσει μια ευχάριστη νότα («Ίσως τραγούδια ή τέλος πάντων όλα αυτά τα καλοπιάσματα που κάνουν οι γονείς σίγουρα στο παιδί, το έκανε και ο πατέρας μου και η μητέρα μου. Να, να, να δημιουργήσει μια ευχάριστη ατμόσφαιρα, να του τραγουδάς σε ότι κάνεις [και τώρα] .. Και όταν παίζουμε με τα κουκλάκια της εε προσποιούμαστε ότι τραγουδάνε και στη ζωγραφική τραγουδάμε» [Σ.13]) και να κάνει τα παιδιά χαρούμενα («Γενικά κρατάω την προσπάθεια του να μας κάνει να γελάμε, να το απολαμβάνουμε και αυτό προσπαθώ να περάσω κι εγώ. Δεν ήμασταν ποτέ στο, δεν είχα μάθει ποτέ προσωπικά να μου λέει, δεν θυμάμαι ποτέ να μου λέει πρέπει οπωσδήποτε να κερδίσεις ή μην χάσεις γιατί θα σε μαλώσω, γιατί θα σου κάνω το 'να τ' άλλο. Εε προσωπικά ήτανε το μόνο παίζετε και διασκεδάστε αυτό τίποτα άλλο ... Ναι. Θεωρώ ότι υπάρχουνε πάρα πολλά στοιχεία ναι. Εε το σημαντικότερο θεωρώ ότι είναι αυτό, ότι δεν παίζουμε για να κερδίσουμε ή να χάσουμε, παίζουμε για να διασκεδάσουμε και παίζουμε για να αποκομίσουμε μόνο τα θετικά και όχι τα αρνητικά ενός παιχνιδιού» [Σ.1], «Ναι, ναι όταν κοιμάμαι έρχεται να με ζυπνήσει, να με πειράζει και της κάνω ακριβώς το ίδιο πράγμα, αυτό» [Σ.4]).

Επιπλέον, η τάση του πατέρα να εξηγεί στο παιδί πράγματα, ώστε να κάνει το παιχνίδι μια εμπειρία μάθησης («Ένα πράγμα που έχω πάρει απ' τον πατέρα μου ας πούμε, είναι να του εξηγώ πράγματα τα οποία, » [Σ.9]), καθώς επίσης και χαρίσματα όπως η υπομονή («η υπομονή ίσως σαν, σαν μια διαδικασία ας πούμε που χρειάζεται έτσι; Δηλαδή νομίζω ότι το να έχει υπομονή ένας μπαμπάς ας πούμε με το παιδί του είναι πολύ σημαντικό, γιατί οπωσδήποτε κάποια από τα, ειδικά για αυτά τα πιο εε δομημένα

παιχνίδια που θα παίζει κανείς, οπωσδήποτε οι μικροί παίκτες θέλουνε κάποιο χρόνο να το καταλάβουνε, άλλοι θα το... καταλάβουν κατευθείαν, θα θέλουν να παίζουνε πολύ, άλλοι θα το βαριούνται δεν θα, γενικά χρειάζεται μια υπομονή» [Σ.10]).

Τέλος, κάποιοι από τους συμμετέχοντες αναγνωρίζουν ότι έχουν υιοθετήσει συμπεριφορές παρόμοιες με εκείνες των πατεράδων τους και τις οποίες αντιμετωπίζουν με κριτική διάθεση («Ένα πράγμα νομίζω είναι, το 'χω συζητήσει έτσι με την σύζυγο, ότι κάποιες φορές τα παίρνω σοβαρά τα πράγματα, πιο σοβαρά, δηλαδή έτσι όπως ήταν σοβαρός ο πατέρας μου ... Το κάνω κι εγώ» [Σ.11]).

Θεματικός άξονας 4: Επιρροές από τον Πατέρα - Εσωτερικό Μοντέλο

Εικόνα 4: Εννοιολογικός χάρτης 4^{ου} θεματικού άξονα

5.5 Κριτική Αποτίμηση Αποτελεσμάτων

Η θεματική ανάλυση των συνεντεύξεων και τα αποτελέσματα της, ανέδειξαν, ως ένα βαθμό, τη σημασία της συμμετοχής του πατέρα στο παιχνίδι του παιδιού αλλά και τη διαφοροποίηση της αλληλεπίδρασης των σύγχρονων πατεράδων με τα παιδιά τους αναλογικά με εκείνη των πατεράδων του παρελθόντος.

Παρότι το δείγμα ήταν μικρό, κατάφερε να αναδείξει τα χαρακτηριστικά του παιχνιδιού και προχώρησε και ένα βήμα παραπάνω σε έναν τομέα της αναπτυξιακής έρευνας που μελετάται τα τελευταία μόλις χρόνια, αυτόν της σχέσης πατέρα και παιδιού στο παιχνίδι. Συγκεκριμένα, από τα ευρήματα φαίνεται πως οι σύγχρονοι πατεράδες δεν περιορίζονται μόνο στο σωματικό παιχνίδι, εμπλέκονται συναισθηματικά με συνέπεια να δημιουργείται έντονος συναισθηματικός δεσμός ανάμεσα στο παιδί και τον πατέρα. Έχουν φαντασία, χιούμορ και ταυτόχρονα προσφέρουν ένα ασφαλές περιβάλλον παιχνιδιού.

Το παιχνίδι με τον μπαμπά είναι ενεργητικό, ευχάριστο, ανέμελο και ικανοποιεί και τις δυο πλευρές. Παρόλα αυτά, σύμφωνα με τα λεγόμενα των συμμετεχόντων, δε λείπουν και στιγμές έντασης και εκνευρισμού που αντιμετωπίζονται κατά βάση με ψυχραιμία, σωματική επαφή, συζήτηση και θέσπιση κανόνων με σεβασμό στο παιδί και τις ανάγκες του.

Αναζητώντας το τι πιστεύουν οι πατεράδες για τα οφέλη του παιχνιδιού με τα παιδιά τους, η ερευνήτρια διαπίστωσε πως αυτά είναι πολυάριθμα και δεν περιορίζονται μόνο στο παιδί ή στον πατέρα αλλά και στον μεταξύ τους δεσμό αφού το παιχνίδι γι' αυτούς είναι επικοινωνία, είναι σχέση, είναι αγωγή. Για τους παραπάνω λόγους, όποιοι κι αν είναι οι παράγοντες που δεν τους επιτρέπουν να αφιερώνουν όσο χρόνο θα ήθελαν στο παιχνίδι προσπαθούν, επηρεασμένοι από το ίδιο το παιδί και τη διάθεσή του, να τους βάλουν στην άκρη και να είναι καθημερινά παρόντες.

Είναι φανερό πως προσπαθούν να αφήσουν το αποτύπωμά τους στις αναμνήσεις του παιδιού/των παιδιών τους, αποτύπωμα που άφησαν ή δεν άφησαν αντίστοιχα οι δικοί τους πατεράδες.

5.6 Συζήτηση

Η παρούσα έρευνα μελέτησε, μέσα από την πραγματοποίηση 15 τηλεφωνικών συνεντεύξεων με πατεράδες, τις απόψεις, τις εμπειρίες, τις συμπεριφορές και τις υποκειμενικές θεωρήσεις που αφορούν στο παιχνίδι με τα παιδιά τους, ηλικίας μέχρι 6 ετών. Οι επιμέρους στόχοι ήταν να διερευνηθούν τα χαρακτηριστικά του παιχνιδιού, η μορφή και η συχνότητα, οι απόψεις τους για τα οφέλη και τη σημασία του παιχνιδιού, καθώς επίσης και οι επιρροές που έχουν οι ίδιοι από το παιχνίδι με τους δικούς τους πατεράδες.

5.6.1. 1^{ος} Θεματικός Άξονας

Τα συμπεράσματα από τις συνεντεύξεις με τους μπαμπάδες, που αφορούν στην περιγραφή του παιχνιδιού (μορφή, είδος, συχνότητα και επιλογές) έδειξαν ότι όλοι αφιερώνουν καθημερινά χρόνο στο παιχνίδι με τα παιδιά τους, με πολυάριθμα και ποικιλόμορφα παιχνίδια. Από τις απαντήσεις τους φαίνεται ότι το παιχνίδι ανάμεσα σε πατέρα και παιδί/ιά είναι κάτι που συμβαίνει φυσικά και αυθόρμητα και αποτελεί μια διαδικασία που γεμίζει και τους δύο με χαρά, ευχαρίστηση και ενθουσιασμό. Σε κάποιες περιπτώσεις οι μπαμπάδες αφήνουν να εννοηθεί ότι θα ήθελαν να παίζουν περισσότερο, αλλά υπάρχουν διάφοροι ανασταλτικοί παράγοντες οι οποίοι αναλύονται παρακάτω. Σύμφωνα με τα λεγόμενα των συμμετεχόντων, η έλλειψη υποχρεώσεων τα Σαββατοκύριακα, τους επιτρέπει να αφιερώνουν πολύ περισσότερο και εποικοδομητικότερο χρόνο στο παιχνίδι με το παιδί/ τα παιδιά τους, στοιχείο που ταυτίζεται με τα αποτελέσματα των Yeung και συνεργάτες, (2001).

Τα είδη παιχνιδιού που αναφέρθηκαν είναι όλων των ειδών, παιχνίδια με το σώμα ή αθλητικά (πετάγματα, πάλη, ποδήλατο, μπάσκετ κ.λ.π.), επιτραπέζια, συμβολικά παιχνίδια ή παιχνίδια ρόλων, παιχνίδια με διάφορα αντικείμενα (κούκλες, μπάλες, αυτοκινητάκια), κατασκευές (τουβλάκια), παιχνίδια σχετιζόμενα με τέχνες (μουσική, χορός), παιχνίδια στη φύση, αυτοσχέδια ή παιχνίδια εκπαιδευτικά.

Οι πατεράδες διαφοροποιούν το παιχνίδι, ανάλογα με την ηλικία του παιδιού και όταν έχουν παιδιά σε διαφορετικές ηλικίες, παίζουν διαφορετικά παιχνίδια με το καθένα. Αρέσκονται σε αυτοσχεδιασμούς και μπορούν να συνδυάζουν διαφορετικούς τύπους παιχνιδιών. Το τελευταίο αυτό στοιχείο είναι συμβατό με τη βιβλιογραφία, καθώς η ηλικία του παιδιού είναι καθοριστικός παράγοντας για την επιλογή παιχνιδιού. Για παράδειγμα, οι Lindsey και Mize (2001) ανέφεραν ότι όταν τα παιδιά είναι σε βρεφική ηλικία ασχολούνται σημαντικά περισσότερο με δραστηριότητες παιχνιδιού και συντροφιάς και κατόπιν διαφοροποιούνται σε παιχνίδια που περιλαμβάνουν

πειράγματα, πάλη, γαργαλητό και πετάγματα στον αέρα (Hossain, Roopnarine, Ismail, Hashmi, & Sombuling, 2007). Τα επιτραπέζια επιλέγονται για παιδιά μεγαλύτερης ηλικίας (Yeung, Sanberg, Davis-Kean, & Hofferth, 2001).

Παρόλ' αυτά υπάρχουν και κατηγορίες παιχνιδιών που αποφεύγονται ή δεν προτιμώνται από τους μπαμπάδες. Χαρακτηριστικά αναφέρθηκαν τα πολεμικά παιχνίδια ή παιχνίδια με όπλα, τα ηλεκτρονικά παιχνίδια, τα παιχνίδια που δεν κρίνονται ασφαλή για τα παιδιά ή ακόμα και αυτά που δεν ταιριάζουν στον ίδιο τον πατέρα ή δεν μπορεί να τα ακολουθήσει.

Οι πατεράδες δεν φαίνεται να διαφοροποιούν ιδιαίτερα το παιχνίδι τους ανάλογα με το φύλο του παιδιού / των παιδιών τους. Τόσο με τους γιούς όσο και με τις κόρες δείχνουν προτίμηση σε δυναμικά και σωματικά παιχνίδια. Το παραπάνω συμπέρασμα έρχεται σε αντίθεση με τους Lindsey και Mize (2001), οι οποίοι υποστηρίζουν ότι οι πατεράδες προτιμούν να παίζουν δυναμικά και σωματικά παιχνίδια με τα αγόρια, ενώ αντίθετα επιλέγουν παιχνίδια συναισθηματικής φύσης ή προφορικού λόγου με τα κορίτσια. Η διαφοροποίηση αυτή θα μπορούσε να οφείλεται στο ότι η έρευνα πραγματοποιήθηκε αφενός σε μικρό πληθυσμιακό δείγμα και αφετέρου αποκλειστικά στην Ελλάδα, ενώ η βιβλιογραφία αφορά μεγαλύτερα δείγματα και δεδομένα διαφορετικών γεωγραφικών και πολιτιστικών περιοχών.

Η έναρξη του παιχνιδιού πραγματοποιείται συνήθως με προτροπή του παιδιού, αλλά δεν λείπουν και οι περιπτώσεις που την αρχή κάνει ο πατέρας. Παρόμοια, και οι αποφάσεις για το ποιο παιχνίδι θα επιλεγεί, είναι τις περισσότερες φορές του παιδιού και πιο σπάνια αποφασίζει ή επηρεάζει τις αποφάσεις ο πατέρας.

5.6.2. 2^{ος} Θεματικός Άξονας

Κατά τη διάρκεια του παιχνιδιού φαίνεται πως υπάρχει αμοιβαία ευχαρίστηση, χαρά, ευδιαθεσία, κατά κύριο λόγο, έντονη ενεργοποίηση και ενθουσιασμός, καθώς

και αυτοπεποίθηση, στοιχεία που ταυτίζονται με τα ευρήματα των Fletcher και συνεργατών (2013), Parke (2017) και Ahnert και συνεργατών (2017).

Η ύπαρξη και αρνητικών συναισθημάτων όμως, από μέρους των παιδιών, όπως ο φόβος, ο εκνευρισμός και η επιφυλακτικότητα, στα οποία αναφέρθηκαν οι συμμετέχοντες, συνάδουν με τα αποτελέσματα των Grossmann και συνεργατών (2002) και Fletcher και συνεργατών (2013), οι οποίοι αναφέρονται κυρίως στον τρόπο διαχείρισης τέτοιων συναισθημάτων και στα οφέλη που αποκομίζουν τα ίδια τα παιδιά.

Οι συμμετέχοντες αναφέρθηκαν και στις εμπειρίες τους από συναισθηματικά ξεσπάσματα των παιδιών τους κατά τη διάρκεια του παιχνιδιού. Αυτά χαρακτηρίστηκαν από ήπιας μορφής αντιδράσεις χαράς ή δυσφορίας, έως και ιδιαίτερα έντονα μέχρι και σε βαθμό υστερίας. Εξισορροπητικοί μηχανισμοί αναφέρθηκαν κατά κύριο λόγο η ψυχραιμία, η συγκατάβαση, η συζήτηση, ο παρηγορητικός λόγος και η σωματική επαφή. Κατά τους Grossmann και συνεργάτες (2002), ο τρόπος που θα χειριστούν οι πατεράδες τέτοιες καταστάσεις είναι καθοριστικής σημασίας για την ανάπτυξη αισθήματος ασφάλειας και αποτελεί εγγύηση συνεργασίας.

5.6.3. 3^{ος} Θεματικός Άξονας

Τα οφέλη του παιχνιδιού που αναφέρθηκαν για το παιδί και τον πατέρα είναι πολλαπλά. Οι πατεράδες, όσον αφορά την ανάπτυξη του παιδιού, μίλησαν για πνευματική και νοητική ανάπτυξη, για σωματική ανάπτυξη και δύναμη, για συναισθηματική ανάπτυξη και για βελτίωση των δεξιοτήτων. Τα στοιχεία αυτά είναι συμβατά με τις θεωρητικές αναφορές των Erickson (1958) και Piaget (1952, όπ. αναφ. στο Sutton-Smith, 1966· 1962), οι οποίοι τονίζουν τον ρόλο του παιχνιδιού για τη νοητική ανάπτυξη των παιδιών και τη γενικότερη ανάπτυξη σε γνωστικό, συναισθηματικό, βιολογικό και κοινωνικό επίπεδο.

Επίσης, αναφέρθηκαν στον κοινωνικό χαρακτήρα του παιχνιδιού. Αντιμετωπίζουν το παιχνίδι ως μέσο κοινωνικοποίησης και ανάπτυξης του λόγου, ενώ παράλληλα αναγνωρίζουν τη σημασία και τον ρόλο που διαδραματίζει στη συμπεριφορά του παιδιού, στη θέσπιση και τήρηση κανόνων και ορίων και τη γενικότερη διαπαιδαγώγηση. Επιπλέον, αναφέρονται στον ευεργετικό του χαρακτήρα όσον αφορά την ψυχολογία του διδύμου πατέρα-παιδιού. Τα ευρήματα αυτά συνάδουν και με τη θεωρία, καθώς υπάρχει η άποψη ότι το παιχνίδι λειτουργεί ως μέσο κοινωνικής και συναισθηματικής έκφρασης (Elkind, 1983).

Μέσα από το παιχνίδι, το παιδί μαθαίνει να συμβιώνει, να αποδέχεται, να καταστρώνει στρατηγικές, να διαπραγματεύεται. Καλλιεργεί την αποδοχή, βελτιώνει την αυτοεκτίμησή του, ενώ παράλληλα κερδίζει ικανοποίηση. Οι διαδικασίες αυτές αποτελούν βασικά στοιχεία της αναπτυξιακής πορείας του παιδιού (Piaget (1952, όπ. αναφ. στο Feldman, 2010 ·1962).

Ιδιαίτερως τονίστηκε και η εκπαιδευτική αξία του παιχνιδιού. Σύμφωνα με τους Leseman και συνεργάτες (2001), το παιχνίδι είναι ένα θαυμάσιο μέσο μάθησης για τα παιδιά προσχολικής ηλικίας. Η θεωρία της Εποικοδομητικής Μάθησης υποστηρίζει ότι μέσα από το παιχνίδι, η περιέργεια και το ενδιαφέρον του παιδιού αυξάνονται και τα κίνητρα για μάθηση ενισχύονται (Cetin-Dindar, 2015).

Βασικό στοιχείο αναδείχτηκε και η δημιουργία συναισθηματικών δεσμών με τον πατέρα μέσω της αλληλεπίδρασης στο παιχνίδι. Αυτό είναι ένα σημείο το οποίο τονίστηκε ιδιαίτερα, καθώς οι συμμετέχοντες έκδηλα έκαναν φανερή την επιθυμία τους να είναι κοντά στα παιδιά τους και να έχουν δέσιμο μαζί τους. Σύμφωνα με τους Kernan (2007) και Ginsburg (2007), η αίσθηση του δεσίματος που δημιουργείται είναι πολύ σημαντική για τη νοητική και τη συναισθηματική ανάπτυξη των παιδιών.

Παρόμοια, ως οφέλη για τον πατέρα αναφέρονται το δέσιμο με τα παιδιά του, η χαρά και η ικανοποίηση που εισπράττει από αυτό, η απόδραση από τις έγνοιες και τα καθημερινά προβλήματα. Το τελευταίο αυτό σημείο συνάδει με την έννοια που έχει αποδοθεί από τον Huizinga (1955, όπ. αναφ. στο Gray, 2013) στο παιχνίδι, που το αναφέρει ως μια ελεύθερη δραστηριότητα, που βοηθάει το άτομο να ξεφύγει από την καθημερινότητα. Επιπλέον, η αυτοβελτίωση και η αυτογνωσία αναφέρθηκαν ως οφέλη για τον ίδιο τον πατέρα.

Όσον αφορά τους ανασταλτικούς παράγοντες που επηρεάζουν το παιχνίδι και τον χρόνο που επιθυμούν οι μπαμπάδες να αφιερώσουν σε αυτό, αναφέρθηκαν η έλλειψη χρόνου, η κούραση, οι υποχρεώσεις και οι κάθε είδους έγνοιες. Σύμφωνα με τη βιβλιογραφική ανασκόπηση ο βαθμός εμπλοκής του πατέρα στο παιχνίδι όντως επηρεάζεται από την εργασία του, τον ελεύθερο χρόνο, την επαγγελματική αποκατάσταση και ιδίως την ποιότητα των σχέσεων του ζευγαριού (Yeung και συνεργάτες, 2001· Beitel Parke, 1998· Grych & Clark, 1999). Παράλληλα, ως βασικοί παράγοντες που δρουν θετικά στο παιχνίδι είναι ο χρόνος, οι καλές καιρικές συνθήκες και η διάθεση του παιδιού, όπου και διαπιστώνεται βιβλιογραφικό κενό.

5.6.4. 4^{ος} Θεματικός Άξονας

Αναφορικά με τη σχέση που έχει το παιχνίδι της δυνάδας, πατέρα-παιδιού με το αντίστοιχο παιχνίδι που έκανε ο πατέρας με τον δικό του πατέρα, το γενικό συμπέρασμα είναι ότι η αλληλεπίδραση είναι διαφορετική από αυτήν του παρελθόντος, στοιχείο συμβατό με τα δεδομένα των Fletcher και συνεργατών (2013). Οι συμμετέχοντες, κατά τα λεγόμενά τους, έχουν υιοθετήσει τα στοιχεία του πατέρα τους που θεωρούν θετικά, ενώ απορρίπτουν τα στοιχεία με τα οποία δεν συμφωνούν. Στα τελευταία αναφέρεται συχνά η μη ενασχόληση του πατέρα τους και το (μη) παιχνίδι με τους ίδιους, κάτι που δεν θέλουν να κάνουν με τα δικά τους παιδιά και γι' αυτό

προσπαθούν να αφιερώνουν χρόνο σε αυτό. Πράγματι, οι σημερινοί πατεράδες, σύμφωνα με σχετική έρευνα, (Pleck και Masciadrelli , 2004, όπ. αναφ. στο Giallo και συνεργάτες, 2013), εμπλέκονται περισσότερο στη φροντίδα και ανατροφή των παιδιών τους, συγκριτικά με εκείνους των προηγούμενων γενεών. Αυτό είναι εμφανές στην παρούσα έρευνα, καθώς το βασικό στοιχείο που απορρίπτουν οι πατεράδες είναι η μη εμπλοκή των δικών τους πατεράδων.

Είναι ουσιώδες να αναφέρουμε πως η παρούσα έρευνα ανέδειξε τον αυθόρμητο χαρακτήρα του παιχνιδιού ανάμεσα σε πατέρα και παιδί/ιά καθώς και τα συναισθήματα χαράς και ενθουσιασμού που προκαλεί. Σύμφωνα με τα λεγόμενα των συμμετεχόντων και την μελέτη αυτών, το παιχνίδι έχει πολυάριθμες μορφές και παραλλαγές καθώς και οφέλη τόσο για το παιδί, όσο και για τον πατέρα, κομμάτι για το οποίο δεν βρέθηκε σχετική βιβλιογραφία. Η έλλειψη αυτή, πιθανότατα, οφείλεται στο γεγονός ότι ο πατέρας και η συνεισφορά του στην ανάπτυξη του παιδιού έχει αποτελέσει αντικείμενο έρευνας τα τελευταία μόλις χρόνια.

Επιπλέον στοιχείο που αναδείχθηκε μέσα από την έρευνα και για το οποίο, επίσης, διαπιστώθηκε βιβλιογραφικό κενό ήταν οι γενικότεροι παράγοντες που επηρεάζουν ή ακόμα και καθορίζουν το παιχνίδι του διδύμου, ιδιαιτέρως για αυτούς που το επηρεάζουν θετικά και συμβάλλουν στην αλληλεπίδραση.

Τέλος, παρότι το δείγμα ήταν μικρό, έφερε στην επιφάνεια τη σημασία που έχει το εσωτερικό μοντέλο που έχει σχηματίσει ο πατέρας από τον τρόπο που έπαιζε με τον δικό του πατέρα και τις αλληλεπιδράσεις τους κατά τη διάρκεια του παιχνιδιού. Το σημαντικότερο όλων, όμως, είναι το γεγονός ότι οι αναπτυξιολόγοι (βλ. κεφ. 2.1) έχουν στρέψει το ενδιαφέρον τους στο πρόσωπο του πατέρα εξαιτίας της διαφοροποίησής του από τους πατεράδες του παρελθόντος και είναι σημαντικό να γίνει διαγενεαλογική προσέγγιση του παιχνιδιού τόσο στην Ελλάδα όσο και στο εξωτερικό.

6. Περιορισμοί της Έρευνας

Οι περιορισμοί της έρευνας αφορούν κυρίως στη γενίκευση των δεδομένων, αφού η ερευνήτρια αξιοποίησε τις εμπειρίες και τις απόψεις ενός μικρού δείγματος πατεράδων που διαμένουν στην Αθήνα, την Εύβοια και την Κρήτη. Συνεπώς, τα πορίσματα αυτής δεν μπορούν να γενικευτούν στο σύνολο των πατεράδων και δεν αντανακλούν τις δράσεις, τις αντιλήψεις και τις εμπειρίες του συνόλου. Μεγαλύτερος αριθμός συμμετεχόντων θα εξασφάλιζε την αντικειμενικότητα των δεδομένων.

Επιπλέον, οι δια ζώσης συνεντεύξεις ήταν απαγορευτικές λόγω των προληπτικών και περιοριστικών μέτρων για τη νόσο SARS-CoV-2- (τήρηση αποστάσεων, περιορισμός μετακινήσεων, εγκλεισμός). Σύμφωνα με τον Robson (2010), η συνέντευξη αποτελεί μια πολύπλοκη κοινωνική δράση και ενώ οι τηλεφωνικές συνεντεύξεις έχουν πολλά από τα πλεονεκτήματα αυτών που πραγματοποιούνται πρόσωπο με πρόσωπο, υστερούν στην αμεσότητα, την οπτική επαφή και την εγγύτητα, στοιχεία που διαδραματίζουν καθοριστικό ρόλο στο να επιτευχθεί μια σχέση ανάμεσα στην ερευνήτρια και τους συμμετέχοντες, να μελετηθεί η γλώσσα του σώματος και να δίνονται οπτικές υποδείξεις όπου χρειάζεται ώστε να αποφευχθούν παρερμηνείες.

Ανασταλτικούς παράγοντες για την ομαλή διεξαγωγή των συνεντεύξεων αποτέλεσαν και ορισμένα τεχνικά προβλήματα όπως η κακή τηλεφωνική σύνδεση κατά τη διάρκεια των συνεντεύξεων, οι μικροφωνισμοί, παρά τα δοκιμαστικά, οι διακοπές λόγω ανυπαρξίας δικτύου και ο εκ νέου ορισμός τους για άλλη μέρα και ώρα.

Τέλος, περιορισμοί υπήρξαν και σε βιβλιογραφικό επίπεδο. Η βιβλιογραφία ήταν ιδιαίτερα περιορισμένη εν γένει. Επίσης, υπάρχει έλλειψη μελετών που να

αφορούν στην ελληνική πραγματικότητα. Η βιβλιογραφία ήταν αποκλειστικά και μόνο ξενόγλωσση και άρα όλες οι μελέτες αφορούσαν πατεράδες άλλου κοινωνικοπολιτικού αλλά κυρίως πολιτισμικού υποβάθρου. Επίσης, για ζητούμενα όπως οι διαγενεαλογικές επιρροές φαίνεται πως υπάρχει ερευνητικό κενό.

7. Προτάσεις για Μελλοντική Έρευνα

Μελλοντικές έρευνες πρέπει να αναζητήσουν και να μελετήσουν σε βάθος το παιχνίδι του μπαμπά με το παιδί/τα παιδιά του στην προσχολική ηλικία. Μελέτες των τελευταίων χρόνων έχουν ασχοληθεί και αναδεικνύει τον καταλυτικό ρόλο του πατέρα, του συναισθηματικού δεσμού και της αλληλεπίδρασης που αναπτύσσεται μέσα από το παιχνίδι, για την ανάπτυξη του παιδιού σε νοητικό, κοινωνικό και σωματικό επίπεδο.

Η μεγάλη πλειοψηφία της υπάρχουσας βιβλιογραφίας ασχολείται με το σωματικό παιχνίδι, ενώ από τα αποτελέσματα της παρούσας έρευνας διακρίνεται το ενδιαφέρον τους και για άλλα είδη παιχνιδιών όπως το συμβολικό παιχνίδι, το παιχνίδι στη φύση, οι κατασκευές κλπ.

Σημαντικό θέμα προς έρευνα επίσης, είναι το είδος των παιχνιδιών που επιλέγονται ανάλογα με το φύλο του παιδιού. Η βιβλιογραφία προτείνει πως ο πατέρας επιλέγει κατά βάση το σωματικό παιχνίδι με τους γιούς. Το στοιχείο όμως αυτό χρήζει εμπλουτισμού αφού η παρούσα έρευνα ανέδειξε και την ενασχόλησή του με άλλου τύπου παιχνίδια όπως κατασκευαστικά, στρατηγικής, ρόλων κλπ σε εξίσου σημαντικό βαθμό, ενώ παράλληλα έδειξε πως τα σωματικά παιχνίδια επιλέγονται και κατά το παιχνίδι με τα κορίτσια.

Σημείο που χρήζει περαιτέρω μελέτης είναι επίσης, η σχέση του μορφωτικού επιπέδου του πατέρα και τρόπου παιχνιδιού με το παιδί του, αφού η έρευνα έδειξε ότι

οι συμμετέχοντες αφιερώνουν χρόνο για παιχνίδι με το/τα παιδί/ιά προσχολικής ηλικίας ανεξαρτήτως επιπέδου σπουδών, κάτι που έρχεται σε αντίθεση με τη βιβλιογραφική ανασκόπηση.

Επιπλέον, βιβλιογραφικό κενό υπάρχει στον τρόπο με τον οποίο οι πατεράδες αντιδρούν και χειρίζονται έντονες συναισθηματικές αντιδράσεις και ξεσπάσματα των παιδιών τους κατά τη διάρκεια του παιχνιδιού και της αλληλεπίδρασής τους σε αυτό. Η βιβλιογραφία αναφέρεται στην καθοριστική σημασία του τρόπου αντίδρασης του πατέρα, χωρίς όμως να υπάρχουν δεδομένα για τους εξισορροπητικούς μηχανισμούς που χρησιμοποιεί.

Ένα ακόμα κομμάτι που χρειάζεται να διερευνηθεί περαιτέρω είναι τα οφέλη που αποκομίζει ο ίδιος ο πατέρας από το παιχνίδι και από την αλληλεπίδραση κατά τη διάρκειά του. Η παρούσα έρευνα ανέδειξε μερικά, όμως το δείγμα ήταν αρκετά μικρό για να μπορούν να διεξαχθούν ασφαλή συμπεράσματα.

Τέλος, η παραπάνω έρευνα ανέδειξε και τη σημασία του εσωτερικού μοντέλου του πατέρα, δηλαδή τις εικόνες, τις αναμνήσεις και τις αναπαραστάσεις από την παιδική ηλικία που έχει ο ίδιος από το παιχνίδι και την αλληλεπίδραση με τον δικό του πατέρα, οι οποίες έχουν επηρεάσει τον τρόπο που παίζει, τον τρόπο που αντιδρά, την επικοινωνία με το παιδί και τις επιλογές του στα παιχνίδια, σημείο όπου, επίσης, βιβλιογραφικά υπάρχει έλλειψη.

8. Συμπεράσματα

Τα ευρήματα της παρούσας έρευνας τονίζουν τη σημασία του παιχνιδιού ανάμεσα στον πατέρα και στο παιδί/στα παιδιά του, τη σημασία των πεποιθήσεων και των αντιλήψεων που αυτός έχει για τα οφέλη του παιχνιδιού καθώς και τη σύνδεση επικοινωνιακή και συναισθηματική μέσα σε μια δύσκολη καθημερινότητα. Οι

πατεράδες και η εμπλοκή τους στην ανάπτυξη των παιδιών τους, που δεν είναι πια μονοδιάστατη, και οι αλληλεπιδράσεις τους μέσα στη συνθήκη του παιχνιδιού καταδεικνύουν τον ευεργετικό ρόλο του πατέρα και την ανάγκη για περαιτέρω μελέτη αυτού.

Βιβλιογραφικές Αναφορές

- Ahnert, L., Teufel, L., Ruiz, N., Piskernik, B., Supper, B., Remiorz, S., Gesing, A., & Nowacki, K. (2017). Father-Child Play during the Preschool Years and Child Internalizing Behaviors: between Robustness and Vulnerability. *Infant Mental Health Journal*, 38 (6), 743-756.
- Amodia-Bidakowska, A., Laverty, C. & Ramchandani, P. G. (2020). Father-child play: A systematic review of its frequency, characteristics and potential impact on children's development. *Developmental Review*, 57. DOI: [10.1016/j.dr.2020.100924](https://doi.org/10.1016/j.dr.2020.100924)
- Anderson-McNamee, J. K., & Bailey, S. J. (2010). The importance of play in early childhood development. *Montana State University Extension*, 4 (10), 1-4.
- Anderson, A., Moore, D. W., Godfrey, R., & Fletcher-Flinn, C. M. (2004). Social skills assessment of children with autism in free-play situations. *Autism*, 8 (4), 369-385.
- Anderson, S., StGeorge, J., & Roggman, L. A. (2019). Measuring the Quality of Early Father-Child Rough and Tumble Play: Tools for Practice and Research. *Child & Youth Care Forum*, 48(6), 889-915.
- Doi: 10.1007/s10566-019-09513-9
- Bailey, W. T. (1993). Fathers' knowledge of development and involvement with preschool children. *Perceptual and Motor Skills*, 77 (3), 1032-1034.
- Beitel, A. H., & Parke, R. D. (1998). Paternal involvement in infancy: The role of maternal and paternal attitudes. *Journal of Family Psychology*, 12 (2), 268.
- Belsky, J., Gilstrap, B., & Rovine, M. (1984). The Pennsylvania Infant and Family Development Project, I: Stability and change in mother-infant and father-infant

- interaction in a family setting at one, three, and nine months. *Child development*, 692-705.
- Bokony, P., & Patrick, t. (2009). *Rough-and-Tumble Play*. Retrieved from https://www.ucy.ac.cy/nursery/documents/Agrio_Pexnidi_sta_Nipia.pdf
- Byers, J. A., & Walker, C. (1995). Refining the motor training hypothesis for the evolution of play. *The American Naturalist*, 146 (1), 25-40.
- Cabrera, N. J., Tamis-Le Monda, C. S., Bradley, R. H., Hofferth, S., & Lamb, M. E. (2000). Fatherhood in the Twenty-First Century. *Child Development*, 71 (1), 127-136.
- Cattanach, A. (2003). *Introduction to play therapy*. East Sussex: Routledge.
- Cetin-Dindar, A. (2015). Student motivation in constructivist learning environment. *Eurasia Journal of Mathematics, Science and Technology Education*, 12 (2), 233-247.
- Cheah, Ch. S.L., Nelson L.J. & Rubin K. H. (2001), Social and non-social play, In A. Goncu & E. Klein (Eds.), *Children in play, story, and school*. New York: Guilford Press, 39-71.
- Childers, L. B. (2010). Parental Bonding in Father-Son Relationships, *Senior Honors Theses*, 115.
- Creswell, J. (2016). *Η έρευνα στην εκπαίδευση: Σχεδιασμός, διεξαγωγή και αξιολόγηση ποσοτικής και ποιοτικής έρευνας* (μτφ Ν. Κουβαράκου). Αθήνα: Ίων. (έτος έκδοσης πρωτοτύπου 2015).
- Elkind, D. (1983). Montessori education: Abiding contributions and contemporary challenges. *Young Children*, 38 (2), 3-10.
- Erickson, F. H. (1958). Play interviews for four-year-old hospitalized children. *Monographs of the Society for Research in Child Development*, 23 (3), 1-77.

- Feldman, R. (2010). *Εξελικτική ψυχολογία και δια βίου ανάπτυξη*. Μετάφραση: Αντωνοπούλου, Ζ. & Κουλεντιανού, Μ. Αντωνοπούλου Ζ., Κουλετσάνου Μ., Επιστημονική επιμέλεια: Μπεζεβέργης Η. Αθήνα: Gutenberg.
- Flanders, J. L., Simard, M., Paquette, D., Parent, S., Vitaro, F., Pihl, R. O., & Seguin, J. R. (2010). Rough-and-Tumble Play and the Development of Physical Aggression and Emotion Regulation: A Five-Year Follow-Up Study. *Journal of Family Violence*, 25, 357-367.
- Fletcher, R., St. George, J., & Freeman, E. (2013). Rough and tumble play quality: Theoretical foundations for a new measure of father–child interaction. *Early Child Development and Care*, 183 (6), 746–759.
- Giallo, R., Treyvaud, K., Cooklin, A., & Wade, C. (2013). Mothers' and fathers' involvement in home activities with their children: Psychosocial factors and the role of parental self-efficacy. *Early Child Development and Care*, 183 (3-4), 343-359.
- Ginsburg, K. R., (2007). The Importance of Play in Promoting Healthy Child Development and Maintaining Strong Parent-Child Bonds. *American Academy of Pediatrics*, 119, 182-191. DOI: 10.1542/peds.2006-2697
- Goldscheider, F. K., & Waite, L. J. (1991). *New families, no families?: The transformation of the American home* (Vol. 6). University of California Press.
- Gray, P. (2009). Play as a foundation for hunter-gatherer social existence. *American Journal of Play*, 1 (4), 476-522.
- Gray, P. (2013). Definitions of play. *Scholarpedia*, 8 (7), 30578. DOI:10.4249/scholarpedia.30578
- Grych, J. H., & Clark, R. (1999). Maternal employment and development of the father–infant relationship in the first year. *Developmental Psychology*, 35 (4), 893.

- Haight, W. L., Parke, R. D., & Black, J. E. (1997). Mothers' and fathers' beliefs about and spontaneous participation in their toddlers' pretend play. *Merrill-Palmer Quarterly* (1982), 271-290.
- Harkness, S., Zylicz, P. O., Super, C. M., Welles-Nyström, B., Bermúdez, M. R., Bonichini, S., Moscardino, U., & Mavridis, C. J. (2011). Children's activities and their meanings for parents: A mixed-methods study in six Western cultures. *Journal of Family Psychology*, 25 (6), 799.
- Harsh, S. (2011). Purposeful sampling in qualitative research synthesis. *Qualitative Research Journal*, 11 (2), 210-215. DOI: 10.3316/QRJ1102063.
- Hayes, N. (1998). *Εισαγωγή στη ψυχολογία (Α' τόμος)*. Αθήνα: Πεδίο.
- Hossain, Z., Roopnarine, J. L., Ismail, R., Hashmi, S. I., & Sombuling, J. L. (2007). Fathers' and mothers' report of involvement in caring for infants in Kadazan families in Sabah, Malaysia. *Fathering*, 5 (1), 58–72.
- Ίσαρη, Φ. & Πουρκός, Μ. (2015). *Ποιοτική Μεθοδολογία Έρευνας: Εφαρμογές στην Ψυχολογία και την Εκπαίδευση*. Αθήνα: Σύνδεσμος Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών.
- Ivrendi, A., & Isikoglu, N. (2010). A Turkish view on fathers' involvement in children's play. *Early Childhood Education Journal*, 37 (6), 519-526.
- Johnson, J. E., Christie, J. F., & Wardle, F. (2005). *Play, development, and early education*. Boston, MA: Allyn and Bacon.
- Kernan, M. (2007). *Play as a context for Early Learning and Development: A research paper*. Dublin: NCCA.
- Κολιάδης, Ε.Α. (1997). *Θεωρίες μάθησης και εκπαιδευτική πράξη* (1 η έκδ., Τόμ. Γ', Γνωστικές Θεωρίες). Αθήνα: Ιδιωτική.

- Landy, S. (2009). *Pathways to competence: Encouraging healthy social and emotional development in young children*. Baltimore: Paul H Brookes Publishing.
- Lee, V. E., Brooks-Gunn, J., Schnur, E., & Liaw, F. R. (1990). Are Head Start effects sustained? A longitudinal follow-up comparison of disadvantaged children attending Head Start, no preschool, and other preschool programs. *Child development*, 61 (2), 495-507. DOI:10.1111/j.1467-8624.1990.tb02795.x
- Leseman, P. P., Rollenberg, L., & Rispen, J. (2001). Playing and working in kindergarten: cognitive co-construction in two educational situations. *Early Childhood Research Quarterly*, 16 (3), 363-384.
- Lightfoot, C., Cole, M., & Cole, S.R. (2014). *Η ανάπτυξη των παιδιών* (μτφ. Μ Κουλεντιανού). Αθήνα: Gutenberg. (έτος έκδοσης πρωτοτύπου 2009).
- Lincoln, Y. (2001). Varieties of validity: Quality in qualitative research. In J. Smart, & W. Tierney (Eds.), *Higher education: Handbook of theory and research*. New York: Agathon Press, 25-72.
- Lindsey, E. W., & Mize, J. (2001). Contextual differences in parent–child play: Implications for children’s gender role development. *Sex Roles*, 44 (3/4), 155–176.
- Mason, M. (2010, August). Sample size and saturation in PhD studies using qualitative interviews. In *Forum qualitative Sozialforschung / Forum: qualitative social research*, 11 (3). <https://doi.org/10.17169/fqs-11.3.1428>
- Nath, S., & Szücs, D. (2014). Construction play and cognitive skills associated with the development of mathematical abilities in 7-year-old children. *Learning and instruction*, 32, 73-80. <https://doi.org/10.1016/j.learninstruc.2014.01.006>

- Paquette, D. (2004). Theorizing the Father-Child Relationship: Mechanisms and Developmental Outcomes. *Human Development*, 47, 193-219. DOI: 10.1159/000078723
- Parke, Ross D. (2017, January 21). Fathers and mothers as play partners. *Fatherhood Global*. Retrieved from <https://fatherhood.global/fathers-mothers-play/>
- Parke, R. D., & Tinsley, B. J. (1987). Family interaction in infancy. In J. D. Osofsky (Ed.), *Wiley series on personality processes. Handbook of infant development*, New York: John Wiley & Sons, 579–641.
- Parten, M. B. (1932). Social participation among pre-school children. *The Journal of Abnormal and Social Psychology*, 27 (3), 243-269.
- Piaget, J. (1962). *Play, dreams and imitation in childhood*. New York: Norton.
- Pleck, E. H., & Pleck, J. H. (1997). Fatherhood ideals in the United States: Historical dimensions. *The role of the father in child development*, 3, 33-48.
- Raul, M.C.T.D. (2012). Educação infantil: práticas pedagógicas de ensino e aprendizagem. Curitiba: Intersaberes.
- Ray, D., Bratton, S., Rhine, T., & Jones, L. (2001). The effectiveness of play therapy: Responding to the critics. *International Journal of Play Therapy*, 10 (1), 85–108. DOI: 10.1037/h0089444
- Robinson, O.C. (2014) Sampling in interview-based qualitative research: A theoretical and practical guide. *Qualitative Research in Psychology*, 11 (1), 25-41. DOI: 10.1080/14780887.2013.801543
- Robson, C. (2010). *Η έρευνα του πραγματικού κόσμου: Ένα μέσον για κοινωνικούς επιστήμονες και επαγγελματίες ερευνητές*. (μτφ Β. Νταλάκου, Κ. Βασιλικού). Αθήνα: Gutenberg. (έτος έκδοσης πρωτοτύπου 1993)

- Roggman, L. A., Boyce, L. K., Cook, G. A., Christiansen, K., & Jones, D. (2004). Playing with daddy: Social toy play, Early Head Start, and developmental outcomes. *Fathering*, 2 (1), 83–108.
- Rowe, M. L., Salo, V. C., & Rubin, K. (2018). Toward Creativity: Do Theatrical Experiences Improve Pretend Play and Cooperation among Preschoolers?. *American Journal of Play*, 10 (2), 193-207.
- Russ, S. W. (2018). *Pretend play and creativity: Two templates for the future*. In R. J. Sternberg & J. C. Kaufman (Eds.), *The nature of human creativity* (p. 264–279). Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/9781108185936.019>
- Rymanowicz, K. (2015). *The role of play in children's development: a review of the evidence*. In Michigan State University — MSU Extension. Ανακτήθηκε 4 Φεβρουαρίου 2021 από https://www.canr.msu.edu/news/the_power_of_play_part_1_stages_of_play#:~:text=Unoccupied%20play%20looks%20like%20babies,Solitary%20play.
- Santer, J., Griffiths, C., & Goodall, D. (2007). *Free play in early childhood: A literature review*. National Children's Bureau. London, UK.
- Shuell, T. J. (2001). Learning Theories and Educational Paradigms. *International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences*, 8613–8620. DOI: 10.1016/b0-08-043076-7/02385-8
- Σίμος, Π. Γ., & Κομίλη, Α. (2003). *Μέθοδοι έρευνας στην ψυχολογία και τη γνωστική νευροεπιστήμη*. Αθήνα: Παπαζήσης.
- Smith, P. K., & Pellegrini, A. (2008). Learning through play. *Encyclopedia on early childhood development*, 24 (8), 1-6.

- St. George, J.M., & Freeman, E. E. (2017, April). *Fathers' physical play and children's development*. Poster presented at Society for Research in Child Development, Biennial Meeting, At: Austin, TEXAS. DOI: 10.13140/RG.2.2.33199.84649
- Stagnitti, K. E., Paatsch, L., Nolan, A., & Campbell, K. (2020). Identifying play skills that predict children's language in the beginning of the first year of school. *Early Years*, 1-15.
- Συμεού, Λ. (2006). Εγκυρότητα και αξιοπιστία στην ποιοτική εκπαιδευτική έρευνα: Παρουσίαση, αιτιολόγηση και πράξη. 9^ο Συνέδριο Παιδαγωγικής Εταιρείας Κύπρου.
- Sutton-Smith, B. (1966). Piaget on play: A critique. *Psychological Review*, 73 (1), 104–110. DOI: 10.1037/h0022601
- Sylva, K., Melhuish, E., Sammons, P., Siraj-Blatchford, I., & Taggart, B. (2004). *The Effective Provision of Pre-School Education (EPPE) Project: Technical paper 12 – the final paper: Effective Pre-School Education*. London: DfES/Institute of Education, University of London.
- Tamis-LeMonda, C. S., Shannon, J. D., Cabrera, N. J., & Lamb, M. E. (2004). Fathers and mothers at play with their 2- and 3-year-olds: Contributions to language and cognitive development. *Child Development*, 75(6), 1806–1820.
- Τσιώλης, Γ. (2014). Μέθοδοι και τεχνικές ανάλυσης στην ποιοτική κοινωνική έρευνα. Αθήνα:Κριτική.
- Vygotsky, L. S. (1978). Socio-cultural theory. *Mind in society*, 6, 52-58.
- Whitebread, D., Basilio, M., Kuvalja, M., & Verma, M. (2012). *The importance of play: A report on the value of children's play with a series of policy recommendations*. Belgium.

Whitebread, D., Neale, D., Jensen, H., Liu, C., Solis, S. L., Hopkins, E., Hirsh-Pasek, K., & Zosh, J. (2017). *The role of play in children's development: a review of the evidence*. LEGO Fonden.

Yeung, W. J., Sandberg, J. F., Davis-Kean, P. E., & Hofferth, S. L. (2001). Children's time with fathers in intact families. *Journal of Marriage and Family*, 63, 136–154.

Παράρτημα 1: Έντυπο Συγκατάθεσης

Παρακάτω παρατίθεται το έντυπο συγκατάθεσης το οποίο εστάλη μέσω ηλεκτρονικού ταχυδρομείου στους 15 συμμετέχοντες, ενώ η συγκατάθεση δίνεται στην αρχή της μαγνητοφωνημένης συνέντευξης.

ΕΝΤΥΠΟ ΣΥΓΚΑΤΑΘΕΣΗΣ ΚΑΤΟΠΙΝ ΕΝΗΜΕΡΩΣΗΣ

Καλείσθε να συμμετέχετε σε μια έρευνα με τίτλο: «Παίζοντας με τον μπαμπά: Αφηγήσεις πατεράδων για τα χαρακτηριστικά και τη σημασία του παιχνιδιού με τα παιδιά τους, τα έξι πρώτα χρόνια της ζωής.». Η έρευνα αυτή διεξάγεται από την Καλλιρρόη Μιχαλοπούλου στα πλαίσια εκπόνησης πτυχιακής εργασίας στο Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο, στο Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών (ΠΜΣ) «Επιστήμες της Αγωγής», στη Θεματική Ενότητα «Εξέλιξη του Παιδιού στο Κοινωνικό Περιβάλλον» (ΕΚΠ50).

ΣΤΟΧΟΣ: Στόχος της παρούσας ερευνητικής προσπάθειας, μέσα από τις αφηγήσεις των πατεράδων σχετικά με το παιχνίδι με τα παιδιά τους, είναι όχι μόνο η διερεύνηση των χαρακτηριστικών του παιχνιδιού με τον πατέρα αλλά και οι θεωρήσεις για τη σημασία του στην ανάπτυξη του παιδιού (συναισθηματική, πνευματική, σωματική, διανοητική ανάπτυξη) κατά τη διάρκεια των έξι πρώτων χρόνων της ζωής του καθώς και το πως οι πατεράδες αντιλαμβάνονται τη σημασία των δικών τους επιρροών από το παιχνίδι με τον πατέρα τους.

ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ: Οι συμμετέχοντες στην έρευνα θα κληθούν να συμμετέχουν σε μια συζήτηση με βάση ερωτήσεις που θα θέσει η ερευνήτρια. Η συζήτηση θα έχει διάρκεια περίπου 30-40 λεπτά και θα ηχογραφείται. Η ερευνήτρια θα μεταγράψει τις ηχογραφήσεις και εάν το επιθυμείτε να σας προμηθεύσει με ένα αντίγραφο του απομαγνητοφωνημένου κειμένου κατόπιν αιτήσεώς σας.

ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΕΙΣ ΔΕΛΟΜΕΝΩΝ: Η συμμετοχή στην έρευνα είναι εθελοντική και συνεπάγεται τη σύμφωνη γνώμη των συμμετεχόντων σε πιθανή μελλοντική δημοσίευση των αποτελεσμάτων της έρευνας, χωρίς όμως να γίνουν γνωστά τα προσωπικά στοιχεία τα οποία θα είναι κωδικοποιημένα για το σκοπό αυτό.

ΛΟΙΠΕΣ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ: Οι συμμετέχοντες έχουν το δικαίωμα να θέτουν διευκρινιστικές ερωτήσεις σχετικά με τον σκοπό της έρευνας και την ερευνητική διαδικασία. Επίσης, δικαιούνται να αρνηθούν να απαντήσουν σε οποιεσδήποτε ερωτήσεις δεν επιθυμούν, να διακόψουν τη συνέντευξη για οποιονδήποτε λόγο, αλλά και να αποχωρήσουν εφόσον αισθανθούν κάποιου είδους αδιαθεσία.

ΔΗΛΩΣΗ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗΣ: Είμαι ενήμερος για την ερευνητική διαδικασία και επιθυμώ να λάβω μέρος σε αυτή.

Στοιχεία ερευνήτριας:

Ονοματεπώνυμο:

Υπογραφή:

Στοιχεία συμμετέχοντα:

Ονοματεπώνυμο:

Υπογραφή:

Ημερομηνία διεξαγωγής συνέντευξης:

Παράρτημα 2: Οδηγός Συνέντευξης

1. Δημογραφικά στοιχεία πατέρα

Ηλικία, οικογενειακή κατάσταση, επάγγελμα, αριθμός και ηλικία παιδιών

2. Πρόλογος και συγκατάθεση

Αυτή είναι μια συνέντευξη που αφορά το παιχνίδι των μπαμπάδων με τα παιδιά τους στην προσχολική ηλικία. Στόχος της είναι να διερευνήσει τα χαρακτηριστικά του παιχνιδιού με το παιδί ή τα παιδιά όπως αυτά καταγράφονται από εσάς τους ίδιους, τις απόψεις σας για τη σημασία που αυτό έχει στην ανάπτυξή τους, τους τρόπους χειρισμού συναισθηματικών ξεσπασμάτων αλλά και το πως τα ερεθίσματα που έχετε δεχτεί από τους δικούς σας πατεράδες, επηρεάζουν τον τρόπο που παίζετε με το παιδί ή τα παιδιά τους.

Να σας θυμίσω ότι έχετε το δικαίωμα να ζητήσετε οποιαδήποτε διευκρίνιση χρειάζεστε κατά τη διάρκεια της συνέντευξης ή ακόμα και να την διακόψετε αν το επιθυμείτε.

Επιθυμείτε να λάβετε μέρος σε αυτήν;

3. Άξονες και ερωτήματα

ΕΜΠΕΙΡΙΕΣ ΠΑΙΧΝΙΔΙΟΥ- ΤΟ ΕΙΔΟΣ ΠΟΥ ΠΡΟΤΙΜΑΤΑΙ

Παίζετε με το/τα παιδί/ιά σας;

Μπορείτε να μας περιγράψετε πώς παίζετε;

Διαφοροποιείται το παιχνίδι ανάμεσα στα δύο παιδιά;

Δώστε μας ένα παράδειγμα από την τελευταία εβδομάδα.

Ποιο είναι το αγαπημένο σας παιχνίδι;

Υπάρχουν παιχνίδια που παίζετε πιο σπάνια;

Υπάρχουν παιχνίδια που αποφεύγετε;

Συνήθως, πώς ξεκινά το παιχνίδι;

Ταιριάζουν οι απόψεις σας με αυτές του παιδιού;

ΣΥΝΑΙΣΘΗΜΑΤΙΚΑ ΞΕΣΠΑΣΜΑΤΑ ΚΑΙ ΧΕΙΡΙΣΜΟΣ

Πώς είναι το παιδί όταν παίζετε;

Πώς θα το χαρακτηρίζατε με ένα δυο επίθετα;

Πώς είστε εσείς όταν παίζετε;

Πώς θα χαρακτηρίζατε τον εαυτό σας;

Έχετε αντιμετωπίσει συναισθηματικά ξεσπάσματα κατά τη διάρκεια του παιχνιδιού;

Συνήθως, τι τα προκαλεί;

Πώς αντιδράτε σε τέτοια ξεσπάσματα;

Υπάρχει κάποιο ξέσπασμα που το θυμάστε ιδιαίτερα έντονα και που θα θέλατε να μας το περιγράψετε;

Πώς αντιδράσατε στο ξέσπασμα αυτό;

Την επόμενη φορά πώς θα αντιδρούσατε σε κάτι ανάλογο;

Πώς αισθάνεστε εσείς μετά από κάτι τέτοιο;

Πώς αισθάνεται το παιδί;

ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΠΟΥ ΕΠΗΡΕΑΖΟΥΝ ΤΟ ΠΑΙΧΝΙΔΙ

Μπορείτε να αναφέρετε κάποιους παράγοντες που επηρεάζουν αρνητικά τη διάθεσή σας για παιχνίδι;

Θα μπορούσατε να μας δώσετε ένα πρόσφατο παράδειγμα;

Μπορείτε να αναφέρετε κάποιους παράγοντες που επηρεάζουν θετικά τη διάθεσή σας για παιχνίδι;

Θα μπορούσατε να μας δώσετε ένα πρόσφατο παράδειγμα;

Ποια είναι η καλύτερη ώρα της μέρας για παιχνίδι;

Ποια είναι η καλύτερη μέρα για παιχνίδι;

Με ποιους τρόπους η καθημερινότητα επηρεάζει τη συνθήκη του παιχνιδιού;

Παρατηρείτε αλλαγές στον τρόπο που παίζετε με το πέρασμα του χρόνου;

Πού πιστεύετε ότι οφείλονται;

Η εμπειρία του πατέρα βοηθά στο δεύτερο παιδί;

ΘΕΩΡΗΣΕΙΣ ΠΑΤΕΡΑΔΩΝ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΗΝ ΕΠΙΡΡΟΗ ΤΟΥ ΠΑΙΧΝΙΔΙΟΥ

Πώς το παιχνίδι βοηθά το παιδί κατά τη γνώμη σας;

Πώς το παιχνίδι βοηθά εσάς τον ίδιο;

Πώς η αλληλεπίδραση που έχετε κατά τη διάρκεια του παιχνιδιού βοηθά το παιδί;

Πώς η αλληλεπίδραση που έχετε κατά τη διάρκεια του παιχνιδιού βοηθά εσάς τον ίδιο;

ΕΣΩΤΕΡΙΚΟ ΜΟΝΤΕΛΟ ΠΑΤΕΡΑ

Πώς ήταν η σχέση με τον δικό σας μπαμπά;

Παίζατε μαζί του;

Τι παιχνίδια παίζατε;

Μπορείτε να μοιραστείτε μαζί μας μια θετική στιγμή παιχνιδιού με τον πατέρα σας;

Μπορείτε να μοιραστείτε μαζί μας μια αρνητική στιγμή παιχνιδιού με τον πατέρα σας;

Τι κρατάτε από το παιχνίδι με τον μπαμπά σας;

Υπάρχουν πράγματα που δεν κρατάτε, που απορρίπτετε;

Αναγνωρίζετε στοιχεία του πατέρα σας στο παιχνίδι με το/τα παιδί/ιά σας;

Κλείνοντας τη συνέντευξη, μπορείτε να μας πείτε τι τελικά είναι το παιχνίδι για εσάς;

Παράρτημα 3: Δείγμα Απομαγνητοφωνημένης Συνέντευξης

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ 15

Καλλιρρόη: Καλησπέρα.

Συνεντευξιαζόμενος 15: Καλησπέρα.

Κ: Αυτή είναι μια συνέντευξη που αφορά το παιχνίδι των μπαμπάδων με τα παιδιά τους στην προσχολική ηλικία. Στόχος της είναι να διερευνήσει τα χαρακτηριστικά του παιχνιδιού με το παιδί ή τα παιδιά, όπως αυτά καταγράφονται από εσάς τους ίδιους. Τις απόψεις σας για τη σημασία που αυτό έχει στην ανάπτυξη τους. Τους τρόπους χειρισμού συναισθηματικών ξεσπασμάτων, αλλά και το πως τα ερεθίσματα που έχετε δεχθεί από τους δικούς σας πατεράδες επηρεάζουν τον τρόπο που παίζετε με το παιδί ή τα παιδιά σας. Να σας θυμίσω ότι έχετε το δικαίωμα να ζητήσετε οποιαδήποτε διευκρίνιση χρειάζεστε κατά την διάρκεια της συνέντευξης ή ακόμα και να την διακόψετε αν το επιθυμείτε. Επιθυμείτε λοιπόν να λάβετε μέρος σε αυτήν;

Σ 15: Μάλιστα.

Κ: Αρχικά θέλω να μου πείτε αν παίζετε με τα παιδιά σας.

Σ 15: Βεβαίως και παίζουμε.

Κ: Μπορείτε να μας περιγράψετε πώς παίζετε;

Σ 15: Εεε διαφόρων ειδών παιχνίδια, εε με τον, με κάθε ηλικία, επειδή είναι δυο διαφορετικές ηλικίες τα παιδιά παίζουμε τελείως διαφορετικά παιχνίδια... εμ συνήθως, εε είναι η καθημερινότητα μας το παιχνίδι ουσιαστικά, παίζω, παίζουμε και με τα δυο παιδιά για πολλούς και διάφορους λόγους.

K: Μπορείτε να μας δώσετε παραδείγματα από την τελευταία σας εβδομάδα ίσως παιχνιδιών;

Σ 15: Διάφορα παιχνίδια, δηλαδή ποια παιχνίδια παίζουμε;

K: Ναι, ναι.

Σ 15: Εεε ναι, με το μεγάλο εεε το χωρίζουμε κάπως το παιχνίδι στα δυο, δηλαδή εε μέσα στο σπίτι και έξω απ' το σπίτι. Μέσα στο σπίτι παίζουμε, και μέσα στο σπίτι παίζουμε δυναμικά παιχνίδια που παίζουμε κυρίως έξω απ' το σπίτι, αλλά συνήθως έχουμε, εε παίζουμε με τα πάζλ, διαβάζουμε βιβλία, εε με τα αυτοκινητάκια του, και με τα αυτά που ανεβαίνει πάνω να το πω έτσι και τα άλλα τα αυτοκινητάκια που εε χειρίζεται με τα χέρια του, εεε χορεύουμε πάρα πολύ, ακούμε μουσική εεμ που του αρέσει πάρα πολύ, γενικά η μουσική με το χορό μαζί, παίζουμε διάφορα παιχνίδια, πετάγματα, εεε αλλά και ζωγραφική, αν θεωρείται παιχνίδι, εεε... και αρκετά άλλα που τώρα ίσως δε θυμάμαι.

K: Αναφερθήκατε σε παιχνίδια δυναμικά,

Σ 15: Ναι,

K: Που παίζετε και μέσα και έξω.

Σ 15: Συγγνώμη, ναι γιατί είπα μόνο τα εντός σπιτιού.

K: Ναι, ποια είναι λοιπόν αυτά τα παιχνίδια;

Σ 15: Εε εκτός σπιτιού επειδή έχουμε και ένα τύπου εξοχικό να το πω έτσι και πηγαίνουμε συχνά, παίζουμε πάρα πολύ με μπάλες, είτε σε τέρμα είτε ποδόσφαιρο δηλαδή, είτε μπάσκετ, με τα χέρια με τα πόδια. Εεε παίζουμε πάρα πολύ με διάφορα είδη κηπευτικά, δηλαδή τσάπες, φτυάρια, πιο μικρά πιο μεγάλα εννοείται ανάλογα τώρα με το πώς μπορεί κι αυτός να τα χειριστεί. Παίζουμε με τους γερανούς του κι ό,

όλα τα με, τα πολύ μεγάλα οχήματα που έχει και παίζουμε στο χώμα ή τέλος πάντων σε χαλίκια εξωτερικά, εεε και με το ποδήλατο του, κάνει πάρα πολύ ποδήλατο και φυσικά χρειάζεται προσοχή και διάφορα άλλα έτσι πιο μεγάλα οχήματα που μπορεί να τα καβαλήσει ας πούμε και να εε παίζει μαζί τους.

Κ: Συμμετέχετε κι εσείς σ' αυτό το παιχνίδι με τα οχήματα όπου ανεβαίνει το παιδί πάνω;

Σ 15: Σ' αυτό είναι πιο πολύ θέμα προσοχή αλλά κυρίως στα, στο ποδόσφαιρο, στο μπάσκετ και τα λοιπά εννοείται ότι συμμετέχουμε, συμμετέχω.

Κ: Αναφερθήκατε πριν και σε παιχνίδια με αυτοκινητάκια και στο σπίτι, στον εξωτερικό χώρο μας είπατε ότι με τα χώματα σκάβει και τα λοιπά.

Σ 15: Ναι, ναι.

Κ: Μέσα στο σπίτι τι παιχνίδια παίζετε με τα αυτοκινητάκια;

Σ 15: Μέσα στο σπίτι έχουμε τα μεγάλα αυτοκίνητα που και πάλι είναι διαδραστικά, δηλαδή διαδραστικά, κινούμενα ουσιαστικά, ανεβαίνουμε κι εγώ και αυτός, έχω κι εγώ ένα που μπορώ ακόμα να ανεβαίνω ας πούμε είναι αρκετά γερό και παίζουμε κάνοντας τέλος πάντων γύρω-γύρω στο σπίτι, έχουμε ένα χώρο που το εκμεταλλευόμαστε, αλλά κυρίως παίζουμε με τα πιο μικρά αυτοκινητάκια τα οποία, φτιάχνουμε γέφυρες για να περνάν από κάτω, με κάτι τουβλάκια που έχουμε, ή απλά τα μετακινούμε, παίζουμε με τα αυτοκινητάκια, με τους γερανούς του, παίρνουμε τα φορτηγά βάζουμε τα πιο μικρά πάνω, γενικά με όλων των ειδών τα αυτοκινητάκια όπως παίζουν τα παιδιά ας το πούμε έτσι.

Κ: Το αγαπημένο σας παιχνίδι ποιο είναι να παίζετε με τον, αναφέρεστε τόση ώρα στον μεγάλο γιό αν κατάλαβα καλά.

Σ 15: Ναι σωστά. Ο μικρός επειδή,

Κ: Το αγαπημένο...ναι

Σ 15: Είναι πέντε μηνών εε τα παιχνίδια που παίζουμε είναι πιο πολύ παιχνίδια για να έτσει του κινούμε το ενδιαφέρον, για να μας βλέπει, για να βλέπουμε αν μας παρακολουθεί, αυτά όλα τα κινητικά και τα ερεθίσματα που πρέπει να του δίνουμε, εεε αυτό που κρυβόμαστε και εμφανιζόμαστε, εε τα, το κουπεπέ και αυτά, αυτού του είδους ακόμα τα παιχνίδια δηλαδή δεν είναι ακόμα σε, και κάποια πετάγματα που κι αυτός του αρέσει πάρα πολύ να τον πετάμε, να τον πετάω ψηλά και να, γελάει πάρα πολύ. Λοιπόν, αυτά με το μικρό δηλαδή είναι σαφώς λιγότερα έτσει; Λόγω της ηλικίας του, αλλά βέβαια κι αυτός επειδή ό, τι του δώσεις το χειρίζεται, προσπαθεί δηλαδή, εε πολλές φορές παίρνουμε διάφορα από κουδουνίστρες, αυτοκινητάκια, ό, τι υπάρχει και είναι θέμα που μπορεί να παίζει χωρίς να κινδυνεύει ας πούμε να καταπιεί κάτι και τα λοιπά, και ασχολείται και με αυτά.

Κ: Το αγαπημένο σας παιχνίδι ποιο είναι; Μπορείτε να μου πείτε και με τους δυο.

Σ 15: Ναι, εε με τον μικρό πιο πολύ τα πετάγματα είναι και τα, κι αυτά που τον κάνουν να γελάνε έτσει που εμφανίζομαι και του κάνω γκριμάτσες και τα λοιπά, εεε γιατί γελάει κι αυτός ξεκαρδίζεται, γελάει πολύ γενικά και μας, και μου αρέσει έτσει να τον βλέπω να το κάνει. Με το μεγάλο μ' αρέσουν κυρίως τα δυναμικά, δηλαδή και ποδόσφαιρό που είναι πάρα πολύ καλός, που παίζουμε μαζί, αλλά και ο χορός μ' αρέσει πολύ με τη μουσική και κάποια έτσει δι, πιο ιδιαίτερα πάζλ και τουβλάκι που έχει, που πρέπει να κάτσεις να ασχοληθείς με τις ώρες δηλαδή, να φτιάξεις ολόκληρο αυτοκινητόδρομο κι αυτός χαίρεται πάρα πολύ να βάλουμε πάνω τα αυτοκίνητα, τα σπίτια, τα δέντρα, όλα αυτά τα πράγματα.

K: Υπάρχουν παιχνίδια τα οποία παίζετε πιο σπάνια μαζί τους;

Σ 15: Πιο σπάνια, εεε τώρα πιο σπάνια... ντάξει με το μικρό δεν έχεις και πολλά να παίζεις οπότε δεν ξέρω τώρα αν μπορώ να πω ότι παίζω κάτι πιο σπάνια, με το μεγάλο κυρίως δεν παίζουμε παιχνίδια που έχουνε έτσι πιο πολύ θέμα με συναισθήματα, παίζει πιο πολύ η μητέρα του ας πούμε αυτού του είδους τα παιχνίδια, δηλαδή με φατσούλες, με από πάζλ, από καρτούλες που λένε διάφορα συναισθήματα και τα λοιπά, ε κάτι τέτοιο ίσως θα έλεγα που συνήθως παίζει πιο πολύ με τη μητέρα.

K: Για ποιο λόγο από, δεν παίζετε εσείς μαζί του αυτά τα παιχνίδια;

Σ 15: Δεν ξέρω αν υπάρχει κάποιος ιδιαίτερος λόγος, ίσως απλά και τους, και στους δυο μας κινεί το ενδιαφέρον να παίζουμε κάτι άλλο, το 'χουμε συνδυάσει πιο πολύ, όχι τόσο το, όχι μόνο στο δυναμικό που εννοείται ότι παίζουμε πολύ έτσι δυναμικά, αλλά δεν ξέρω ίσως δεν ε, δεν έχω προσπαθήσει κι εγώ ιδιαίτερα ίσως σε αυτό το κομμάτι; Μάλλον.

K: Υπάρχουνε παιχνίδια τα οποία αποφεύγετε να παίζετε τελείως με τα παιδιά;

Σ 15: Όχι να αποφεύγω δεν είναι κάτι που με κουράζει ας πούμε ή που εε δε μ' αρέσει, οπότε δεν αποφεύγω κάτι, μπορεί κάτι να παίζω λιγότερο ή περισσότερο αλλά κι αυτό όχι εσκεμμένα, δηλαδή έτσι δεν έχω κάποιο ιδιαίτερο λόγο να παίζω κάτι λιγότερο ή καθόλου.

K: Συνήθως πώς ξεκινά το παιχνίδι;

Σ 15: Το παιχνίδι συνήθως ξεκινά με το καλημέρα (γέλιο), είτε είναι πρωινό καλημέρα, είτε είναι εε γυρνώντας απ' τη δουλειά, δηλαδή το παιδί δεν έχει κάτι άλλο να σκέφτεται με το που θα με δει θέλει να παίζουμε, εκτός κάποιον περιπτώσεων ας πούμε που μπορεί να μπω μέσα στο σπίτι ή να ξυπνήσουμε και να κάνει κάτι άλλο,

σπάνια βέβαια. Λοιπόν οπότε το παιχνίδι το ζητάει κατά κύριο λόγο, μιλάω για το μεγάλο περισσότερο έτσι; Για το μικτό ξεκινάει πιο πολύ εε απ' την άποψη ότι είναι ζύπνιος έτσι; Και είναι οι ώρες που πρέπει, δεν περπατάει, δεν μπουσουλάει, δεν κάνει τίποτα απ' όλα αυτά οπότε πρέπει με κάποιον τρόπο να τον απασχολήσουμε και γι' αυτό αρχίζουμε ξε, το ξεκινάμε εμείς το παιχνίδι για να μην βαριέται κι αυτός, να μην κλαίει και τα λοιπά.

K: Πιστεύετε ότι ταιριάζουν οι απόψεις στο παιχνίδι με αυτές του παιδιού; Τώρα μιλώντας για τον μεγάλο γιό ουσιαστικά.

Σ 15: Ναι ταιριάζουνε γιατί και στους δυο μας αρέσουνε και τα δυναμικά αλλά και τα εε έτσι παιχνίδια τα πιο διαδραστικά ας πούμε όπως είπα πριν, εε ναι δεν είναι κάτι που να θέλω εγώ να παίζω ας πούμε και αυτός να μην ακολουθεί, ή κάτι που να θέλει αυτός να παίζει και να μην ακολουθώ εγώ, σίγουρα ντάξει μπορεί μη μας, να μη μου αρέσει και 'μενα κάτι τρακόσια τοις εκατό αλλά δεν είναι ότι με ενοχλεί να παίζω κάποιο παιχνίδι μαζί του, οπότε θα έλεγα ότι ταιριάζουνε, ναι.

K: Το παιδί πώς είναι όταν παίζετε μαζί του;

Σ 15: Το παιδί συνήθως εε είναι χαρούμενο γιατί (γέλιο) αυτό είναι και το, και του παιχνιδιού το διακύβευμα ας πούμε, το παιδί να 'ναι χαρούμενο έτσι; Γι' αυτό παίζουμε μαζί του, εε του αρέσει προφανώς, εε σίγουρα υπάρχουνε και στιγμές που μπορεί κάτι να μην πάει καλά αλλά συνήθως εε αν εε βάλω ας πούμε μια-δυο λέξεις θα 'τανε ότι είναι χαρούμενος, ενθουσιασμένος, αυτά σαν έτσι συναισθήματα που νιώθει.

K: Εσείς πώς είστε όταν παίζετε μαζί του;

Σ 15: Εε κι εγώ πλην ελαχίστων περιπτώσεων δηλαδή που μπορεί να 'μαι πάρα πολύ κουρασμένος και να εε το σκέφτομαι, να το πω έτσι, μ' αρέσει κι εμένα το παιχνίδι μαζί του γιατί κι εμένα με χαλαρώνει έτσι; Γιατί μπορεί να γυρίσω απ' τη δουλειά, ή

μπορεί να είμαι πεισμένος και μου δίνει και μένα ένα αίσθημα έτσι να ξεχαστώ, το απολαμβάνω δηλαδή κι εγώ κατά ενενήντα εννιά τοις εκατό να το θέσω σαν ποσοστό, είμαι κι εγώ πολύ χαρούμενος και ευτυχισμένος να παίζω μαζί του.

Κ: Κατά τη διάρκεια του παιχνιδιού έχετε ποτέ αντιμετωπίσει συναισθηματικά ξεσπάσματα απ' το παιδί;

Σ 15: Εντάξει σίγουρα έχουν υπάρξει και ξεσπάσματα, κυρίως όταν είναι πάρα πολύ κουρασμένος και επιμένει να παίζουμε ένα παιχνίδι που είτε δεν του βγαίνει, είτε λόγω της κούρασης απλά μπορεί να κλάψει, να ζητήσει κάτι που, να προσπαθήσει να κάνει κάτι και να μην μπορέσει, εε σε γενικές γραμμές πιστεύω ότι η κούραση του παίζει πάρα πολύ ρόλο στα, σε ξέσπασμα του, σε ξεσπάσματα του, εε και εκτός απ' την κούραση θα έλεγα εε και όταν θ, ζητήσει κάτι πολύ επίμονα που δεν είναι το σωστό, να το πω έτσι; Τώρα πώς να το πω; Εκείνη τη στιγμή, δηλαδή όταν δεν πρέπει να κάνει κάτι και θέλει να το κάνει οπωσδήποτε και του πω ότι δεν θα το κάνουμε, τότε μπορεί πραγματικά να, να ξεσπάσει, κυρίως με κλάμα έτσι;

Κ: Έχετε ένα συγκεκριμένο παράδειγμα ίσως στο μυαλό σας, παιχνιδιού; Μάλλον κατάστασης πάνω στο παιχνίδι;

Σ 15: Εε ναι ας πούμε προχτές που παίζαμε με τα αυτοκινητάκια που ανεβαίνουμε πάνω στο σπίτι, έτσι παίζουμε μέχρι ένα συγκεκριμένο, μια συγκεκριμένη ώρα δε μπορούμε να παίζουμε έντεκα η ώρα το βράδυ με τα αυτοκινητάκια γιατί κάνουν θόρυβο, μένουν άνθρωποι από κάτω έτσι; Λοιπόν κι όταν πήγε εννιά και ένα επειδή εννιά η ώρα τον σταματάμε σ' αυτό το παιχνίδι, ζήτησε να κάνει λίγο ακόμα, τον αφήσαμε για ένα-δυο γύρους τέλος πάντων που κάνουμε εκεί στο σπίτι και επειδή του είπαμε μετά να σταματήσει άρχισε να κλαίει και να ζητάει να κάνει κι άλλο.

Κ: Εσείς πώς αντιδράτε σε τέτοια ξεσπάσματα;

Σ 15: Εεε πώς αντιδράω, ντάξει συνήθως προσπαθώ να μην τον αποπάρω, προσπαθώ να είμαι συγκαταβατικός, να του δώσω να καταλάβει, να του εξηγήσω ουσιαστικά ότι του είπαμε κάτι ή δεν μπορεί να γίνει αυτό που θέλει εκείνη τη στιγμή γιατί υπάρχει κάποιος λόγος και προσπαθώ να του εξηγήσω το λόγο, εε ή προσπαθώ να αλλάξω λίγο τη κουβέντα να του πω κάτι άλλο έτσι ώστε να ξεχαστεί λίγο και να ηρεμίσει, βέβαια αυτό είναι ας πούμε οι οχτώ- εννιά στις δέκα φορές έτσι; Κι εγώ μπορεί κάποια στιγμή να είμαι κουρασμένος πάρα πολύ, μπορεί να έχει κάνει κάτι δεύτερη ή τρίτη ή τέταρτη συνεχόμενη μέρα ας πούμε το ίδιο και μπορεί να, επειδή θέλω να θέσω τα όρια του να του πω ότι «όχι θα σταματήσεις τώρα γιατί πρέπει να σταματήσεις και δεν πρέπει να συνεχίσεις να κλαις ή να κάνει αυτό που κάνεις τέλος πάντων και δε θα σ' αρέσει».

Κ: Ε... υπάρχουνε ίσως συναισθηματικά ξεσπάσματα αλλά με θετικό πρόσημο, με θετικό χαρακτήρα; Έχετε βιώσει τέτοιου είδους ξεσπάσματα με το παιδί;

Σ 15: Ε αυτά συνήθως είναι από την υπερβολική χαρά του, έτσι που μπορεί να τσιρίζει, το οποίο ανάλογα με την ώρα μπορεί να 'ναι ενοχλητικό γιατί μπορεί να κοιμάται ο μικρός έτσι; Οπότε να τον ξυπνήσει ή τέλος πάντων να υπάρχει κίνδυνος να τον ξυπνήσει ή μπορεί απ' τον ενθουσιασμό του να έρθει να σε χτυπήσει, να χτυπήσει οποιονδήποτε δηλαδή είναι μπροστά του, όχι μικρό, είτε εμένα, είτε την μητέρα του, είτε τη γιαγιά του ανάλογα με ποιον παίζει, εε οπότε μπορεί να 'ρθει να με χτυπήσει είτε να μου, να με χτυπήσει ας πούμε στα πόδια, είτε στο κεφάλι από ενθουσιασμό όμως εεε...

Κ: Σ' αυτά τα ξεσπάσματα πώς αντιδράτε;

Σ 15: Ναι, και σ' αυτά τα ξεσπάσματα προσπαθώ να του δώσω να καταλάβει ότι ας πούμε το, είτε οι φωνές, είτε τα χτυπήματα δεν είναι κάτι το οποίο θέλουμε να

γίνεται, βέβαια υπάρχουν και στιγμές που μπορεί ας πούμε να ‘μαστε στο εξοχικό που έλεγα πριν έξω και να φωνάζει και να τον αφήσω έτσι; Δεν θα τον περιορίσω, εε πάντα με, χωρίς να ξεφύγουμε αλλά είναι και τηρομένων των συνθηκών που υπάρχουν ας πούμε είτε στο σπίτι, είτε στη γειτονιά που πρέπει να τουβάλουμε κάποια όρια και να τον σταματήσουμε να κάνει κάτι.

K: Πώς αισθάνεστε εσείς μετά από τα ξεσ, τέτοιου είδους ξεσπάσματα του παιδιού;

Σ 15: Θετικά και αρνητικά;

K: Και με τις δυο μορφές, ναι. Ή αν τα διαφοροποιείτε...

Σ 15: Ναι, όχι ντάξει πιστεύω ότι, καλά σίγουρα τα θετικά, ντά όχι, ίσως θα έλεγα ότι είναι, τουλάχιστον είναι θετικά, αλλά ντάξει (γέλιο) ο παρανομαστής είναι κοινός νομίζω. Εε γενικά δεν είναι ότι καλύτερο έτσι; Γιατί προφανώς ούτε το παιδί σου θέλεις να βλέπεις να κλαίει, αλλά ούτε να ‘ναι και παράλογη μια απαίτηση του, εε και αντίστοιχα ούτε να χτυπάει... ακόμα κι από ενθουσιασμό, να με χτυπάει ας πούμε ακόμα κι με, από ενθουσιασμό, ε δεν είναι ότι το πιο ευχάριστο, όμως προσπαθώ να ‘μαι λίγο πιο συνειδητοποιημένος ότι είναι παιδί, είναι δυόμιση χρονών, δεν είναι δεκαπέντε, οπότε σίγουρα κάποια στιγμή θα, θα υπάρξουν κι αυτά και θα πρέπει να του δώσουμε και λίγο έτσι εε... το περιθώριο τέλος πάντων να, να γίνουν κι αυτά, χωρίς να είμαστε απόλυτα, συνέχεια μη, μη το ένα, μη το άλλο, όχι δεν πρέπει, γενικά αυτό το όχι, όχι, όχι, δεν μ’ αρέσει κι εμένα.

K: Πώς αντιλαμβάνεστε, πώς αισθάνεται μάλλον το παιδί; Πώς πιστεύετε ότι αισθάνεται σ’ αυτά τα ξεσπάσματα το παιδί;

Σ 15: Εε επειδή τώρα μιλάμε μόνο για το μεγάλο έτσι; Γιατί ο μικρός δεν έχει τέτοια πράγματα, εε στα αρνητικά σίγουρα είναι αρκετά επίμονος οπότε θέλει να κάνει

κείνη τη στιγμή αυτό που θέλει να κάνει, οπότε σίγουρα αισθάνεται ότι δε μ' αφήνουν να κάνω αυτό που θέλω, εε όμως τα ξεχνάει και πάρα πολύ γρήγορα οπότε αυτό είναι κι ένα δείγμα ότι είναι και λίγο θα έλεγα επιπόλαια η, επιπόλαια όλα αυτά τα ξεσπάσματα, εε διαφορετικά δηλαδή δεν είναι ότι κρατάει κάτι ή ότι μετά από δέκα λεπτά θα το θυμηθεί τόσο έντονα, συνήθως ξεσπάει και μετά από πέντε λεπτά παίζει και δε θυμάται κάτι ας πούμε, δε, δε ξαναγυρνάει πίσω σ' αυτό. Εεε.

Κ: Στα θετικά πώς αισθάνεται το παιδί ίσως;

Σ 15: Στα θετικά, πώς αισθάνεται μετά το ξέσπασμα;

Κ: Ναι, πώς πιστεύετε ότι εκείνη την ώρα ας πούμε είπατε ότι μπορεί να 'ρθει και να σας χτυπήσει από ενθουσιασμό ή οτιδήποτε, πώς πιστεύετε ότι αισθάνεται εκείνη την ώρα που ε,

Σ 15: Αισθάνεται αυτό ακριβώς, δηλαδή είναι ενθουσιασμένος (γέλιο) οπότε θέλει να δείξει αυτό που 'χει μέσα του και γι' αυτό το ξεσπάει θετικά να το πούμε έτσι, αλλά εε σίγουρα είναι χαρούμενος και ενθουσιασμένος εκείνη την, ώρα απλά κι αυτό πρέπει να έχει ένα όριο κάποιες στιγμές.

Κ: Μπορείτε να αναφέρετε κάποιους παράγοντες που επηρεάζουν αρνητικά τη δική σας διάθεση για παιχνίδι;

Σ 15: Σίγουρα είναι οι πάρα πολλές ώρες που δουλεύω, εε τα ωράρια μου δηλαδή είναι... το πρώτο και κύριο, εε επειδή δουλεύω και Σάββατο έχω αρκετά δύσκολη καθημερινότητα, έχω και μια θέση ευθύνης οπότε κι εκεί και στη δουλειά έχω πολλές ευθύνες και πολλά πράγματα που έχω μέσα στο κεφάλι μου, οπότε σίγουρα γυρνώντας στο σπίτι είμαι αρκετά πιεσμένος, αν όχι όλες τις μέρες τις περισσότερες, και τα ωράρια είναι αρκετά μεγάλα, όπως σου 'πα δουλεύω και Σάββατο οπότε είναι ένα θέμα κι αυτό γιατί χάνω κι από 'κει κάποιες ώρες με το παιδί, οπότε εε ντάξει

γενικά όλα αυτά επηρεάζουν αν θα έλεγα λίγο τη διάθεση εε αρνητικά, αυτά, κατά τα άλλα δεν νομίζω ότι υπάρχει κάτι άλλο, δηλαδή δεν έχω κάποιο άλλο θέμα.

K: Υπάρχει ίσως κάποιο, ένα πρόσφατο παράδειγμα που σας έρχεται στο μυαλό που η διάθεση σας ήταν επηρεασμένη αρνητικά από κάτι συγκεκριμένο; Έχετε ίσως ένα τέτοιο πρόσφατο παράδειγμα;

Σ 15: Από κα, από κάτι ναι, από κάτι που 'χει γίνει στη δουλειά ας πούμε, αυτό μπορώ να πω, ντάξει φαντάζομαι δεν θέλετε να αναφέρουμε τι.

K: Ναι.

Σ 15: Εε αυτό συνήθως είναι, η δουλειά δηλαδή είναι αυτό που θα μου χαλάσει, θα μου χαλάσει, δεν είναι μόνο ότι χαλάει η διάθεση μου είναι και η αρκετή πίεση που σας είπα πριν, αυτά τα δυο.

K: Μπορείτε να αναφέρετε παράγοντες που σας επηρεάζουν θετικά ως προς το παιχνίδι, τη διάθεση σας για παιχνίδι;

Σ 15: Εε ναι. Καταρχήν και μόνο ότι θα συναναστραφώ με το παιδί από μόνο του είναι κάτι που μου δίνει κίνητρο έτσι; Μ' αρέσει να παίζω μαζί του, μαζί τους οπότε εννοείται ότι μπαίνοντας στο σπίτι ας πούμε η διάθεση μου αυτομάτως αλλάζει προς το καλύτερο γιατί με βοηθάει κι εμένα να αποβάλλω έτσι το άγχος μου, την πίεση μου, είναι και χαλαρωτικό και για μένα δηλαδή, δεν είναι μόνο για το παιδί, εε από 'κει και πέρα επειδή σας είπα πριν και για το εξοχικό, αν έχει καλό καιρό και μπορούμε να πάμε εκεί είναι πιο καλά από την άποψη ότι δεν έχουμε τόσα, τόσους περιορισμούς εκεί, μπορούμε να κάνουμε πολύ πιο εύκολα περισσότερα πράγματα, δεν μας ενοχλεί δηλαδή ούτε αν φωνάζει λίγο παραπάνω, κι αυτός επειδή είναι έξω και τρέχει, κάνει ράνει όλα αυτά τα πράγματα δεν απαιτεί έτσι πιο περίεργα πράγματα, οπότε δεν έχουμε και πολλά μη και πολλά ξεσπάσματα που είπα πριν και τα λοιπά και τα λοιπά, οπότε

γενικά δηλαδή ακόμα και το πού θα είμαστε, αν θα είναι καλός ο καιρός ας πούμε είναι κάτι που μας,

K: Έχετε πάλι και 'δω αντίστοιχα ίσως κάποιο πρόσφατο παράδειγμα που κάτι σας έφτιαξε έτσι πολύ έντονα τη διάθεση σας για παιχνίδι;

Σ 15: Εε να ας πούμε χτες που ήτανε η μέρα του Πάσχα και πήγαμε έτσι στο εξοχικό κι ήταν κι οι γονείς μου, οι παππούδες δηλαδή των μικρών, εε είχε πάρα πολύ ωραία μέρα, η διάθεση ήτανε πολύ καλή, ημέρα γιορτής, εε παίζαμε πάρα πολύ, πάρα πολύ με μπάλες κυρίως και χρώματα και δουλειές έτσι αγροτικές να το πω έτσι, και ήτανε μια καλή μέρα έτσι η χτεσινή.

K: Εε θέλω να μου πείτε ποια είναι για σας η καλύτερη ώρα της μέρας για παιχνίδι.

Σ 15: Λόγω της δουλειάς εγώ έχω, σαν ελεύθερο χρόνο να το πω είτε το πρωί μέχρι τις απ' τις εφτάμιση ας πούμε που ξυπνάνε τα παιδιά μέχρι της δέκα που θα φύγω για τη δουλειά, οπότε είναι αυτό το δυομισάωρο γεμάτο που έχουμε αρκετή ώρα για παιχνίδι, αλλά κυρίως είναι το απογευματινό, δηλαδή περίπου στις οχτώ η ώρα που επιστρέφω, που εκεί οχτώ με εννιάμιση με τον έναν, με τον μικρό και μέχρι τις έντεκα γιατί ο μεγάλος κοιμάται λίγο αργά, αυτές είναι οι καλύτερες ώρες, βέβαια η καλύτερη μέρα είναι η Κυριακή και όλες οι ώρες της ημέρας που δεν δουλεύω και φυσικά δεύτερη είναι το Σάββατο που γυρνάω πιο νωρίς τέσσερις- πέντε η ώρα οπότε έχω περισσότερες ώρες, αλλά επειδή οι καθημερινές είναι περισσότερες έτσι δίνω αυτή την απάντηση πρωί και κυρίως το απόγευμα μετά τις οχτώ.

K: Παρατηρείτε αλλαγές στον τρόπο που παίζετε με το πέρασμα του χρόνου;

Σ 15: Ναι σίγουρα παρατηρώ αλλαγές γιατί και το παιδί εξελίσσεται μέσα από, εξελίσσεται γενικά δηλαδή όχι μέσα απ' το παιχνίδι μόνο. Εεε μεγαλώνει, ζητάει

καινούργια πράγματα, μπορεί ας πούμε να, κάποτε να κλωτσούσε απλά μια μπάλα τώρα μπορεί να τρέξει, να παίζει πιο δυναμικά, θα το ονομάσουμε και λίγο ποδόσφαιρο, να πάρουμε κι ένα τέρμα να στοχεύουμε και στο τέρμα, έτσι αλλάζει δηλαδή όλο αυτό και κυρίως μέσα στο σπίτι τα παιχνίδια που επιλέγουμε, ας πούμε τα παραμύθια που δεν είπα πριν, πλέον εε θυμάται τα πάντα σε ένα παραμύθι, μπορεί να σταματήσεις να το λες και να συνεχίσει να το λέει αυτός, το οποίο είναι πάρα πολύ ωραίο και για σένα να βλέπεις και το παιδί σου να εξελίσσεται και νοητικά ας πούμε και να μαθαίνει πράγματα, εε όπως όχι μόνο να λέει ένα παραμύθι αλλά και να του δείχνεις πράγματα ας πούμε μέσα σ' ένα παιχνίδι και να στα λέει όλα μόνος του, τι είναι το καθένα και ούτω καθεξής, οπότε γενικά...

Κ: Το πέρασμα του χρόνου σε εσάς τον ίδιο σας επηρεάζει;

Σ 15: Εντάξει με κάνει να το πω πιο σοφό (γέλιο) από τη πλευρά μου, του πως πρέπει να συμπεριφέρομαι κι εγώ προς στο παιδί για να γίνει πιο καλό και πιο εύκολο ας πούμε το παιχνίδι, εεε και φυσικά με βοηθάει και για το δεύτερο έτσι; Δηλαδή πλέον γνωρίζω πέντε πράγματα, το τι θα ήθελε να κάνουμε, εεε αν αρχίζει να αντιλαμβάνεται κάτι που του κάνω οπότε... μπορούμε να πάμε και στο επόμενο στάδιο δηλαδή, όλο αυτό με έχει βοηθήσει πολύ.

Κ: Αναφερθήκατε πριν σε καλό, να γίνει το παιχνίδι πιο καλό και πιο εύκολο. Μπορείτε να μου το εξηγήσετε; Τι σημαίνει για σας εύκολο παιχνίδι; Τι σημαίνει καλό παιχνίδι;

Σ 15: Εε εννοώ, εε ίσως το βλέπω και λίγο απ' τη δικιά μου τη σκοπιά έτσι; Δηλαδή το να παίζεις μόνο με δυο αυτοκινητάκια και να τα κάνεις πάνω-κάτω ας πούμε όταν ήτανε μικρότερος, ντάξει οκ κάποια στιγμή, αυτό ας πούμε κουράζεσαι, λίγο βαριέσαι και τα λοιπά, ενώ όταν υπάρχει μια διάδραση με το παιδί και κάνεις πράγματα

που τα αντιλαμβάνεται πλήρως, που σου, που του τα εξηγείς και τα καταλαβαίνει και τα πάει κι ένα βήμα παρακάτω, όλα αυτά εννοώ ότι το παιχνίδι γίνεται πιο ωραίο και για τους δυο, και για μένα και για το παιδί φυσικά.

Κ: Πολύ ωραία. Θέλω τώρα να μου πείτε πώς κατά τη γνώμη σας το παιχνίδι βοηθά το παιδί. Τι κερδίζει δηλαδή το παιδί μέσα απ' το παιχνίδι;

Σ 15: Αρχικά τα, εε... να ξεκινήσουμε επειδή έχουμε μιλήσει αρκετά για το δυναμικό παιχνίδι, να πω ότι εξελίσσεται το παιδί σωματικά έτσι; Δηλαδή και η αντίληψη του, εε πώς θα χτυπήσει μια μπάλα, εε ας πούμε αν θα τη χτυπήσει στον αέρα, αν θα πρέπει να την πιάσει για να την χτυπήσει, εξελίσσεται το παιδί, μαθαίνει, εε σωματικά δηλαδή και δυναμώνει σίγουρα από το δυναμικό παιχνίδι, αλλά και εξελίσσεται και σε πλευράς αντίληψης και εε δύναμης κι όλα αυτά. Από 'κει και πέρα, πέρα απ' το δυναμικό εε σίγουρα και τα συναισθήματα του, έτσι τον βοηθάει να καταλάβει, απ' τη στιγμή που παίζουμε ας πούμε με πε, με πάζλ με τα συναισθήματα αντιλαμβάνεται ότι οκ κάποια στιγμή θα είμαστε κουρασμένοι, κάποια στιγμή θα είμαστε θυμωμένοι, κάποια στιγμή θα είμαστε, όλα αυτά δηλαδή τον έχουνε βοηθήσει για να καταλάβει ότι είναι φυσιολογικό έτσι να υπάρχουνε στιγμές για όλα τα συναισθήματα, εε από 'κει και πέρα ας πούμε όπως σας είπα πριν τα παραμύθια τον έχουν βοηθήσει πάρα πολύ με την ομιλία του έτσι; Δηλαδή εε το ότι μπορεί να κάτσει να σου πει ένα παραμύθι ή ένα τραγούδι που τραγουδάμε ας πούμε πριν κοιμηθεί και το ξέρει όλο απ' έξω, όχι μόνο ένα πάρα πολλά, εε τον βοηθάνε και στο, στο κομμάτι της ομιλίας και σε, γενικά για να αναπτυχθεί, δηλαδή το παιδί μέσα απ' το παιχνίδι πρακτικά κάνει όλα αυτά που θα, που τον εξελίσσουν και σαν άνθρωπο έτσι; Σε όλα του τα, σε όλες του τις μορφές.

Κ: Εσάς πώς σας βοηθά το παιχνίδι με το παιδί, με τα παιδιά;

Σ 15: Ντάξει εε δεν θα έλεγα σωματικά έτσι; Αν και... η άσκηση έτσι; Με βοηθάει κι εμένα, δηλαδή αντί να πάω για τρέξιμο μπορώ να κάτσω μια ώρα να παίζω με το παιδί μου μπάλα έτσι; Αλλά πιο πολύ εμένα με βοηθάει στο συναισθηματικό κομμάτι απ' την άποψη ότι, αυτό που σας είπα πριν, ότι μπορεί να μου φύγει το άγχος, να... εε η πίεση, εε να εξοικειωθώ περισσότερο με το παιδί οπότε να έρθουμε πιο κοντά, όλα αυτά.

Κ: Αυτά λοιπόν αναφέρονται στην αλληλεπίδραση. Μπορείτε να μου κάνετε λίγο πιο συγκεκριμένο το θέμα της αλληλεπίδρασης; Τι κερδίζει το παιδί από την αλληλεπίδραση που έχετε μέσα απ' το παιχνίδι; Η σχέση αυτή που αναφέρατε.

Σ 15: Ναι ουσιαστικά, μα όλοι αν το πούμε ότι εε, αν είμαι επτά-οχτώ ώρες με το παιδί μέσα στη μέρα εεε οι έξι είναι παιχνίδι έτσι; Οπότε ουσιαστικά βοηθάει στο να αναπτυχθεί και να, και να εξελιχθούμε σε, ο ένας σε σχέση με τον άλλον, δηλαδή να 'ρθουμε πιο κοντά, να μάθουμε ο ένας τον άλλον, όλα αυτά τα πράγματα.

Κ: Άρα πιστεύετε ότι η αλληλεπίδραση βοηθά με τον ίδιο τρόπο και εσάς τον ίδιο όπως το παιδί; Δηλαδή τα οφέλη είναι ίδια και για σας;

Σ 15: Εντάξει για μένα είναι πιο πολύ, είναι λίγο διαφορετικά απ' την άποψη ότι, εε είναι αυτό της αποσυμπίεσης το οποίο το παιδί δεν έχει κάποιο λόγο να, να το, να αισθανθεί κάτι τέτοιο ή να κερδίζει μάλλον κάτι τέτοιο, εεε ντάξει το παιδί πιο πολύ μεγαλώνει μέσα απ' το παιχνίδι κι εγώ πιο πολύ έρχομαι πιο κοντά στο παιδί, μικραίνω να το πω (γέλιο) λίγο έτσι χαριτολογώντας, οπότε ντάξει έχουμε σίγουρα και κοινά σημεία που μας βοηθάει αλλά πιο πολύ το παιδί το βοηθάει να μεγαλώσει όμορφα κι ωραία, και 'μενα να, και να ζήσω το παιδί μου αλλά και να αποφορτιστώ κι όλα αυτά που σας είπα πριν.

K: Περνάμε στο τελευταίο σκέλος της συνέντευξης που έχει να κάνει με τη σχέση του, που είχατε εσείς ως παιδί με το μπαμπά σας.

Σ 15: Ναι.

K: Μπορείτε λοιπόν να μου πείτε πώς ήτανε η σχέση σας ως παιδί με το μπαμπά σας;

Σ 15: Είχαμε πάρα πολύ καλή σχέση, γιατί ο πατέρας μου ασχολιόταν πάρα πολύ και με μένα και με τον αδελφό μου, εε δηλαδή θυμάμαι ότι τις περισσότερες ώρες του παιχνιδιού ας πούμε, γιατί αφού μιλάμε για παιχνίδι τις περνάγαμε με τον πατέρα μου ας πούμε και λιγότερο με την μητέρα μου, εε οπότε και γενικότερα και σαν άνθρωπος ήταν πολύ κοντά μας, έτσι ήτανε να μεν αυστηρός να το πω έτσι αλλά με την καλή έννοια, δηλαδή δε το, δε συζητάμε να, για να 'χει απλώσει ποτέ χέρι πάνω μας και τέτοια, εε απλά ήταν δίκαιος και αυτό το καταλαβαίνεις ακόμα κι αν είσαι παιδί έτσι; Το καταλαβαίνεις και πιο αργά βέβαια αλλά το καταλαβαίνεις και τότε.

K: Παίζατ, λοιπόν θυμάστε παιχνίδια που παίζατε μαζί του, μιας και αναφέρατε ότι παίζατε πολύ μαζί;

Σ 15: Ναι παίζαμε πολλά, παίζαμε πολλά παιχνίδια δηλαδή και εξωτερικά εκτός σπιτιού μας πήγαινε σε πολλά γήπεδα έτσι και λίγο πιο μεγάλος, δηλαδή να, μετά τα οχτώ-δέκα που θυμάμαι πιο έντονα εννοώ, και μπάσκετ και ποδόσφαιρο και τρέξιμο, δηλαδή πηγαίναμε σε πολλά έτσι Κυριακές και τα λοιπά μέρη που μπορούσαμε να παίζουμε, να αθληθούμε γενικά, είχαμε και τα ποδήλατα μας από πολύ μικροί, εε είχαμε και ένα, το εξοχικό που είναι το ίδιο (χαμόγελο) ας πούμε μ' αυτό που λέμε τώρα με τα παιδιά, που και 'κει είχαμε και μπασκέτα και πολύ χώρο για τρέξιμο, για, για διαφόρων ειδών παιχνίδια, εε παίζαμε πάρα πολύ με πλέιμομπλ, λέγκο και όλα αυτά, εε ακόμα δηλαδή έχουμε κάποια παιχνίδια τα οποία τα 'χουν πάρει τα παιδιά

μας τώρα, εε και είχαμε και αρκετή έτσι σωματική επαφή, δηλαδή παλεύαμε στο χαλί εε τους χειμώνες δηλαδή έτσι που θυμάμαι το, τα χαλιά, εεε και μας άρεσε δηλαδή κι εγώ, εγώ με τον αδελφό μου κι ο πατέρας μου ένα μα, να ‘μουν εναντίον του πατέρα μου ας πούμε, ας το πούμε έτσι, πάντα σε πολύ καλό κλίμα έτσι; Δε συζητάμε, λοιπόν αυτά πάνω κάτω έτσι.

Κ: Υπάρχει ίσως κάποια πολύ έντονα θετική στιγμή παιχνιδιού που θυμάστε;

Σ 15: Πιστεύω αυτό που είπα πριν για το, για τα παιχνίδια έτσι της πάλης να το πω έτσι, επειδή καταλήγανε πάντα όμορφα και ποτέ με χτυπήματα και ούτω καθεξής, εε ήτανε πολύ ωραίες στιγμές αυτές, α όπως επίσης, ξέχασα να πω είχαμε κι ένα πινγκ πονγκ, εε που ντάξει λίγο πιο μεγάλοι, δηλαδή μετά τα δέκα-έντεκα που μπορούσαμε να το, δώδεκα ίσως που να μπορούσαμε να τον κοντράρουμε κι όλες, εε παίζαμε ατελείωτες ώρες, δηλαδή μπορούσαμε στα, στο γυμνάσιο ας πούμε παίζαμε ατελείωτες ώρες, είχαμε γίνει καλοί κιόλας και εε μας άρεσε γιατί ήτανε και κάτι που κέρδιζες, έχανε, οπότε μπορούσες να κερδίσεις κιόλας τον πατέρα σου ας πούμε το οποίο (γέλιο) για ένα παιδί είναι πολύ σημαντικό έτσι;

Κ: Τώρα αντίστοιχα μήπως υπάρχει κάποια αρνητική στιγμή παιχνιδιού που θυμάστε; Κάτι που να ‘χει συμβεί πάνω στο παιχνίδι και το θυμάστε σαν αρνη,

Σ 15: Ε τώρα να σας πω την αλήθεια δεν θυμάμαι κάποια τώρα τόσο σημαντική λεπτομέρεια που να ‘χει μείνει χαραγμένη, όχι δεν έχω κάτι έτσι πολύ τρανταχτό.

Κ: Γενικά απ’ το παιχνίδι με τον πατέρα σας τι κρατάτε;

Σ 15: ...Εε βασικά μου ‘χει μείνει αυτή η, να το πω; Πώς να το πω; Ζεστασιά έτσι, δηλαδή αυτή η σχέση αρκετά κοντά, ήτανε πολύ κοντά μας, δηλαδή μας είχε πολύ καλή σχέση, αυτό κρατάω πιο πολύ, ότι αν θυμηθώ κάτι θα είναι ότι εε... υπήρχε πολύ έντονο δέσιμο έτσι; Αυτό δηλαδή άφησε όλο αυτό το παιχνίδι, ένα πολύ έντονο δέσιμο.

K: Αντίστοιχα υπάρχουν πράγματα τα οποία δεν κρατάτε ή πράγματα που απορρίπτετε;

Σ 15: Όχι.

K: Από παιχνίδια μέχρι συμπεριφορές ή οτιδήποτε άλλο στο παιχνίδι πάντα.

Σ 15: Εεε δεν θυμάμαι τώρα κάτι έτσι, ντάξει έχουν περάσει και τα χρόνια, δεν θυμάμαι κάτι τόσο, τόσο τρανταχτό, τώρα να πω ότι έχασα μια φορά ας πούμε στο πινγκ πονγκ δεν είναι (γελάει), αστειεύομαι έτσι; Δεν είναι, ντάξει.

K: Αναγνωρίζετε στοιχεία του πατέρα σας στον τρόπο που παίζετε εσείς με τα παιδιά σας;

Σ 15: Αν αναγνωρίζω στοιχεία... Εεε ίσως αυτό που μου 'χει μείνει ότι, αυτό ότι ήμασταν κοντά, ίσως να προσπαθώ κι εγώ να, να προσπαθώ λίγο παραπάνω ας πούμε για να εεε μπορέσω να προσφέρω κι εγώ στο παιδί μου ας πούμε κάτι αντίστοιχο, έτσι μια καλή έτσι αίσθηση ότι ο μπαμπά είναι εδώ για να παίζουμε, δεν του 'χω πει ποτέ όχι στο παιχνίδι έτσι; Ακόμα κι όταν είμαι πάρα πολύ κουρασμένος, έχω νεύρα ή δεν ξέρω κι εγώ τι, εε και αυτή η αλληλεπίδραση έτσι και σωματική, δηλαδή να τον πιάσω, να χορέψουμε, να τον πετάξω, να το, να παλέψουμε έστω εντάξει λίγο τώρα που μπορεί κι αυτός είναι μικρός ακόμα, εε αυτά κυρίως, τα χαμόγελα έτσι, α αυτή τη, τη συμπεριφορά.

K: Κλείνοντας τη συνέντευξη τώρα θα ήθελα να μου πείτε τι τελικά είναι για σας το παιχνίδι; Τι σημαίνει παίζω με το παιδί μου;

Σ 15: Ε απ' τη στιγμή που το παιχνίδι είναι το ενενήντα τοις εκατό της ημέρας σου με το παιδί σου δεν, δεν νομίζω ότι, τα πάντα είναι το παιχνίδι έτσι; Από προσωπική επαφή, από να του, να δείξεις την αγάπη σου, να κερδίσει την αγάπη σου,

εε όλα ότι μπορεί το παιδί να το βοηθήσει να αναπτυχθεί, ότι το, να το βοηθήσει να αναπτυχθεί είτε σωματικά, είτε συναισθηματικά, εεε το, μέσα απ' το παιχνίδι δηλαδή έρχονται όλα αυτά έτσι; Δεν κάνεις κάτι άλλο με το παιδί, δηλαδή το πλένεις ή το ταΐζεις ή παίζεις μαζί του, δεν μπορείς να κάνεις κάτι άλλο, οπότε το παιχνίδι είναι ουσιαστικά όλα αυτά τα πράγματα που θα βοηθήσουν το παιδί να γίνουνε, να γίνει και σωστό, και σωστός άνθρωπος αλλά και να αντιληφθεί τι γίνεται γύρω του έτσι; Να μάθει πράγματα, όλα αυτά τα πράγματα.

K: Μια τελευταία διευκρίνιση ίσως. Αναφερθήκατε στο να γίνει το παιδί σωστός άνθρωπος, τι ση, τι είναι για σας; Τι σημαίνει σωστός άνθρωπος;

Σ 15: Σωστός άνθρωπος, δηλαδή... εννοώ ότι αν δεν φωνάζεις όλη την ώρα στο παιδί, αν δεν το χτυπάς, αν δεν εε, όλες αυτές οι συμπεριφορές δηλαδή που βλέπει από σένα μέσα στο παιχνίδι σίγουρα θα το βοηθήσουνε κι αυτό μεγαλώνοντας να καταλάβει ότι αυτές οι συμπεριφορές είναι οι σωστές έτσι; Η διαλλακτικότητα, να συζητήσουμε πράγματα, δεν είμαστε ότι θα κάνουμε αυτό τέλος ή ανοίχτε μια τηλεόραση και δείτε κι αυτή είναι η ζωή μας έτσι; Σωστός άνθρωπος είτε πνευματικά, είτε με οποιαδήποτε μορφή.

K: Υπάρχει ίσως κάτι που θα θέλατε να συμπληρώσετε, κάτι που σας έχει έρθει στο μυαλό και δεν το αναφέραμε;

Σ 15: Όχι πιστεύω δεν έχω κάτι άλλο, νομίζω ότι το αναλύσαμε.

K: Ωραία, σας ευχαριστώ πάρα πολύ.

Σ 15: Κι εγώ.

Παράρτημα 4: Πιλοτική Συνέντευξη

Οδηγός Πιλοτικής Συνέντευξης

Αξονες και ερωτήματα

Γενική θεώρηση για το παιχνίδι-Εισαγωγική

Τι είναι για εσάς το παιχνίδι και ποια η σημασία του;

Εμπειρίες παιχνιδιού-Το είδος που προτιμάται

Παίζετε με τα παιδιά σας;

Θα θέλατε να μας περιγράψετε πώς παίζετε με τα παιδιά σας;

Μπορείτε να μας δώσετε παραδείγματα από την τελευταία εβδομάδα;

Πώς ξεκινάει το παιχνίδι;

Ταιριάζουν οι απόψεις σας και οι επιλογές σας με αυτές του παιδιού;

Υπάρχουνε κάποια παιχνίδια που αποφεύγετε;

Ποιο είναι το αγαπημένο σας παιχνίδι;

Παράγοντες που επηρεάζουν το παιχνίδι

Μπορείτε να αναφέρετε παράγοντες που επηρεάζουν τη διάθεσή σας για παιχνίδι;

Ποια είναι η καλύτερη ώρα της ημέρας για να παίξετε με το παιδί και η καλύτερη μέρα αντίστοιχα;

Παρατηρείτε αλλαγές στον τρόπο που παίζετε εσείς με το πέρασμα του χρόνου;

Που πιστεύετε ότι οφείλονται αυτές οι αλλαγές;

Σας βοηθά η εμπειρία σας στο δεύτερο παιδί;

Συναισθηματικά ξεσπάσματα

Πώς είναι το παιδί όταν παίζετε; Πώς θα το χαρακτηρίζατε με ένα, δυο επίθετα;

Εσείς πως είστε όταν παίζετε; Πως θα χαρακτηρίζατε τον εαυτό σας;

Έχετε αντιμετωπίσει ποτέ συναισθήματα ξεσπάσματα κατά την διάρκεια του παιχνιδιού; Θυμάστε τι τα προκάλεσε;

Υπάρχει κάποιο ξέσπασμα που το θυμάστε έντονα; Θα θέλατε να μας το περιγράψετε;

Επόμενη φορά θα αντιδρούσατε με ανάλογο τρόπο;

Πώς αισθάνεστε μετά από ένα τέτοιο ξέσπασμα;

Το παιδί πως αισθάνεται;

Θεωρήσεις πατεράδων σε σχέση με την επιρροή του παιχνιδιού

Πώς το παιχνίδι και η αλληλεπίδραση που έχετε κατά την διάρκειά του, βοηθούν το παιδί;

Τι προσφέρει σε εσάς το παιχνίδι και η αλληλεπίδραση που έχετε κατά την διάρκειά του;

Εσωτερικό μοντέλο πατέρα

Παίζατε με τον μπαμπά σας;

Θυμάστε συγκεκριμένα παιχνίδια που παίζατε; Θα θέλατε να μας δώσετε κάποιο παράδειγμα;

Τι κρατάτε απ' το παιχνίδι με τον μπαμπά σας;

Υπάρχουν πράγματα που δεν κρατάτε ή που απορρίπτετε;

ΠΙΛΟΤΙΚΗ ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ

Καλλιρρόη: Καλησπέρα

Συνεντευξιαζόμενος 2: Καλησπέρα

Κ: Είστε έτοιμος να ξεκινήσουμε;

Σ: Ναι.

Κ: Αρχικά θέλω να μου πείτε τι είναι για σας το παιχνίδι και ποιά είναι η σημασία του;

Σ: Το παιχνίδι είναι πολύ σημαντικό για τα παιδιά, ιδίως για τις ηλικίες των δύομισι και τεσσάρων μηνών που μιλάμε για τα δικά μου παιδιά, εεμ γιατί την περισσότερη ώρα την περνάμε με παιχνίδια. Ε έχει μεγάλη σημασία για την ανάπτυξη τους, για την εξέλιξη τους και είναι κάτι το, που ρίχνουμε πολύ βάρος σαν γονείς.

Κ: Εσείς παίζετε με τα παιδιά σας;

Σ: Παίζουμε πολύ, παίζω πολύ με τα παιδιά. Εε φυσικά άλλα παιχνίδια με τον δύομισι ετών άλλα παιχνίδια με τον τεσσάρων μηνών, αλλά προσπαθούμε να παίζουμε πολύ γιατί ούτως ή άλλως και το, και τα παιδιά ειδικά ο μεγάλος το ζητάει συνεχώς.

Κ: Θα θέλατε να μας περιγράψετε πως παίζετε με τα παιδιά;

Σ: Εε αρχικά για τον μικρό που είναι και πιο έτσι περιορισμένο εε το εύρος του παιχνιδιού... περισσότερο παίζουμε με γκριμάτσες, με πετάγματα στον αέρα, ντάξει όχι πολύ έντονα για την ηλικία του. Εε απαντάμε, απαντάω στα, στις φωνούλες του τώρα που έχει αρχίσει και φωνάζει αρκετά. Τώρα όσον αφορά τον μεγάλο εε παίζουμε πάρα πολλά παιχνίδια, από ενεργητικά παιχνίδια όπως ποδόσφαιρο έτσι να παλεύουμε να κάνουμε διάφορες ασκήσεις μαζί, τρέξιμο και τα λοιπά, εεμ μέχρι παζλς, ζωγραφικές, μουσική, τραγούδι, πολλά πράγματα.

Κ: Μπορείτε να μας δώσετε συγκεκριμένα παραδείγματα από την τελευταία βδομάδα ίσως;

Σ: Ναι ε τώρα παίζουμε πάρα πολύ με ένα αυτοκινητόδρομο που φτιάχνουμε και βάζουμε όλα τα κομμάτια, τους δρόμους, τις πλατείες, τα σπίτια και ούτω καθεξής, τα αυτοκίνητα. Εεμ έχουμε ένα παιχνίδι με μαγνήτες που παίζουμε πάρα πολύ, που δημιουργούμε ουσιαστικά οχήματα. Παίζουμε πάρα πολύ με κάποια παζλ. Διαβάζουμε αρκετά βιβλία, μουσικά αλλά ό, και παραμύθια. Ε παίζουμε αρκετά έξω εκτός σπιτιού, ποδόσφαιρο επειδή είναι και πολύ καλός με την μπάλα. Ποδήλατο κάνουμε μαζί ο καθένας το δικό του. Παίζουμε με τα αυτοκινητάκια του είτε αυτά, είτε τα μικρά τα αυτοκινητάκια με τα, είτε με τα μεγάλα οχήματα που καβαλάει ο μικρός ας το πω έτσι και θέλει και μένα μαζί του, προσπαθώ κι εγώ μ' ένα άλλο έτσι λίγο πιο μεγάλο όχημα να παίζω κι εγώ μ' αυτό. Ε και γενικά κι άλλα παιχνίδια όπως με τη, με τα εργαλεία του παίζουμε πάρα πολύ τώρα τελευταία, αυτά.

Κ: Ωραία. Πως, συνήθως πως ξεκινάει το παιχνίδι;

Σ: Το πως ξεκινάει πιστεύω ότι είναι επειδή ο μικρός συνέχεια το ζητάει. Κυρίως προκύπτει από τον μικρό αλλά είναι και μια φυσική εξέλιξη, δηλαδή δεν, δεν μπορείς να κάνεις και πολλά πράγματα πέραν του παιχνιδιού δηλαδή ενενήντα της εκατό της ημέρας το περνάμε σε παιχνίδι, οπότε το 'χουμε στο μυαλό μας ότι όταν θα ξυπνήσει ο μικρός και έχουμε κάποια ώρα στην διάθεση μας το πρωί ή όταν γυρνάμε από την δουλεία το απόγευμα κατευθείαν θα μπούμε στο παιχνίδι. Συνήθως βέβαια το ζητάει ο μικρός αλλά κι εγώ προσπαθώ να του δώσω έτσι ερεθίσματα για να ξεκινήσει το παιχνίδι.

Κ: Ταιριάζουν οι απόψεις σας και οι επιλογές σας με αυτές του παιδιού;

Σ: Ναι ταιριάζουν γενικά, γιατί ντάξει τα, βέβαια γνωρίζουμε έτσι ποιές είναι οι δυνατότητες του παιχνιδιού δεν είναι ότι θα δημιουργήσουμε δεκαπέντε καινούργια παιχνίδια κάθε μέρα. Εε προσπαθούμε και αυτό να το κάνουμε, να δημιουργούμε καινούργια παιχνίδια συνεχώς, αλλά ναι ταιριάζουμε γενικά γιατί ασχολούμαστε κυρίως με, μάλλον όχι κυρίως πιο πολύ με ενεργητικό παιχνίδι που μας αρέσει και στους δυο πολύ. Αλλά και τα υπόλοιπα παιχνίδια είναι και το δικό μου γούστο δηλαδή δεν είναι ότι πιέζομαι για να παίζω μαζί του.

Κ: Υπάρχουνε κάποια παιχνίδια που τα αποφεύγετε;

Σ: Να αποφεύγω όχι. Κυρίως αποφεύγουμε παιχνίδια τα οποία παρά του λόγου κοινής ησυχία, ώρες κοινής ησυχίας, λόγω επικινδυνότητας κάποιες στιγμές που μπορεί να είναι κουρασμένος και να είναι επικίνδυνο να πέσει. Δηλαδή επιλέγουμε, επιλέγω να αποφεύγω αυτά που δεν είναι σωστό ή δεν πρέπει να γίνουν κάποιες ώρες. Κατά τα άλλα δεν υπάρχει κάτι που δεν μ' αρέσει. Ίσως δεν θα προτιμήσω παράδειγμα να ζωγραφίσουμε μαζί επειδή μπορεί να το κάνει καλύτερα με την μητέρα του ή κάτι τέτοιο, ούτως ή άλλως δεν το ζητάει και σε μένα τόσο πολύ. Αλλά κατά τα άλλα όχι να αποφύγω δεν έχει, δεν έχω κάτι να αποφύγω, αν θέλει το οτιδήποτε θα το κάνουμε, θα το κάνουμε δεν υπάρχει κάποιος λόγος αποφυγής.

Κ: Το αγαπημένο σας παιχνίδι ποιο είναι;

Σ: Είναι κυρίως τα ενεργητικά παιχνίδια δηλαδή με μπάλα, με μπαλόνια που παίζουμε. Και αρκετά με την σωματική επαφή δηλαδή να τρέχει να πηδάει πάνω μου, να το πετάω στον αέρα, να χορεύουμε μαζί πάρα πολύ είτε αγκαλιά είτε ο καθένας χέρι-χέρι, ο καθένας μόνος του απλά συνυπάρχουμε ας πούμε στον ίδιο χώρο γιατί του αρέσει. Αυτά κυρίως έτσι που έχουνε πιο διάδραση μου αρέσουν περισσότερο.

Κ: Μπορείτε να αναφέρετε κάποιους παράγοντες που επηρεάζουν την διάθεσή σας για παιχνίδι;

Σ: Εε σίγουρα επειδή δουλεύω και αρκετές ώρες, σίγουρα η κούραση είναι ένα βασικό σημείο, ότι μπορεί να είμαι πολύ κουρασμένος και εκείνη την στιγμή κάποια στιγμή τέλος πάντων να δυσκολευτώ. Εεε ντάξει γενικότερα τα ωράρια ουσιαστικά επειδή είναι αρκετά δύσκολα και επειδή είναι πολλές ώρες, επειδή δουλεύω και Σάββατο, κάποιες ώρες και το Σάββατο είναι πολύς, είναι ένας λόγος που δυσκολευόμαστε. Εε από την άλλη υπάρχουν και τα θετικά κομμάτια, δηλαδή εγώ δεν το βλέπω μόνο αρνητικά όπως μου το ρωτάτε δηλαδή εε σου φτιάχνει και την διάθεση το παιδί να παίζεις μαζί του έτσι; Οπότε το ζητάς κι όλες, είναι κι αυτό κάτι που αξίζει να αναφερθεί.

Κ: Ποιά είναι η καλύτερη ώρα της ημέρας, αν και αναφέρατε πριν τα ωράρια σας, για να παίζετε με το παιδί αντίστοιχα, καλύτερη μέρα για σας έχει ;(09:38)

Σ: Οι καλύτερες ώρες για μένα είναι όταν ξυπνάει το πρωί που μπορεί να έχω μία με μιάμιση ώρα, αν ξυπνήσει κι αυτός νωρίς για να παίζουμε. Επειδή κι αυτό είναι πολύ ενεργητικός εκείνη την ώρα, έχει όρεξη αφού ξυπνήσει και φάει το πρωινό του και τα λοιπά. Συνήθως επιλέγω να πάω μια ώρα αργότερα στην δουλειά επειδή έχω την δυνατότητα έτσι ώστε να περάσουμε λίγο χρόνο μαζί και φυσικά το, οι πιο καλές ώρες είναι οι ώρες που γυρίζω, επιστρέφω στο σπίτι που ντάξει μπορεί να είναι λίγο αργά, οχτώ με, οχτώ με οκτώμισι που επιστρέφω αλλά επειδή κι αυτός κοιμάται σχετικά αργά, εκεί το οχτώ με εννιάμιση είναι απ' τις καλύτερες ώρες που κι αυτός με ζητάει κι όλες, δηλαδή ζητάει να παίζει και μαζί μου επειδή προφανώς έχω λείψει όλες αυτές τις ώρες και έχει κι αυτός μεγάλη διάθεση και μένα μ' αρέσει με ξεκουράζει κι εμένα.

Κ: Παρατηρείτε αλλαγές στον τρόπο που παίζετε εσείς με το πέρασμα του χρόνου;

Σ: Σίγουρα υπάρχουν αλλαγές, όσο μεγαλώνει το παιδί και μπορείς να συνεννοηθείς καλύτερα. Εννοείται ότι μπορείς να κάνεις κι άλλα πράγματα που δεν μπορούσε να κάνει πριν εμ, οπότε σίγουρα υπάρχουν αλλαγές. Για παράδειγμα πλέον μπορεί και απομνημονεύει τραγούδια οπότε, ή παραμύθια, οπότε όλα αυτό το πράγμα, του λες μια πρόταση τη συμπληρώνει, υπάρχει διάδραση δηλαδή δεν είναι όπως ήταν ενός ή και μικρότερος ή και ενάμιση που ήταν πιο, πιο στάνταρ ας πούμε τα παιχνίδια που θα παίζεις μαζί του και ο τρόπος που θα μπορούσες να τα παίζεις. Τώρα πραγματικά σε αφήνει και άφωνο ας πούμε πολλές φορές με αυτά που κάνει, οπότε εννοείται ότι αλλάζει συνεχώς μέρα με τη μέρα δηλαδή ο τρόπος που παίζεις μαζί του.

Κ: Που πιστεύετε ότι οφείλονται αυτές οι αλλαγές;

Σ: Κυρίως στο ότι εξελίσσεται, μεγαλώνει, εξελίσσεται, μαθαίνει περισσότερο. Σιγά-σιγά τον ενδιαφέρει να κάνει πιο σύνθετα πράγματα που εννοείται ότι κινεί και το δικό μας ενδιαφέρον περισσότερο απ' το να παίζουμε μόνο με δυο αυτοκινητάκια και να τα κάνουμε μπρος πίσω ας πούμε. Εε οπότε η εξέλιξη του ουσιαστικά είναι το βασικό.

Κ: Η εμπειρία του πατέρα; Εσάς σας βοηθά στο δεύτερο παιδί;

Σ: Οπωσδήποτε και βοηθάει γιατί αν μη τι άλλο οκ μπορεί να μην είναι τα παιδιά ίδια, αλλά ειδικά στην ηλικία τώρα των τεσσεράμισι μηνών, τέσσερα-τεσσεράμισι μηνών που είναι ο μικρός είναι πολύ συγκεκριμένα τα παιχνίδια που μπορείς να κάνεις μαζί του αλλά όμως όταν έχεις την εμπειρία και την, το 'χεις ξαναδεί πως, τι του αρέσει ε... πως θα το επηρεάσεις με αυτό που θα του κάνεις για να γελάσει,

για να περάσει ευχάριστα την ώρα του κι αυτός, εε εννοείται ότι εε συμβαίνουν αλλαγές, συμβαίνουν αλλαγές.

Κ: Το παιδί πως είναι όταν παίζετε; Κι αν θα θέλατε να το χαρακτηρίσετε ίσως με ένα δυο επίθετα.

Σ: Εε αν για επίθετα σίγουρα θα επέλεγα πρώτα το χαρούμενος. Εε πάντα γενικά είναι χαρούμενος όταν παίζουμε γιατί και τα ενεργητικά παιχνίδια ας πούμε που παίζουμε αρκετά του αρέσουνε πολύ, οπότε εννοείται ότι είναι χαρούμενος. Αλλά αυτό που βλέπω είναι ότι του αρέσει και να μαθαίνει έτσι οπότε τον ενδιαφέρει να, αυτά που κάνουμε να τον βοηθάνε γενικά έτσι για να προχωράει.

Κ: Εσείς πως είστε όταν παίζετε; Πως θα χαρακτηρίζατε τον εαυτό σας;

Σ: Κι εγώ είμαι χαρούμενος θα μπορούσα να πω έτσι σαν πρώτη, σαν πρώτη εντύπωση γιατί πέρα απ' το ότι, πέρα από ότι το παιδί περνάει καλά στο παιχνίδι, με ξεκουράζει κι εμένα πραγματικά δηλαδή υπάρχουνε αυτό που λένε ότι ξεχνιέσαι με το παιδί, ότι ξεχνάς τα θέματα σου, τα προβλήματα σου της δουλείας, την έντονη καθημερινότητα σου ισχύει όντως πραγματικά, εε αρκεί βέβαια και να γίνεται σε μια υγιή βάση όλο αυτό έτσι; Δηλαδή να παίζεις χωρίς να έχεις τον κίνδυνο αφενός, χωρίς να χτυπάει το παιδί, δηλαδή εγώ επειδή δεν έχω τέτοια προβλήματα με το παιδί, με βοηθάει και μένα πάρα πολύ και αυτό θα έλεγα ότι με ξεκουράζει αυτή είναι η λέξη η κατάλληλη.

Κ: Έχετε αντιμετωπίσει ποτέ συναισθήματα ξεσπάσματα κατά την διάρκεια του παιχνιδιού; Κι αν θυμάστε τι τα προκάλεσε θα ήθελα να μου το πείτε.

Σ: Ναι. Ντάξει σίγουρα υπάρχουνε ξεσπάσματα και κατά την διάρκεια του παιχνιδιού εε γιατί μπορεί κάποιες φορές να 'ναι πολύ κουρασμένος ο μικρός εε ή λόγω ότι 'ναι αρκετά επίμονος οπότε αν ζητήσει να κάνει κάτι να παίξει κάτι την ώρα που,

το μεσημέρι ας πούμε που μπορεί να ενοχλήσουμε τους γείτονες εε δεν θα το αφήσει να περάσει εύκολα δηλαδή την άρνηση, θα το ζητήσει επίμονα όποτε εκεί μπορεί να έχουμε ένα ξέσπασμα. Οπότε θα έλεγα ότι αρχικά ξεσπάσματα έχουμε σ' αυτές τις δυο περιπτώσεις έτσι όπως μπορώ να το ανακαλέσω τώρα. Εε βασικά ο πιο, αυτό που προσπαθώ να κάνω είναι να μην πηγαίνω κόντρα μαζί του κατά την διάρκεια του ξεσπάσματος, να τον βοηθήσω να καταλάβει ότι αφενός δεν υπάρχει λόγος να γίνει αυτό το ξέσπασμα. Τις περισσότερες φορές το καλό είναι ότι αφού περάσει το ξέσπασμα το οποίο δεν είναι μεγάλο είναι σχετικά μικρό των τεσσάρων πέντε λεπτών, το ξεπερνάει κι αυτός και μάλιστα μπορεί να το π, να λέει γι αυτό τις επόμενες μέρες ότι έκλαψα ή στεναχωρήθηκα αλλά δεν έπρεπε ή τέλος πάντων έτσι στο μυαλό του που μπορεί να το έχει. Οπότε γενικά πιστεύω ότι το ξεπερνάμε αρκετά, αρκετά εύκολα και γρήγορα. Βέβαια υπάρχουν και στιγμές που λόγω κι εγώ της κούρασης μου ή μιας δύσκολης πολύ δύσκολης ημέρας υπάρχουν και στιγμές που μπορεί να...(φου ξεφυσάει) να τον μαλώσω, πως να το πω τώρα; Και αυτό βέβαια δεν οδηγεί και πουθενά γιατί συνήθως το ξέσπασμα γίνεται μεγαλύτερο οπότε γενικά προσπαθώ να είμαι αρκετά ήρεμος στα ξεσπάσματα του.

Κ: Υπάρχει ίσως κάποιο ξέσπασμα έτσι που το θυμάστε έντονα; Αν θα θέλατε να μας το περιγράψετε;

Σ: Ε πρακτικά πέραν των ξεσπασμάτων που είπα και πριν τώρα των τεσσάρων πέντε λεπτών ότι "δεν μ' αφήνεις να κάνω αυτό" ή ότι "θέλω να κάνω αυτό τώρα" ή ότι "θέλω τη μαμά" "να κάνω κάτι με την μαμά" ή με τον μπαμπά τέλος πάντων και δεν γίνεται εκείνη την στιγμή τα οποία όμως ξεπερνιούνται και αρκετά γρήγορα. Ε δυο φορές έχει έτσι αρκετά έντονο ξέσπασμα ή όταν ήτανε ούτε ενός έτους και μια λίγο μετά που ακόμα ψαχνότανε έτσι κι αυτός εε στο οποίο ενώ ήμασταν ας πούμε σε μια βόλτα στο δρόμο, προφανώς ήταν τόσο κουρασμένος που βρήκαμε ένα κοριτσάκι με

ένα άλλο καρότσι και ήθελε να πάρει το καρότσι με το χέρι να το σπρώξει, δεν τον αφήσαμε γιατί θελαν να φύγουν οι άνθρωποι εννοείται και εκεί πραγματικά ήτανε ένα τριανταπεντάλεπτο ξέσπασμα πριν μέχρι να 'ρθουμε στο σπίτι, να κάτσουμε αρκετή ώρα αγκαλιά για να ηρεμίσει, εε αυτό έτσι θυμάμαι σαν πολύ έντονο ξέσπασμα και άλλη μια φορά που ήταν έτσι λίγο λιγότερο αλλά τα θεωρώ λίγο περιορισμένα αυτά δηλαδή δεν συμβ, δεν είναι ότι συμβαίνουνε συχνά. Προφανώς κάτι τον είχε έτσι στεναχωρήσει περισσότερο απ' ότι το συνηθισμένο.

Κ: Επόμενες φορές που θα αντιμετωπίζετε έτσι ξεσπάσματα; Θα αντιδρούσατε με ανάλογο τρόπο όπως μας περιγράψατε;

Σ: Ε η προσπάθεια αυτή είναι γιατί το 'χουμε έτσι, το συζητάμε κι αρκετά και σαν γονείς ότι πρέπει πάντα να αλλάζουμε την κουβέντα, να λέμε κάτι άλλο, να του εξηγούμε με όμορφο τρόπο. Γενικά προσπαθούμε να 'μαστε σ' αυτή τη ροή, εε μπορεί κάποια στιγμή αν είναι ας πούμε που αν και είναι πολύ καλός και φιλικός ο μεγάλος με τον μικρό, δυο φορές ας πούμε που τον έχει έτσι χτυπήσει ελαφρώς όχι κάτι το σημαντικό, εννοείται ότι του φωνάξαμε σε εισαγωγικά δηλαδή αυτό που πρέπει να κάνεις για να μην, να του δώσεις να καταλάβει ότι αυτό δεν είναι σωστό, γιατί είναι κι αυτός μικρός ακόμα δεν είναι μεγάλο παιδί. Αλλά γενικότερα ακόμα και τότε και σ' αυτές τις φορές μπορεί να ήτανε ότι μην το κάνεις αυτό γιατί δεν πρέπει, γιατί πονάει, γιατί δεν μας αρέσει, γιατί δεν είναι καλό, πάντα μετά προσπαθούμε να του εξηγήσουμε και τους λόγους που του είπαμε να μην το κάνει.

Κ: Εσείς πως αισθάνεστε μετά από ένα τέτοιο ξέσπασμα;

Σ: Σίγουρα δεν είναι ωραίο έτσι; Δεν περνάς καλά την ώρα του ξεσπάματος. Εε υπάρχει στεναχώρια όταν βλέπεις το παιδί σου να κλαίει για οποιοδήποτε λόγο, είτε είναι σοβαρό γιατί χτύπησε, είτε είναι κάτι εντελώς ασήμαντο απλά εκείνη την ώρα

θέλει να περάσει το δικό του και ξεσπάει, σε κάθε περίπτωση στεναχωριέσαι σαν γονιός. Από κει και πέρα όμως ανάλογα και με το πόσο σημαντικό είναι το θέμα με το οποίο προήλθε το ξέσπασμα προσπαθείς να το, προσπαθώ να το αντιμετωπίσω φυσιολογικά δηλαδή ότι οκ παιδί είναι, θα συμβεί, θα έχει το ξέσπασμα του, οπότε πρέπει να πάμε παρακάτω δεν μπορούμε να μένουμε σ' αυτό και να καθόμαστε και να στενοχωριόμαστε όλη τη μέρα γιατί είχαμε ένα πεντάλεπτο ξέσπασμα κι ένα κλάμα.

K: Το παιδί πως αισθάνεται; Πως εσείς αντιλαμβάνεστε ότι αισθάνεται το παιδί;

Σ: Εε πάλι μιλώντας για κάτι σοβαρό σίγουρα και το παιδί δεν του αρέσει αυτό έτσι; Και το παιδί προσπαθεί προφανώς να καταλάβει και τα συναισθήματα του αυτή την στιγμή, την εποχή. Εε προφανώς δεν του αρέσει, στεναχωριέται κι αυτός. Από κει και πέρα σίγουρα υπάρχουνε και τα ηθελημένα ξεσπάσματα, γιατί σίγουρα τα παιδιά είναι χειριστικά έτσι; Δηλαδή θέλουν να περάσει το δικό τους οπότε κάνω ότι κλαίω, κάνω ότι στεναχωρήθηκα, κάνω ότι όλα αυτά. Εε αλλά επειδή το ξεπερνάει, ειδικά ο μεγάλος που μπορούμε να τον κρίνουμε γιατί στον για τον μικρό δεν μπορώ να απαντήσω σε αυτή την ερώτηση, ειδικά ο μεγάλος επειδή τα ξεπερνάει πολύ γρήγορα πιστεύω ότι είναι έτσι πιο πολύ η στεναχώρια του τα πρώτα λεπτά που, που μου μένουνε.

K: Πως το παιχνίδι και η αλληλεπίδραση που έχετε κατά την διάρκεια του βοηθούν το παιδί;

Σ: Εε πως το βοηθούν γενικά;

K: Ναι, τι του προσφέρει στην αλληλεπίδραση;

Σ: Ναι, καταρχήν εε εντάξει αν το πα, αν πάρουμε το κομμάτι το ψυχολογικό ας το πούμε έτσι ή όπως θέλετε να το πείτε εε σίγουρα τον βοηθάει γιατί είναι χαρούμενος που παίζει έτσι; Το παιδί αν μπορούσε όλη μέρα δεν θα 'τρωγε καν (χα

γέλιο) για να, για να παίζει, οπότε το πρώτο και βασικό είναι ότι πιστεύω ότι είναι, ότι περνάει καλά οπότε θέλει να παίζει, οπότε αυτό είναι το εε αισθάνεται καλά, από κει και πέρα εεε υπάρχει και το, η εξέλιξη του ας το πούμε, η ανάπτυξη του που τον βοηθάει πάρα πολύ να πει καινούργια πράγματα, καινούργιες προτάσεις, να μάθει καινούργια πράγματα από κάτι απλό τα χρώματα ή τα πουλιά ή τα ζώα ή δεν ξέρω και γω τι, εε μέχρι κάτι πολύ πιο σύνθετο όπως τα τραγούδια που 'χει μάθει ας πούμε του να ξέρει τα τραγούδια απ' έξω να τα λέει ολόκληρα τραγούδια. Σε γενικές γραμμές τον βοηθάει δηλαδή να αναπτυχθεί και να μιλήσει πολύ καλύτερα αυτά πιστεύω.

K: Ωραία εσάς; Εσάς τον ίδιο πόσο σας βοηθάει αυτή η αλληλεπίδραση κατά την διάρκεια του παιχνιδιού;

Σ: Εμένα αυτό...

K: Και το παιχνίδι σαν παιχνίδι;

Σ: Εε σίγουρα αυτό που είπα πριν ότι και μένα μου δίνει έτσι μια ξενοιασιά, μια έτσι καλύτερη διάθεση, εε όταν ειδικά είναι και πιο κοντά σ' αυτά που μ' αρέσουν κι εμένα έτσι; Παράδειγμα να φτιάξουμε με τα τουβλάκια έναν πύργο, είναι κάτι πολύ καλό χαλαρωτικό αγχολυτικό ειδικά από μετά από μια έντονη μέρα ή ακόμα και μια Κυριακή που μπορεί να κάτσουμε και να το κάνουμε ας πούμε. Με βοηθάει πιο πολύ και μένα έτσι στο, στο κομμάτι αυτό, το να ηρεμίσω, να καθαρίσει το μυαλό μου... αυτό.

K: Εσείς με τον δικό σας μπαμπά παίζατε;

Σ: Εε παίζαμε πάρα πολύ δηλαδή απ όσο θυμάμαι τον εαυτό μου ας πούμε ότι θυμάμαι από τα τέσσερα πέντε, πεντέμισι χρόνια ας πούμε και μετά παίζαμε πάρα πολύ με τον πατέρα μου κι εγώ κι ο αδελφός μου, είτε μέσα στο σπίτι είτε έξω απ' το σπίτι επειδή είχαμε και την δυνατότητα να είμαστε και αρκετές ώρες εκτός σπιτιού μαζί, εε

είτε στο εξοχικό μας, είτε σε κάποιο πάρκο, είτε σε κάποιο γήπεδο, γενικά παίζαμε πάρα πολύ και το θυμάμαι πολύ έντονα δηλαδή ότι παίζαμε πολύ μαζί του.

Κ: Θυμάστε συγκεκριμένα παιχνίδια που παίζατε; Κι αν θέλετε να μας δώσετε κάποιο παράδειγμα;

Σ: Εε ναι βασικά θυμάμαι ότι είχαμε κάποια πολύ μεγάλα οχήματα έτσι πυροσβεστικές γερανούς και τα λοιπά που και τουβλάκια λέγκο και όλα αυτά που φτιάχναμε πύργους, κάστρα ή τέλος πάντων όλα αυτά που κάναμε. Παίζαμε πάρα πολύ με σωματική επαφή δηλαδή μπορούσαμε να παλέψουμε ας πούμε στο χαλί, ή εε να πάμε έξω και να παίζουμε μπάλα, αργότερα μπάσκετ μετά από κάποια ηλικία που μπορούσαμε να παίζουμε σαν παιδιά και γενικότερα και το αθλητικό κομμάτι έτσι να το πω, παίζαμε, κάναμε αρκετά πράγματα μαζί του.

Κ: Κρατάτε τι; Μάλλον τι κρατάτε απ' το παιχνίδι με τον μπαμπά σας;

Σ: Τι κρατάω; Τι μου 'χει μείνει ας πούμε;

Κ: Εε ναι όπως εσείς το αντιλαμβάνεστε.

Σ: Ε κρατάω αρχικά αυτό που μου 'χει μείνει είναι η ευχαρίστηση ότι υπήρχε έτσι καλή σχέση μεταξύ μας και καλή διάδραση, εε και ότι είναι αρκετά το θυμάμαι αρκετά ευχάριστα αυτό δηλαδή με πολύ με ένα αίσθημα χαρούμενος ίσως έτσι, αυτό μου 'χει, μου μένει σαν γεύση δηλαδή ότι θυμάμαι τον εαυτό μου να 'ναι χαρούμενος επειδή παίζαμε αρκετά με τον πατέρα μου.

Κ: Μχμ, υπάρχουν όμως και πράγματα που δεν κρατάτε ή που απορρίπτετε;

Σ: Εεε δεν θυμάμαι κάτι αρνητικό δηλαδή δεν μου 'ρχετε τώρα κάτι που να πω ότι αυτό που κάναμε ας πούμε δεν ήτανε, εε δεν μου 'χει αφήσει καλές αναμνήσεις ή κάτι τέτοιο, όχι δεν θυμάμαι κάτι τέτοιο.

Κ: Πάρα πολύ ωραία, σας ευχαριστώ πάρα πολύ.

Σ: Να 'στε καλά ευχαριστώ κι εγώ.

Κ: Καλό σας βράδυ.

Σ: Γεια σας.

Παράρτημα 5: Σύστημα Σημειογραφίας

Σύστημα σημειογραφίας	
,	Σύντομη παύση
;	Ερώτηση
.	Παύση
...	Μεγάλες παύσεις
(γέλιο)	Μικρό σε έκταση γέλιο
(γελάει)	Έντονο γέλιο
(ξεφυσάει)	Έντονο ξεφύσημα
(Τσ)	Ήχος δυσαρέσκειας ή προβληματισμού
[κακή σύνδεση]	Κακή σύνδεση δικτύου
(χαμόγελο)	Μειδίαμα ή χαμόγελο
«...»	Μεταφερμένα λόγια
Μχμ	Συγκατάβαση/συμφωνία
Μμμ	Σκέψη/παύση με ήχο
Εεεε	Σκέψη/παύση με ήχο
[Χάθηκε το σήμα]	Κόβεται η σύνδεση

Παράρτημα 6: Δείγμα Θεματικής Ανάλυσης

Ερευνητικό ερώτημα: *«Ποια είναι τα χαρακτηριστικά του παιχνιδιού ανάμεσα σε πατέρα και παιδί;»*

Μετά από την απομαγνητοφώνηση των συνεντεύξεων, έγινε προσεκτική ανάγνωση του υλικού ώστε να καταγραφούν οι γενικές εντυπώσεις και τα κύρια λεκτικά σημεία που παρείχαν πληροφορίες για το ερευνητικό ερώτημα *«Ποια είναι τα χαρακτηριστικά του παιχνιδιού ανάμεσα σε πατέρα και παιδί;»*.

Βοηθητικές ερωτήσεις από τον οδηγό συνέντευξης, που παρείχαν τις πληροφορίες που απαντούν στο παραπάνω ερώτημα ήταν: *«Πώς παίζετε;»*, *«Ποιο είναι το αγαπημένο σας παιχνίδι;»* και η παρότρυνση: *«Δώστε μας ένα παράδειγμα από την τελευταία εβδομάδα.»*.

Εντοπίστηκαν τα αποσπάσματα που περιέγραφαν τη μορφή και το είδος παιχνιδιού ανάμεσα σε πατέρα και παιδί και ενδεικτικά παρατίθενται τα παρακάτω αποσπάσματα:

Ως προς το είδος:

Σ 15: *Εεε ναι, με το μεγάλο εεε το χωρίζουμε κάπως το παιχνίδι στα δυο, δηλαδή εε μέσα στο σπίτι και έξω απ' το σπίτι. Μέσα στο σπίτι παίζουμε, και μέσα στο σπίτι παίζουμε δυναμικά παιχνίδια που παίζουμε κυρίως έξω απ' το σπίτι, αλλά συνήθως έχουμε, εε παίζουμε με τα πάζλ, διαβάζουμε βιβλία, εε με τα αυτοκινητάκια του, και με τα αυτά που ανεβαίνει πάνω να το πω έτσι και τα άλλα τα αυτοκινητάκια που εε χειρίζεται με τα χέρια του, εεε χορεύουμε πάρα πολύ, ακούμε μουσική εεμ που του αρέσει πάρα πολύ, γενικά η μουσική με το χορό μαζί, παίζουμε διάφορα παιχνίδια, πετάγματα, εεε αλλά και ζωγραφική, αν θεωρείται παιχνίδι, εεε... και αρκετά άλλα που τώρα ίσως δε θυμάμαι.*

Σ 4: Από την τελευταία εβδομάδα... Κάνουμε ένα παιχνίδι που το λέμε γερανό. Έρχεται στα πόδια μου και τη σηκώνω με τα πόδια και τη, και κάνει τσουλήθρα από την κορυφή που είναι ψηλά, μέχρι κάτω. Και το επαναλαμβάνουμε και τούμπαλιν.

Σ 9: Έχουμε ξεκινήσει να παίζουμε, να παίζουμε σκάκι αν και δυσκολευόμαστε, το παρατάμε εύκολα. Επίσης παίζουμε κανονικά γκρινιάρη (γελάει), εε τη χήνα, δεν ξέρω αν την ξέρει τη χήνα, το φιδάκι... Εε επίσης φτιάχνουμε δρόμους και σιδηρόδρομους και παίζουμε μαζί.

Ως προς τη μορφή:

Σ 5: Ε πειράγματα κάνοντας εε αστεία... κάνοντας αστεία πειράγματα.

Σ 3: Κάθε φορά μια διαφοροποίηση λίγο. Δηλαδή δεν παίζουμε κάποιο παιχνίδι με επαναλαμβανόμενα με τον ίδιο τρόπο.

Σ 10: Δεν θυμάμαι και τα ονόματα τώρα, κάποια τέτοια παιχνιδάκια και κάποια αυτοσχέδια ίσως τα οποία δεν ξέρω πως έχονε προκύψει, ένα ας πούμε που παίζαμε πολύ αυτό το χειμώνα ήτανε, κάπως νομίζω ο μεγάλος μας γιός βέβαια το 'χε ανακαλύψει σαν ιδέα.

Σ 8: Κάτι τουβλάκια, κάτι τζέγκα, δηλαδή το παίζω όπως είναι το παιχνίδι κανονικά αλλά το μετατρέπω εγώ σε ισορροπία.....Ναι μπορεί να πάρω αυτά που είναι σαν πηλός με τον πηλό και να τα παίρνω και να , να κάνω κάτι άλλο ένα παιχνίδι να κάτσουμε να κάνω κυβάκια ή κώνους, πώς είναι το μπόουλινγκ και να πετάω κάτι άλλο ένα άλλο μπαλάκι από άλλο παιχνίδι και να κάνουμε αυτό το πράγμα.

Σ 9: Ένα σπαθί και προσπαθεί να παλέψει με μένα, με το σπαθί ας πούμε και βέβαια πάντα με όρους, δηλαδή να μη χτυπάμε δυνατά.

Ταυτόχρονα με την μελέτη και επεξεργασία των απομαγνητοφωνημένων συνεντεύξεων δίνονταν και οι εννοιολογικοί προσδιορισμοί σε κάθε ένα από αυτά τα

αποσπάσματα, με τη μορφή πλαγιότιτλων. Με τον τρόπο αυτό έγινε η πρώτη φάση της κωδικοποίησης.

Οι αρχικοί κωδικοί που συγχωνεύθηκαν στον περιεκτικότερο κωδικό «Είδος παιχνιδιού» ήταν οι: επιτραπέζια, στρατηγικής, σωματικά-αθλητικά, κατασκευές-χειροτεχνίες, με αντικείμενα, συμβολικά-ρόλων, μουσική-χορός-καλλιτεχνικά, βρεφικά, παραμύθια-βιβλία, παιχνίδια στη φύση, εκπαιδευτικά παιχνίδια-παιγνιώδης μάθηση.

Αντίστοιχα, οι αρχικοί κωδικοί που συγχωνεύτηκαν στον περιεκτικότερο κωδικό «Τρόπος παιχνιδιού» ήταν οι: χιουμοριστικά, ασφάλεια παιδιού, παραλλαγές-ανανέωση, ανάλογα με την ηλικία, ανάλογα με τις συνθήκες, συνδυαστικά παιχνίδια, με φαντασία-δημιουργικότητα.

Υπήρξαν σημεία όπου σε ένα απόσπασμα αποδόθηκαν περισσότεροι του ενός κωδικοί (πίνακας 1), αλλά και κωδικοί που εντοπίστηκαν σε περισσότερα από ένα αποσπάσματα (πίνακας 2).

Πίνακας 1

<p>Σ 2: ...Εε έχω δυο παιδιά, ένα μεγάλο, το μεγάλο μου είναι δυόμιση ετών, με τον οποίο παίζουμε διάφορα παιχνίδια, όπως για παράδειγμα παίζουμε με μπάλα, παίζουμε συνήθως μπάσκει μαζί και ποδόσφαιρο όταν είμαστε στο σπίτι, εε παίζουμε και εκτός σπιτιού βέβαια, μπάλα, μπάσκει και ποδόσφαιρο, αυτά είναι τα δυο παιχνίδια που παίζουμε με μπάλα. Τώρα εντός σπιτιού παίζουμε και με άλλα παιχνίδια όπως είναι αυτοκινητάκια με διάφορες πίστες, πάζλ, κάνουμε αρκετά πάζλ, εε τελευταία του αρέσει να παίζουμε το σούπερ μάρκετ, να κάνω εγώ δηλαδή τον ταμία και κείνος να αγοράζει πράγματα, παίζουμε αρκετά πάζλ και διαβάζουμε και πολλά βιβλία, αυτά με το μεγάλο μου γιο, εε και ντάζει εκτός σπιτιού πάμε στις κούνιες, κάνουμε τσουλήθρα, τραμπάλα και τα λοιπά, τα γνωστά. Εε με τη μικρή κόρη που είναι έξι μηνών ντάζει περιοριζόμαστε λίγο γιατί δεν υπάρχουν πάρα πολλά παιχνίδια να παίζεις σε αυτή την</p>	<p>Αθλητικά-σωματικά παιχνίδια παιχνίδια με αντικείμενα επιτραπέζια παιχνίδια ρόλων βιβλία βρεφικά παιχνίδια</p>
--	---

ηλικία, οπότε <i>επικεντρωνόμαστε στην αλληλεπίδραση μεταξύ μπαμπά και παιδιού με διάφορες γκριμάτσες ας τα πούμε και διάφορα τραγούδια.</i>	αλληλεπίδρασης
--	----------------

Πίνακας 2

<i>Σ 5: Μέσα στο σπίτι, επιτραπέζια, κατασκευές παιχνίδια</i>	Χειροτεχνίες κατασκευές
<i>Σ 7: Λοιπόν, εε έχουμε μέσα στο σπίτι, εε από παιχνίδια, δηλαδή τουβλάκια, θα φτιάξουμε κάποιο πύργο</i>	Χειροτεχνίες κατασκευές
<i>Σ 3: Οκ. Εεε ωραία. Με το μεγάλο.... με το γιό το μεγάλο εεε συνήθως και λόγω της κατάστασης παίζουμε στο δωμάτιο του. Συνήθως θα φτιάξουμε κάτι, θα παίζουμε με κάποια κατασκευή, θα κάνουμε κάποια διαδικασία τέτοια. Α δεν ξέρω αν θέλετε χρονική διάρκεια τέτοια ή μόνο... Θέλεις χρόνους και τέτοια να σου πω;</i>	Χειροτεχνίες κατασκευές

Στη συνέχεια συγκεντρώθηκαν όλοι οι κωδικοί, μελετήθηκαν, επεξεργάστηκαν, ομαδοποιήθηκαν σύμφωνα με νοηματικές συγγένειες και τελικά δημιουργήθηκαν τα θέματα. Το θέμα που προέκυψε από τους δυο παραπάνω κωδικούς (είδος παιχνιδιού, μορφή/τρόπος παιχνιδιού) και άλλους τέσσερις (συχνότητα, παιχνίδια που αποφεύγονται, διαδικασία έναρξης, επιλογές/απόψεις/αποφάσεις), οι οποίοι επεξεργάστηκαν με τον ίδιο ακριβώς τρόπο, ήταν το:

- Περιγραφή του παιχνιδιού με τον μπαμπά: Μορφή-είδος-συχνότητα-επιλογές παιχνιδιού

Αφού ολοκληρώθηκε η δημιουργία των θεμάτων, τα ευρήματα ερμηνεύτηκαν και παρουσιάστηκαν στην ενότητα των αποτελεσμάτων της παρούσας μελέτης.

Δήλωση Γνησιότητας της Εργασίας

«Δηλώνω ρητά ότι, σύμφωνα με το άρθρο 8 του Ν. 1599/1986 και τα άρθρα 2,4,6 παρ. 3 του Ν. 1256/1982, η παρούσα εργασία αποτελεί αποκλειστικά προϊόν προσωπικής εργασίας και δεν προσβάλει κάθε μορφής πνευματικά δικαιώματα τρίτων και δεν είναι προϊόν μερικής ή ολικής αντιγραφής, οι πηγές δε που χρησιμοποιήθηκαν περιορίζονται στις βιβλιογραφικές αναφορές και μόνον.»